

Årbok

FOR SYKKYLVEN 2002

AR

Søndag Onsdag torsdag Fredag laurdag Søndag

1 2 3 4 5

7 8 9 10 11 12

14 15 16 17 18 19

Sykkylven Sogenemnd

26 27 28 29 30

4

11

18

5

12

19

4

11

18

6

13

20

5

12

19

7

14

21

6

13

20

8

15

22

7

14

21

9

16

23

8

15

22

10

17

24

9

16

23

11

18

25

10

17

24

12

19

26

11

18

25

13

20

27

12

19

26

14

21

28

13

20

27

15

22

29

14

21

28

16

23

30

15

22

29

17

24

31

16

23

30

18

25

1

17

24

19

26

2

18

25

20

27

3

19

26

3

Innhald

Eldar Høidal:	Føreord	side 3
Rochmann Eliassen:	På kokelag på Ikornnes	side 4
Jostein Drabløs:	Carl Eliassen Tandstad 1875-1938	side 6
Petter Kursetgjerde:	Kornet	side 10
Ole Jostein Fet:	Årskavalkade	side 12
Roald Solheim:	Skapande vandring i Hundeidvik	Side 14
Eldrid Sourza:	Skreddaren og sportsmannen Kjell Slinning	side 17
Mindor Hjellegjerde:	Søndagsskulearbeidet i Sykkylven	side 20
Roald Solheim:	Sykkylven linedelte ungdomsskule	side 23
Atle Hole:	Tankar kring eit bilete - VRF sitt 1971-lag	side 24
Kjetil Tandstad:	Lille Dannemark	side 26
Odd Fløtre:	Ein musikalsk robot	side 29
Kjetil Tandstad:	Overraskinga er teknikken - Anita Vik Wætthen	side 31
Rolf Haxthow:	Platanlønn - Framant treslag i sterk spreiring	side 35
Anna Eline Haugen:	Ættegarden	side 37
Erling Lillevik:	Fauskebygda i gamle dagar	side 38
Gudrun Roald:	Skulen i gamle dagar	side 40
Eldar Høidal:	Rapport frå Sykkylven Sogenemnd	side 43
Per Wigstad:	Steinslåing i Toregarden	side 44
Arnold Weiberg-Aurdal:	Frå mi tid som ordførar - utviklingstrendar	side 46
Atle Hole:	Velledalen IL sitt stafettlag	side 50
Jakob Norvald Grytten:	Sykkylven linedelte ungdomsskule 1955-1960	side 51
Per Flaaen:	Det går ein veg	side 55
Erling Lillevik/Leonard Hole:	Opptaket til Sykkylven Samfunnshus	side 56
Svein A. Alfarnes:	Sommarleg fargeklatt	side 57
Eldrid Sourza:	Vevkurs på Vallhall ca. 1937-38	side 58
Sykkylven Sogenemnd:	Bøker frå Sykkylven Sogenemnd	side 59
Eldar Høidal:	Dei forma det moderne Sykkylven	side 60
Bjørn Eidem:	Skatten	side 62

Sogenemnda 2002

Medlemmer: Eldar Høidal (leiar), Roald Solheim, Paul Davik, Petter Hole-Drabløs, Betsy Andreassen, Greta Remø Klock, Eldrid Suorza, Astrid Aure, Bjørn-Inge Aurdal, Stein Arne Fauske og Ragnhild Grebstad Hole.

Skriftstyret 2002

Medlemmer: Eldar Høidal (redaktør), Eldrid Suorza, Ole Jostein Fet, Kjetil Tandstad, Grete Bugge Østvik, Jarle Eidheim

Utgjevar: Sykkylven Sogenemnd

Skrift på tekst er Garamond Book tCondenced 12/13. Titlar er sette med Garamond Book Condenced 24

Utforming/Produksjon: EldArt Grafisk Design. Prent: Viketrykk As, Ulsteinvik
2002

ISBN 82-92269-03-7



Eldar Høidal er historikar ved Norsk Møbelfaglig Senter. Han er leiar i Sykkylven Sogemennd og i kulturutvalet i Sykkylven kommune.

Føreord

av Eldar Høidal

I år er det mykje stoff om den nære historia til bygda i Årbok for Sykkylven. Nokre av artiklane tek for seg bygdesamfunnet slik det utvikla seg i 1950- og 1960-åra. Det viser seg at mykje av grunnlaget for det moderne sykkylys-samfunnet var lagt nett i desse åra. Då engasjerte lokalpolitikarane seg meir aktivt i næringsutviklinga, ved tilrettelegging av industriareal, vegar og bustadtomter med meir. I same perioden fekk Sykkylven, som ein av dei første kommunar i landet, ny ungdomsskule. Det vart lagt planar for eit nytt felles samfunnshus for kommunen med symjehall, og planane vart realiserte.

Vi i årbokredaksjonen meiner at historia ikkje berre skal tene til tidtrøyte og underhaldning. Vi meiner at dei som kjenner historia til bygda dei bur i, har dei beste føresetnader for å forstå si eiga samtid. Forståing og innsikt kan i neste omgang føre til samfunnsengasjement. Gjennom å lese historiske artiklar, til dømes i Årboka, ser vi at lokalsamfunnet vårt har vorte forma av menneske med innsikt, idear og engasjement. Sjølv om speleromet for lokal styring av samfunnsutviklinga synast snevrare i dag enn for førti år sidan, er det fram-

leis slik at lokalsamfunnet i stor grad vert forma gjennom lokale initiativ og lokale val. Gjennom å vise det, vonar årbokredaksjonen å gje støtte til dei som held liv i det lokale demokratiet på den politiske arenaen. Vi minner i denne samanhengen om at det neste år er kommuneval, og at du då har ein ny sjanse til å påverke utviklinga i bygda vår i ei retning som du meiner er god.

Det finst også andre arenaer å gjere ein innsats på. I denne utgåva av Årboka gjev vi gløtt inn i det frivillige lagsarbeidet, mellom anna det som vert drive i søndagsskulen. Elles minner vi kvarandre om at det ikkje berre er det sivile samfunnet som endrar seg. Også naturen rundt oss er stadig i endring. Ofte gjennom menneskeleg påverknad.

Sykkylven har vorte forma gjennom val som menneske har gjort gjennom mange år. Vi meiner du har gjort eit godt val ved å investere i Årbok for Sykkylven 2002. Neste år er du velkomen som bidragsytar!

Eldar Høidal
Redaktør



"Vintervindar" Foto: Kjell Glomset



Rochmann Eliassen har vore fabrikkarbeidar på Ikornnes. Gjennom ei årrekke har han vore engasjert i idrettsarbeid og i politisk virke.

På kokelag på Ikornnes

Av Rochmann Eliassen



a jeg søkte jobb på Gjerdes Trevarefabrikk AS ved juletider 1949, var det etter å ha sett en annonse i Lofotposten. Der ble det opplyst at fabrikkens skaffet hybel. Kost var å få kjøpt på fabrikkens kokelag. Jeg visste ikke noe om hva kokelag var. I heimen min resonnererte vi oss fram til at det måtte være noe lignende som budene i fiskeværerne, hvor fiskebåtene hadde sin stasjon med kokk som kokte middag og sørget for brødmat.

Fra Sørreisa, heimlassen min, til Ålesund var reisetida 3 døgn med hurtigruta. Annen reisemåte fantes ikke. Det betydde en ganske stor kostnad i billett for en ungdom som tre måneder tidligere var dimittert fra militærtjeneste. Deretter hadde jeg hatt noen, ikke alt for lønnsomme, lineturer på Tromsøflaket/Nordkappbanken. En eldre bror var fører av en sildedriver, og med ham fikk jeg gratis reise til Ålesund. Storsildfisket begynte i de årene rundt nyttårsskiftet.

Etter ni døgn, stampende mot sørvestkuling sørøster Helgeland, Trøndelag- og Mørkekysten, ankom sildedriveren Ålesund. De neste etappene var med buss, ferge og over Sykkylvsfjorden med motorbåt, før jeg ankom kokelaget til Gjerdes Trevarefabrikk for å innta kveldsmat. Skrubbsulten som jeg var gikk brødsdrikk på brødsdrikk med steikt storsild som pålegg, ned på høykant. Jeg spiste sammen med ti karer som skulle bli mine framtidige arbeidskamerater. Noen av dem ble kamerater for livet.

Melet forsvant i sønnavinden

Kokelagene var ment å tjene dem som ikke hadde eget hushold. Det var ikke uvanlig at flere fabrikker slo seg sammen om et kokelag. Kokelagene hadde reglement som stort sett var formet over samme lest. Reglementet fortalte hvordan drifta skulle være. Ved Gjerdes kokelag var kostprisen basert på snittpris gjennom to eller tre måneder. Hver "kosttaker" måtte betale inn et beløp/aksje til driftskapitalen når vedkommende begynte på kokelaget. En fast person var ansvarlig for å føre regnskapet, kreve inn kostpenger og være ansvarlig for å betale påløpne utgifter. Noe regnskapskyndig måtte personen være, og naturligvis pålitelig. Reglementet var strengt; det gikk fram at maten som ble tillaget og satt på bordet skulle spises. Det skulle vektige grunner til for å få ekstra oppvarning. Kokka fikk da ekstraarbeid og det var til en viss grad reglementsstridig.

Kolonialvarekjøpene ble gjort hos Anton Tandstad, Ikornnes. Assortert landhandel, som det stod på kalenderen vi fikk ved nyttår. Butikken, som i dagligtale ble kalt buda, var i bygningen på Ekornes-kaia. Lars Langdal eide bygningen og kaia hvor rutebåten losset varer til landhandelen. Vi hadde hver vår uke da vi skulle gå på buda og handle. Kokka skrev handleliste. Kokka bakte også brød. Melet, produsert ved Vaksdal Mølle, ble levert i 50 kilos sekker og vi dro de på kjelker eller dragevogn, alt etter føret. Etter de bratte Budasvingene, anpusten og med høy puls, så en fram til å komme opp på flatene ved Holestabburet.

Et kokelagsmedlems store drøm var å kjøpe seg motorsykkel. Drømmen gikk i oppfyllelse. Han ble eier av en 500 kubikker, som var tysk etterlatenskap etter andre verdenskrig. Motorsykkelen var ikke alltid like startvillig, men når den gikk, gjorde den en farlig fart. Motorsykkeleieren hadde så handleuke. For letthets skyld brukte han motorsykkelen da en melsekk skulle transporteres fra buda til kokelaget. Melsekken ble lagt på bagasjebrettet. Ved utgangen av den andre Budasvingen, en hårnålsformet sving, beregnet ikke føreren sentrifugalkraften og melet for til værs som om en røykbombe eksploderte, fortalte de som så tildragelsen. Det ble likevel mel til noen brød!

Innholdsrikt matlager

Kjøtt av sau, storfe og gris kjøpte vi skrottpis av gårdbrukere. Nesten alle på kokelaget var unge og hadde ikke erfaring i å partere dyreskrotter. Det var i virke-



Fire ungararar som fekk mat på kokelaget, f.v. Rochmann Eliassen, Kristian Stjern, Harry Hagereid og Gudmund Furland. Denne dagen hadde dei vore på fjelltur til Skopshornet. Då smakte maten ekstra godt!

ligheten ikke noe problem. Bare vi ba om hjelp, stod Karen og Karl Gjerde fram med gode råd etter livslang erfaring.

Kokka ble en gang sangeliggende av influensa. Samtidig leverte en gårdbruker to saueskrotter som måtte taes hånd om. Karen og Karl Gjerde var vekke akkurat i det tidsrommet. Parteringen gikk bra, det hadde vi lært. Men slagsidene, mellomgolvet og små kjøttbiter måtte vi lage/sy ruller av til pålegg. Ellen Gjerde ble spurt til råds. Hun stilte på kokelaget med oppskrift og forklarte hvordan det måtte gjøres med salt og krydder. Forma skulle være slik og slik. Hun var nøye på det, noe vi syntes var unødvendig. Plagene var at slagsider og kjøtt gled til alle kanter under synga. Men det gikk og rullene smakte fortreffelig. Ellen lærte daværende kokke å lage sylteflesk av grisehoder, ja, anna flesk òg.

Fabrikken var på dette tidspunktet flyttet til nye produksjonslokaler i Davenesvika. Kokelaget disponerte noe av arealet i bakrommet til matbu. Når storsildsesongen begynte, kjøpte kokelaget inn en halv hektoliter storsild. Noe ble steikt til middag. Ei god melkesuppe, kokt på havregryn eller hel byggryn, kanskje med litt rosiner i, satt en ekstra spiss på fiskemiddagen. Storsild ble brukt til sildekaker. Vanligvis ble det hermetisert 10-12 stykker to liters Norges-glass med sildekaker.

Storsilda måtte gjøres opp før filetene ble malt. Alt dette var mannfolkarbeid. Kokka hadde ansvaret for å lage farsen og steike kakene. En halv hektoliter vårsild, hengt opp til boknasild, ble fortært i løpet vinteren og våren. Grunnen til at vårsild ble brukt var at den var mager og harsknet ikke så fort og så mye. Å henge opp boknasild var også mannfolkarbeid. Silda skulle flekkes, vaskes i lett saltvann og sperres før den ble tredd på troer og hengt til tørk. Det var god, billig og næringsrik mat utetter vinteren. Små fiskebåter solgte forskjellige sorter fisk ved fabrikk-kaiene. Fisken ble brukt fersk, saltet eller til fiskemat. Ikke få glass hermetiske fiskeboller var å finne i reolene på matrommet. Sannelig var det et rikholdig matrom.

Sion og Sovjet...

Høsten var da som nå slaktetid. Kjølenskap og frysebokser var ikke i bruk den tida. Derfor ble saltestampen den tryggeste oppbevaringsplassen. Lår og ribber av sau ble speket. Griseskinke gjennomgikk sin prosess. Det samme med sideflesk. Siste hand på verket var å røyke det, helst med einer, og det var det nok av i Jarnesutmarka.

Kokelagsmedlemmene kom fra forskjellige deler av landet, derfor var matvanene ulike. De fra kystområdene var vant med mye sjømat som en hoveddel til middagsmat. De fra innlandsområdene var vant med kjøttmat og likte det best. Etter en tid med kokelagsmat ble en tilvent og mishagsytringene over maten ble sjeldnere og sjeldnere. Likevel utspant det seg en dis-



På Solborg kafe på Ikornnes fekk mange industriarbeidarar sunn og god mat av mellom andre Anbjørg Straumsheim Skrede og Inger Jarnes Fet. Her er dei saman med Hans Strand og Karsten Våtmyr (t.h.).

putt da lettsaltet "kveitehaud" stod på menyen en dag. Men det gikk bra den gangen også. Etterpå brukte den som hadde kjøpt inn kveitehauda en tidligere finansministers ord da skattebetalerne murret over hardt skattetrykk: "Det er utrolig hva folk tåler bare de blir vant til det." Senere ble det servert mange måltid med kveitehaud.

En lærte mangt og mye på et kokelag som kom godt med om en skulle stifte familie sjøl. Kokelaget var en oppdragende og forpliktende faktor. Å unndra seg sine forpliktelser skapte dårlig fellesskapsånd, noe som ble påtalt av forretningsføreren. En slik påtale var å betrakte som en prikkbelastning. Kokelaget var et sted hvor meningsutvekslingene var mange og til dels heftige. Ikke akkurat noe "Sions bedehus, der drøset gjekk om åndelege ting." Politikk var et yndet tema. NATO-tilslutninga i 1949 ble diskutert, det var argumenter for og imot. Med Sunnmøre Arbeideravis, Sunnmørsposten, Adresseavisen og Sovjet-Nytt var grunnlaget for en variert diskusjon lagt. Kommune-politikk var også verdt å følge med i. Unge som vi var våknet interessen for å få seg en heim. Det var ikke lett å få kjøpt tomter for innflyttere. Derfor ble initiativet som et parti tok for å få til kommunale byggefelt hilst med glede. Idrett fenget også. Under vinter-OL i 1952 i Oslo lånte kokelaget radio som vi klynget oss om når reprisene kom etter dagens øvelser. Naturligvis ble det vitset og ironisert over litt bygdesladder. Det var i sannhet mye som rørte seg på et kokelag.

Jeg har forsøkt å gi et bilde av det jeg sitter igjen med av inntrykk og opplevelser etter 3 år på kokelag. Jeg har også kontaktet andre, og de opplevde kokelaget noenlunde likt. Vi tror kokelagene omkring i bygda var nokså like. For Ikornnes-bygda opphørte kokelags-epoken da Gerd og Peder Hole bygde hus med kafe-lokaler og fabrikkarbeiderne fikk kjøpt maten der.

Jostein Drabløs er ein flitig bidragsytar til Årboka. Artikkelen er eit samandrag av foredraget han heldt på kulturkvelden 12. oktober 2001 i Velledalen grendehus. Her vart musikk etter Carl E. Tandstad sunge og spela av blant andre Sunnmøre Spelmannslag, Sykkylven Blandakor og ein rekonstruert Velledalskvartett.

Lydarslått og kafémusikk Carl Eliassen Tandstad 1875 - 1938:

Av Jostein Drabløs



På Sykkylven kyrkjegard står ein stor minnestein med eit bronserelieff av lærar og kulturberar Carl Eliassen Tandstad. Minnesteinen vart reist av ungdommen i Sykkylven i takksemd og vørdrnad. Men kvifor ville bygdeungdommen beidre han med eit varig minne som skulle lyse som ein varde for komande generasjonar?

Carl E. Tandstad hadde sine leveår frå 1875 til 1938. Han vart fødd i Johannesgarden på Tandstad. Carl E. Tandstad ville nytte dei rike evnene sine, og som grøn ungdom tok han vegen til Volda, der han gjennomførte mellom-skulen. Volda-tida vart ei rik tid for han. Der fann han også kona si, Ida. Etter som åra gjekk, fekk dei ein stor barneflokk. I Volda kom han i lag med den vidgjetne spelemannen og komponisten Per Bolstad. Begge karane var, trass i unge år, framifrå felespelarar. Vi veit at dei inspirerte kvarandre som musikkarar og at dei utvikla ein varm, livslang venskap.

Starta kor

Etter Volda-tida barst det til Stord, der han tok såkalte lågare lærareksamen. Carl Tandstad tok til som lærar i ung alder. Han hadde sitt virke både i Straumgjerde og i Velledalen, i Hundeidvik og på Eimsreiten. Han var lærar i ei tid då pedagogikk og disiplin var mykje meir autoritær enn i våre dagar. Eg spurde Sigvart Velle, eller Knut-Sigvart, om Carl Tandstad var ein streng lærar. - Nei, eg tykte ikkje det, svara han, men minstest at Tandstad var ein framifrå forteljar. Han levandegjorde både bibelsoge og noregssoga gjennom ypparleg forteljekunst. Eventyr og hendingar evna han å dramatisere i klasseromet. Songar like eins.

Knut-Sigvart fortalde også at Tandstad tok permisjon nokre månader i 1908, då han for til Bergen på

organistkurs. Edvard Drabløs, som hadde gått folkehøgskule i Ørsta, og som på den tida var agent for Singer symaskinar, vikarierte for Tandstad dei månadene. Sykkylven kyrkje skulle få orgel, og Carl Tandstad skulle vere organist.

Det var innanfor song og musikk at Carl E. Tandstad sette mest spor etter seg. Han var uvanleg musikalsk utrusta og hadde absolutt gehør. Bestemora, Karen Tandstad, song folketonar og tralla springarar til gutungen, som saug til seg alt han hørde. Mykje av dette låg så godt lagra i minnet at han etter kvart kunne spele og notesetje det han hadde høyrte.

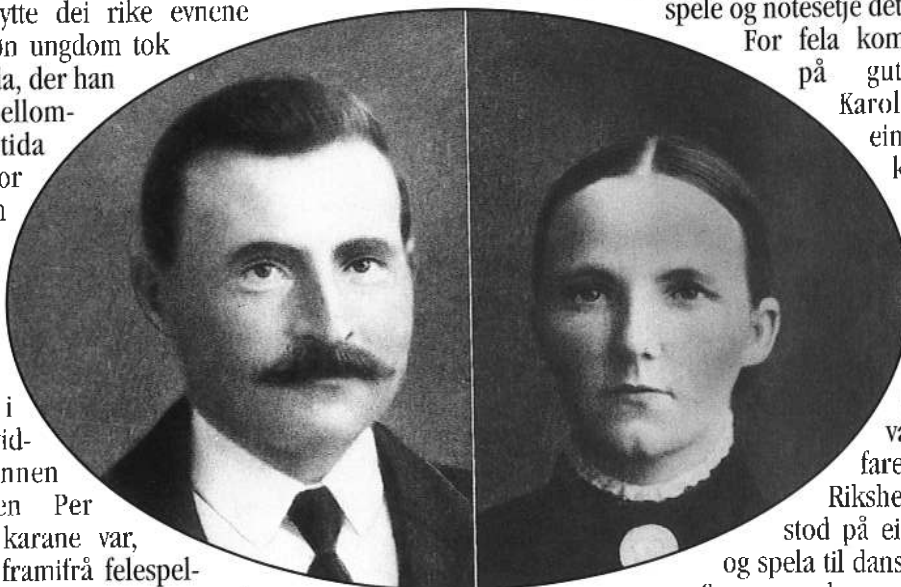
For fela kom tidleg om hender på guten. Bestefaren, Karolus Tandstad, var ein mykje nytta kjø-kemeister. Elias Tandstad, eller Johans-Eljas, som var eldste-sonen til Carl, fortalde at då faren var ti år, altså kring 1885, var han med bestefaren i eit bryllaup i Riksheimgjerde, der han stod på ei tønne i stovekråa og spela til dans.

Som ung lærar starta Carl kor i Straumgjerde. Det var sanneleg ikkje lett kring hundreårsskiftet. Ungdomsflokkane

var store på flestalle gardar. Men etter kvart som gutane, og ein del av jentene med nærma seg 20-årsalderen, strauk dei til Amerika for å finne lukka, og det vart så som så med stabiliteten. Sidan Carl var så entusiastisk, gjekk det bra med koret.

Allsidig

Carl Tandstad fekk etter kvart ei høg stjerne som utøvar av folkemusikk. Han gledde folk i lyd og lag med eminent felespel. Det var ikkje berre slåttar han gav til beste, som springarar etter Hans Jakob Eide og Gamle-Hjortdalen. Carl E. Tandstad spelte også nye komposisjonar av Per Bolstad, som sende dei til Tandstad etter kvart som desse sprudla fram. Carl E. Tandstad var i årevis ein respektert domar når det vart arrangert kappleikar i regi av Sunnmøre Frilynde Ungdoms-samlag.



Carl E. Tandstad og kona Ida

Som felespelar stod han i særklasse både i Sykkylven og i bygdene ikring. Sønene Elias og Carl, hugs svært godt kor faren kunne spele slåttar slik Høgset-Bernt drog opp til dansemusikk. Spelemåten til Bernt var korte, sterke og konsise bogedrag med taktfast rytme. Dette kunne faren demonstrere. Han syntte også korleis den gode spelemannen Reme-Knut spelte.

Han nytta lange, sugande bogedrag. Det ligg nær å tru at Knut hadde fått opplæring og inspirasjon av den legendariske Gamle-Hjortdalen, som var morbroren. Knuts spel indikerer kanskje spelemåten til Gamle-Hjortdalen. Kven veit?

Men det var ikkje berre song og spel og notearbeid som låg hjartet hans nær. Petter O. Hole frå Øyane på Hole, fortalde meg mangt og mykje i sine seinaste leveår. Petter var i 14-årsalderen i 1901, og sidan han ikkje var ferdig med konfirmasjonen, fekk han

ikkje vere med på møte og festar i ungdomslaget. Peter og eit par kameratar stod utanfor glasnet og bisna og hørde på kor triveleg folk hadde det på ein fest som ungdomslaget skipa til, ikkje minst for nokre karar som var heime etter travle år i Amerika.

Ungdomshuset stod ferdig fyrst i 1910, så festen hadde fått rom i den store Bøtel-stova i gamletunet på Dravlaus. Dei fraus så dei hakka tenner, fortalde Petter, men dei greidde ikkje å gå i frå. Der var song og leik, og felespel av Carl Tandstad. Han var og med i eit lite skodespel.

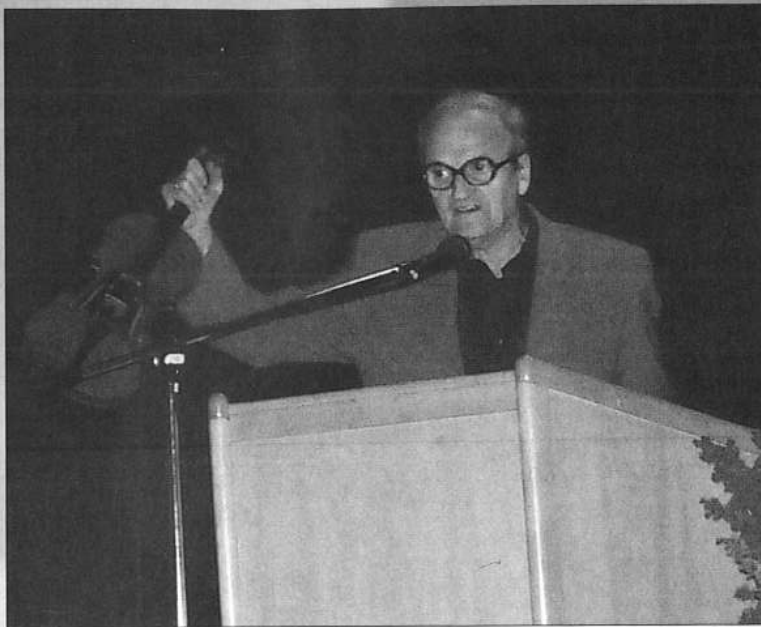
I tiåra som kom, gjorde han ein markant innsats for ungdomslag i bygda, ikkje berre med song og spel, men også som teaterinspirator og som festtalar. Carl Tandstad tok og på seg oppgåva som formann i ungdomslaget.

Arbeidde i USA

Denne tida, eg trur det var i 1902, arrangerte Tandstad like godt det første langrennet i bygda. Dette har Edvard Drabløs fortalt meg. Både onkel Edvard og onkel Ole, som seinare gifte seg i Vassbotnen i Volda, var deltakarar. Barbro-hynane frykta mest han Lars Hjorthol frå Larsgarden i konkurransen. Han var jamaldringen til Edvard, dei var fødte i 1883. Lars var stor og sterk og sprek som ein unghest, fortalde Edvard. Men sjølv løypa var så laus at den spreke Lars'en gjekk stadig over ende når han spente frå som hardast.

"Dermed kunne vi to småkarane spurte forbi. Eg vart nummer ein og Ole nummer to," fortalde onkel Edvard.

På dette viset fekk og Carl Tandstad syne sine allsidige interesser. I same slengen kan eg og nemne at Tandstad, då han nyss var heimkomen etter fire år i Amerika, arrangerte eit nytt langrenn i Velledalen i



Jostein Drabløs beldt festtalen då Carl E. Tandstad vart beidra under ei tilstelning på Velledalen Grendahus i 2001. Foto: Eldar Høidal

1907. Premien var ei slipsnål med ein liten gullklump på frå gullgravarlivet i Alaska. Dette rennet vann onkel Ole med Edvard på andreplass. Til si store sorg miste onkel Ole denne eigenluten etter at han hadde etablert seg i Volda.

Som ein skjønar, Carl Tandstad var raus av natur. Pengar var det lite av. Det var for å bote på dette han måtte freiste lukka "over there". I åra

1903 - 1907 arbeidde han både i den vidgjetne Polson Camp på skogs-

arbeid, på reparasjonsverkstad for jarnbanevogner og han var med på gullgraving i Alaska. I Tacoma musiserte han i lag med den dyktige musikaren, professor Sperati, og opplevde og lærte mykje.

Velledalskvartetten

Permisjonstida var ute og han heldt fram som småskulelærar både i Dravlaus skulekrins og i Brøvoll-krinsen. Velledalskvartetten vart skipa i 1909. To dugande felespelarar i Velledalen var med. Karl Nakkeberg spelte førstefe. Han var gardbrukar og skomakar framme på Nakkeberg-bruket og stort sett sjølvlærd. Lærer Johan Brunstad, seinare med eit langt lærarliv i Dravlausskolen, spela andrefe. Begge to samla og notesette ei mengd folkemusikk. Carl Tandstad, meisteren på fele, spela fløyte i denne kvartetten. Det fjerde instrumentet i Velledalskvartetten var kontrabass, trakttert av Johan Hjortdal frå Pe-garden. Kvartetten spelte til underhaldning på festar både i Velledalen og i bygda elles. Dette har Karl Nakkeberg fortalt meg. Karane fekk om hender notar, komposisjonar som Per Bolstad sende til Carl Tandstad. Så skreiv dei av stemmene. Det fanst som kjent ikkje kopimaskinar den gongen. Til ære for Carl Tandstad, komponerte Bolstad slåttar som til dømes "Aften på Tandstad," "Hilsen til Sykkylven" og "Ida reinlender." Per Bolstad var mang ein gong på vitjing hos Ida og Carl Tandstad. Gjett om det gjekk i musikk!

I 1910 vart ungdomshuset i Velledalen opna med ein stor fest. Det nye huset, som delvis var finansierte med Amerika-pengar, trona høgt og fritt framme på Oddebrauta. Der var festtale, kor-song, skodespel, folkevisleik, det handskrivne lagsbladet Tålatrasten og musikk av Velledalskvartetten. Dei fire musikarane var med å setje farge på høgtida. Karl Nakkeberg kunne ikkje hugse kva dei spelte den gongen, men dei brukte å dra opp eit par Bolstad-slåttar i tillegg til klassisk underhaldningsmusikk.

På ungdomshuset vart det i lang tid møte kvar 14. dag, og i tillegg til festlege tilstellingar, Velledalskvartetten var i sving no og då, særleg når det var fest. Han spelte og andre stader i bygda når arrangørane bad ensembleset kome. Carl Tandstad var heile tida den naturlege leiar og inspiratoren.

Skipa Lurlåt

Ungdommane i Straumgjerde hadde også byggeplanar. Eit ungdomshus måtte til. Amerika-pengar var ei god hjelp attåt stor dugnadsinnsats.

Fagfolk kosta sjølvstekt pengar. Huset stod klart for vigslfest i jula 1912. Ungdomslaget hadde gode krefter. 19-åringen Henrik Straumsheim dikta festsongen "Vårvon." Carl Tandstad laga tone til som han arrangerte for blandakoret i Straumgjerde. Den tida hadde han ein periode som lærar i Hundeidvik. For å kome seg på øving om kvelden, gjekk han til Tusvika og tok rutebåten inn til Straumgjerde, fortalde kaptein i fylkesbåtane, Peter Erstad. Carl Tandstad hadde samla eit lite orkester til denne kvelden. Johans-Elias, sonen til Carl, kunne hugse at desse karane var med. Leiar var sjølvstekt unikumet Carl Tandstad. Elles spelte Teie-Lars, Tormod-Ole, Johans-Elias og brørne Henrik og Ola Straumsheim. På same vis fekk Carl Tandstad i gang eit lite salongorkester, som spelte til underhaldning på ungdomshuset på Aure. Yngste son til Carl E. Tandstad, heitte Carl C. Tandstad og kom til verda i 1919. Han var min ven og kollega gjennom mange år. Carl d.y. døydd om hausten år 2000. For nokre år sidan fekk eg han til å fortelje om faren, korleis han var som musikal. Carl C. fortalde det slik:

- Far spelte ikkje slåttane slik som spelemennene brukte. Han la alltid vekt på alle detaljar og hadde ein mjukare dām enn det som var vanleg. Derfor var det så

fint å høyre på. Nokon god dansemusikal var han neppe. Då trongst det meir kraft og spenst! Far kunne også ei mengd lydarslåttar. Når han spelte, likte han å improvisere og komponere. Dette var noko av det mest spanande å høyre på, tykte eg.

Då vi budde på Grebstad dei siste tiåra han levde, kom gjerne vener innom sundagskveldar for å høyre far spele fele. Eg minnest han stadig improviserte lyd-



Mange tok turen til Velledalen Grendabuss denne kvelden for å høyre Jostein Drablos fortelje om Carl E. Tandstad sitt liv og virke. Her er det Sykkylven Toradergruppe som spelar. Foto: Eldar Hoidal

arslåttar. Det var som han aldri gjekk tom for idear. På kvistromet i Langlo-garden på Grebstad hadde han eit lite bord. Der flaut det støtt med notar. Han skreiv notar mest kvar ein dag, somme tider til langt på natt.

Særskilt mykje vart det etter at han med Henrik Straumsheim, Lars Myhre og andre skipa Musikklaget Lurlåt i 1921. Henrik gav namn til laget. Carl den yngre fortalde vidare: Det som gjorde meg mest forbina den gongen eg saumfor notesamlinga som låg lagra i eit kott i heimehuset på Tandstad, var alle dei tyske arrangementa for salongorkester. Eg forstod det slik at det var Tyskland far hadde mest kontakt med når det galdt notar. Der låg også fleire tyske arrangement av Griegs musikk. Alt hadde han truleg kjøpt gjennom musikkforlag i Oslo. Far hadde også skrive heim ein heil del av dei mest kjende wienervalsane notesette for salongorkester. Ofte var ei spesiell notesamling nytta når far og medspelarane underheldt. Notane var trykte i pent innbundne hefte, hugsar eg. Dette var såkalla kafemusikk.

Den mest viktige delen av notesamlinga var uerstatteleg, vil eg tru. Eg tenkjer på alle folketonane og slåttane han hadde skrive ned sidan unge år. Dessutan ein god del eigne komposisjonar. Det var tragisk at

"Vårvon"
Henrik Straumshelm
(Ved oplysningsfesten i juli 1912) Tross: Carl Tandstad d.e.
Arr: Carl Tandstad d.y.

marstempo

I kveld se meg, tenst un- det ei- gen
i-er, i bri- ga kjen- ner me ei-
kvel- vings, sei gle- de, gje- som bay- men
skjel- vings, se sal- og, gje- som bay- men
glad fæ- in- step hja- ten-
giong, og streng, Gjev ho må- ver- ta
gren- di- var- til, byg- sjå, den fag- re- hal- li
som me her fekk byg- - sjå.

Vårvon-songen i notar med tekst av Henrik Straumshelm og med tone av Carl E. Tandstad.

huset på Tandstad brann ned og heile samlinga strauk med i flammane.

Det naturlege midtpunktet

I 1920-åra og framover mot 1938 var Carl Tandstad lærar i Aurdal krins, i skulehuset på Eimsreiten. Sundagar, og ved andre høve, hadde han fast plass på orgelkrakken i kyrkja. På kveldstid utførte han mykje arbeid med Musikklaget Lurlåt, ikkje minst på grunn av all noteskrivinga. Korpsset opparbeidde etter kvart ein sikker posisjon i Sykkylven og vidare utover.

Men interessa for korsong var alltid levande og blandakoret i Straumgjerde, Sykkylven Blandakor og Sykkylven Mannskor, fekk del i Tandstads faglege dugleik. Han leia ensemble både i Straumgjerde og på Aure. Under høgtider, på festar og andre arrangement, var Tandstad ei drivkraft. I ny og ne heldt han festtalar. Han underheldt med historier og forteljingar. Tandstad var og ein god imitator når høvet baud seg. Han var ein eminent underhaldar.

Carl E. Tandstad hadde også eit eineståande musikalsk minne. Han kunne og knyte soge og hendingar til mest alt han spelte. Ikkje rart at han var midtpunkt på festar. Eg har nemnt at Carl Tandstad såg på spelemannen Hans Jakob Eide som eit geni og at han spelte slåttar etter han. Carl d. y. fortalde etter faren at Hans Jakob Eide var åleine om å spele slåttar i B-toneartar i gamle dagar. Spelemennene hadde stive fingrar på grunn av hardt gardsarbeid, slik at krysstoneartane låg betre til rette. Carl d. y. fortalde og at faren var spesielt glad i ein springar etter Hans Jakob Eide, ein springar han spelte alt på 1890-talet. Denne springaren startar



Under minnemarkeringa i Velledalen Grendabus hadde arrangørane sett saman ein kvartett som spelte dei samme instrumenta som den oppbavelege Velledalskvartetten: Frå venstre Per Flaen, fele, Per Svein Tandstad, fløyte, Christoffer Bang, bass og Jostein Fet, fele. Foto: Eldar Høidal

i b-toneart med ein lang tremolo og går over i krysstoneart, reint ut eineståande i dei dagar. Apropos musikalske minne. Carl den yngre var lik far sin såleis. Han hadde aldri spela denne slåttan sjølv, men i 1998 skreiv han ned denne springaren slik han minst faren spelte han i 1930-åra, nokre og seksti år tidlegare. Slå den!

Hans Jakob Eide døydd i 1857. Gamle-Hjortdalen hadde utan tvil ei mengd slåttar etter Hans Jakob Eide, mellom dei denne springaren. Det var kanskje i hans tid slåttan fekk namnet Skule-Martines'n. Læraren Skule-Martines var ein ypparleg springdansar og difor er slåttan i seinare generasjonar vorten kalla slik. Skule-Martines'n ville gjerne ha denne slåttan når han dansa.

Då 1938 nærma seg, fekk Carl E. Tandstad alvorleg helsesvikt. Astmaen var plagsam og hjartet svikta. Han sa opp lærarjobben. Kreftene minka heller snøgt. I 1938 var det slutt. Han hadde lagt ned både peikestokk og dirigentpinne. Ei drivkraft og ein kulturberar utanom det vanlege etterlet seg eit solid livsverk, jamvel om han berre vart 63 år gammal.



Petter Kursetgjerde (f. 1913) voks opp i Hundeidvik og var frå tidlege barneår med på arbeidet på garden. Han er fast bidragsytar i Årboka.

Kornet

Av Petter Kursetgjerde



Sola heldt på å gå ned bak lave åsar i vest. Ho gylte dei øvste tindane på storffjella, og kasta lange skuggar under skogen og på ein nypløgd åker som det eima av. Der gjekk ein mann. Han var berrhovda og nesten i sundagsklær, pipa i munnen hadde slokna, men han hadde kvitskjorte og vest endå det var berre ein vanleg kvardag.

Han gjekk og sådde korn, så stunda hadde ei andakt i seg. Han strødde sitt gull i grornem åker, og såbytta var inga vanleg bytte, det var ei ekstra fin ei som hekk på knaggen sin heile året og vart brukt berre til dette. Mannen nynna på ein salme som vart tona ut i vårkvel-den. Dette var som ei heilag handling, dette var vona om ein god haust som skulle gi føde til mange mun-nar.

Og så kom mai og varmen, og mannen trakka ei rås rundt åkerreina. Det var like høgtidsamt dette som å reise til kyrkje. Det var så stort å sjå skaparverket og det var vår og det var ynskjever.

Det var så gildt å gå der sundags morgonen nyvas-ka og sundagsglad. Han såg dei første små spirane kor det vart blad og aks og emne til mat. Og frametter som-maren bleikna han, den frodige grønfargen og det skif-te til gult. No skulle det skurdast. Heile huslyden var med. Sigden var reidskapen. Skar eit passande knippe og tok det under armen, skar nokre strå til band rundt, og knytte det med ein spesiell knute. Det vart eit "bun-den". Ungane gjekk rundt og plukka lause strå, det kalla dei "brusar". Vart det kveld før ein fekk hesje, kasta ein alt i ein dunge. Det kalla ein "rauk". Avstanden mellom hesstaurane heitte "golv", og ei ordentleg hes hadde 24 golv. På baksida var det "skrårskure." På framsida var det skurer med ei kløft i enden, det heitte "klyfteskure". Desse sette ein i etter kvart ein fylte hesa. På langs var det lange troder som ein batt fast med tunne bjørkaband. Nedste troa vart kalla "røvinj", der sette ein kornet på ende slik at det ikkje tok nedi molda. Øvste troa heitte "skuren". Der måtte ein feste svært godt, for her tok vinden ekstra hardt. Så var det berre å vente på "hesjaterre".

"Jernnætene" var og noko ein frykta

Det var nokre netter tidleg på hausten som ein kunne vente frost. Det var det verste som kunne hende, både næringsverdien og groevna kunne verte øydelagt. Hauststormane kunne vere fårlege. Men kom det litt lett sunnavind og det "kjøvde ned i fjella", då galt det å

handle raskt, og berge korn. Det var det einaste som var lovleg på ein søndag.

Og så var det truskinga då...

I gamle dagar gjekk dette for seg med handemakt. Med eit tungt trestykke festa i ei lang stong banka ein kornet ut av halmen, "tuste" heitte det. Smått om senn vart det oppfunne og utvikla maskiner som ein oftast brukte vasskraft til. Eit stort hjul med skovler i med lange snoroverføringer som gjekk på trinsler i staurer. Truskinga var i grunn eit sosialt tiltak. Folk hjalp te ein annan med dugnad eller truskelag. Kornet vart lagra i



Kvernhuset på Hansgarden på Fauske.

bingar på stabburet til det skulle malast. Då måtte det tørkast. Til det brukte ein ei stor gryte som ein måtte kare i så kornet ikkje skulle brenne. Alt måtte ha sitt lag, og folk var flinke etter tida som var då.

Det neste og viktigaste var å få kornet på kverna. Å køyre melder, heitte det. Kornet hadde ein i striesek-ker, og same sekkene hadde ein mjølet i attende. Kvernhuset var plassert i lett skrånande lende slik at det vart litt fall på vatnet. Som regel var det bygt ei veite frå storelva, og så oppbygd til ein avsats som ein laga rette kvernfossen av. Der i frå gjekk "sløket", som var ei trerenne, uthola av ein heil tømmerstokk. Renna var u-forma og vart uthola med ei sokalla grevøks, ei øks som likna eit grev. Ein kunne ikkje spikre, for spikrane rusta og trenaglar ville berre trutne eller gisne.

"Sløket" gjekk ned på "kvennakallen"

I kallen var der innsett spjeld som stod litt på skrå for at vatnet skulle renne betre av. I nedste enden var ein "pik" som gjekk ned i ein stein med eit tilsvarande hol i. I øvste enden var eit beslag som såg ut som ein T. Dette beslaget gjekk gjennom auga på understeinen, og tverliggeren på T-en gjekk opp i ei dertil eigna grop

på oversteinen og tyngda på steinen heldt det heile på plass. Heile kvernutstyret var eit under av røynsle og genial oppfinning. Kverna låg på ein oppbygd pall der understeinen var stillbar med ein solid treskrue. Såleis kunne ein stille grovleiken på mjølet. Det ein hadde kornet i var ei nærast trekanta kasse med ei smal opning i nedre enden, "teinå". Under var noko som heitte "skoen". Det var ei u-forma trekasse som kornet skulle dryppe ned i. Denne var og stillbar med ei eksentrisk skive med små hakk i, og ned i hakka gjekk ei såkalla "løke", og når ein då dreia på denne vesle eksenteren, gjorde det at skoen heva eller senka seg. Det regulerte kor mykje som skulle dryppe ned i kvernauga.

"I skoen" var det og festa ei fjøl med eit hol i. I holet stod ein pinne som gjekk ned på kvernsteinen, "skakteinen" og "skaldra". Den gjorde at kornet rann ut av "teinå". Rundt kverna var det tetta med tetsittjande runde deksel for at mjølet ikkje skulle få ut på alle kantar. Berre framme var det ei lita opning såvidt at mjølet dyftast ned i "kista", ei stor firkanta kasse som stod framfor kverna.

Før ein sette igang måtte ein vere nøyen med å gjere reint og sjå etter om kverna var kvass. Kvernsteinane var av ein spesiell slags stein, og kom frå Klebu. I steinen var der nokre knurpar, desse ville verte slitne slik at kverna vart flat, då måtte ein sandmale. Det vil seie at ein mol sand, då sleit sanden burt den mjuke steinen og knurpane kom fram, og etter det måtte ein gjere godt reint, for sjølsagt ville ingen ha sand i grautmjølet.

I "sløket" var eit spjeld, "stemmå", som stoppa vatnet. I dette var ei stong som vart regulert av nabbar i kvernhusveggen, dette regulerte vassmengda. Så lyfte ein "stemmå" opp og malinga tok til. Mannen finkontrollerte mjølet og så dura kverna i veg. Kverna skulle ikkje stansast før ein hadde male frå seg, for då kunne kverna kome i ulag. Difor måtte som regel malinga delvis gå for seg om natta.

Det kunne vere romantisk i kvernhuset om kveldane. Kverna dura og gjekk, ei fjøslykt kasta trolske skuggar i krok og krær. Kverna varma litt, så der var ganske lunt inne. Mannen sat og sov eller halvsov på benken, men hadde eit vake øyra til kvernduren. Fram på morgonen, med lykta i neven og kvit av mjøl, kom

han heim. Då tok han seg ein rett storslegen morgon-blund før han seinare på dag sela på øykijn og henta heim meldereren. Havremjølet skulde bakast til flatbrød, og byggmjølet skulle vere til graut og var litt finare male.

Og no stod flatbrødbakinga for tur..

Ein leita fram flatbrødhella, det var ei tjukk jarnplate som ein sette nokre steinar under, slik at det vart rom til veden. Ei bordplate med ein kant rundt var spesielt laga til formålet, og kanten skulle hindre mjølet å drysse utfor. Så vart det knadd ei deig av mjøl og vatn av ganske stort format, for det skulle vere nok for fire bakstekjerringer ein heil dag. Alle i huset måtte vere med. Mor delte opp passende emne, og veslejentane baka emna ut til ein førebakster. Den leverte ho til stor-

resøster som bretta opp kanten til eit meir sirkelrunt format, og då tok rette spesialisten over, ho Petrine eller ho Susanne, som baka leiven tynn og rund. So strødde dei litt mjøl på og la den på ein "botn", ei rund treplate. Då var det steikjaren som tok over, og det var han far sjøl i stua. For dette var viktig, passeleg

steikt, for all del ikkje brenne. Skulle det hende, ropte han inn gutongen og sa at dersom han åt det brende brødet så vart han så veldig god og syngje. Og gutfanten åt og song sterkare dess meir han åt. Og slik gjekk dagane, og stablane på staburet vart fleire og fleire, opp til seks i talet. Dei stod der til mat og mette til ein stor ungflokk gjennom ein mørk og kald vinter. Stod der som eit vitne om folks kløkt og vilje til sjølvberging og omsut.

Og så ein haustdag i gufsen kaldsno mellom bleike strå og brune skrukkute blad, gjekk mannen der. Kanskje litt stolt for at det han sådde i den gryande vårkvelden, hadde lukkast og gitt trygghet for huslyden. Difor song han:

"Nu lad oss takke Gud
med hjerte, mund og hender,
som overflødig nok
så rigelig oss sender.
Som alt fra moders liv
på oss har nådig tenkt.
Og all nødtørftighed
så rigeligen skjenkt".



Frå kvernhuset på Fauske. Foto: Eldar Høidal

Biletkavalkade 2002

Årets som har gått har vore prega av store og små hendingar kring om i bygda. Vi har gjort eit utval frå fotoarkivet til Sykkylvsbladet, som syner litt av det som har foregått i Sykkylven siste året.



Hilde Straumsheim og Kjell Tøseth var vertsskap på Yste Skotet sist sommar. Hilde som dagleg leiar og Kjell som kulturformidlar. Foto: Ole Jostein Fet



Ekornes-cupen er blitt ein årleg februartradisjon i Storhallen. I år samla turneringa 415 fotballspelarar mellom 6 og 12 år. Foto: Ole Jostein Fet



I sommar vart folkestiane på Straumsheim opna i idylliske omgjevnader. Her ser vi Ole Høydal (til venstre) frå VRF saman med tre av medlemmene i Straumgjerde helselag, Jessy Lade, Olbjørg Hole-Drabløs og Karoline Tandstad. Foto: Ole Jostein Fet



I byrjinga av februar gjekk Ungdommens kulturmønstring av stabelen på kulturnuset. Grappa Desprelvs var mellom dei mange sykkylvsungdommane som deltok. Foto: Ole Jostein Fet



Sykkylven fekk storfint besøk sist vinter, då næringsminister Ansgar Gabrielsen, saman med stortingsrepresentantane May Helen Molvær Grimstad (KrF) og Petter Løvik (H), vitja Brunstad Fabrikker AS. Fabrikksef Bernt Inge Tandstad nytta høve til å gi politikarane innføring i moderne møbelproduksjon. Foto: Ole Jostein Fet



Velledalen IL arrangerte den første Matfestivalen med fulle hus like etter påske. Her er ser vi Lidvar Nilsen (til venstre) og Leif Kåre Brunstad som forsyner seg av kakefatet. Foto: Ole Jostein Fet



I samband med Frivillig-dagen den 14. september fekk besøkstenesta til Røde Kors Frivilligprisen. Det var ordførar Jan Kåre Aurdal som delte ut prisen. Dei som tok i mot prisen på vegne av Røde Kors var: frå venstre Anny Myrseth, Anne Lise Stokbakk, Borgny Aarsnes, Inger Ludvigsen og Petra Brudevoll. Foto: Eldar Høidal.



Ta-sjansen tevlinga under Straumgjerdedagen vart også i år ein suksess. Linedancegruppa til Sykkylven Countryklubb har blitt eit populært underholdningsinnslag ved ulike tilstellingar i Sykkylven, slik dei var det under midtsommararrangementet i Straumgjerde. Foto: Eldar Høidal.



I haust opna Drivdalselva kraftverk på Velle. Det er Petter Welle og Ole Johnny Welle som står som eigarar av minikraftverket, som har inngått avtale med Nordvestkraft AS om levering av den straumen som vert produsert. På biletet ser vi Lars Welle (frå venstre), Olav P. Welle, Petter Welle og Ole Johnny Welle. Foto: Eldar Høidal



Anne Bårdsgjerde fylte 104 år 8. mai, og fekk velfortente blomar av ordførar Jan Kåre Aurdal. Foto: Monica Busengdal



I april arrangerte ungdomslaget Samhald revy på Vårvon i Straumgjerde. Det vart tre fulle forestillingar for "Polstra truser på blå resept". Revymakarane tok for seg ulike tema som kongeleg bryllaup, nye tenester i posten og uro for framandkulturell påverknad. Revyjengen i Straumgjerde har planlagt ny revy neste år. Foto: Atle Hole



Tradisjonen tru var det Tusvik-utstilling midt i september. Denne gongen var NRK-journalist og fotograf Gry Beate Molvær hovudutstillar. I utstillinga, Bimaris, viste ho bilete av vestlandslandskap; fjordar, fjell og vidder. Spelet mellom lys og skuggar var med å gje djupne og liv til bileta. Saman med Gry Molvær, eigar av Galleri Cylindra, Kjellbjørn Tusvik. foto: Eldar Høidal.



Fredag 22. mars var siste produksjonsdagen ved Tynes Møbler AS, som Bernhard R. Tynes starta opp i 1927. Foto: Monica Busengdal

Lagnadstid for industrien

Bedriftene og næringslivet i Sykkylven har heilt klart vore berebjelken i bygdesamfunnet vårt dei siste ti-åra. Ofte har eg lurt på kva Sykkylven kommune hadde vore utan alle fabrikkane våre. Ære vere dei som var med på å skape dette for ei 50-60 år sidan, - og seinare. Korleis er så situasjonen blant bedriftene våre i dag? Det vi veit er at mange kjemper ein hard kamp for å tene pengar, eller å få til ei lønsam drift. Medan nokon gjer det rett godt.

Det kan vere mange grunnar til at dei fleste slit med å få til lønsam drift. Noko av grunnen akkurat no er utan tvil den høge renta og kronekursen. Dette er faktorar som verkar inn på konkurranseutsett industri, og slik industri har vi i Sykkylven all den dag fleire bedrifter er eksportretta, - ja faktisk meir og meir.

Andre ting som spelar inn er det høge avgiftsnivået, då tenkjer eg spesielt på arbeidsgivaravgifta som er mykje høgare hos oss enn til dømes Stranda. Gjennom fleire samtalar og møte med bl.a. statsminister og stortingspolitikarar i næringskomiteen har eg tatt opp desse forholda for industribedriftene våre og sagt klart ifrå at dette må takast på alvor og takast omsyn til ved statsbudsjettet for 2003. For har ikkje industrien levelege vilkår, ja då lurar eg på kva vi ute i distrikta skal leve av i framtida.

Dette må snart sentrale politikarar forstå, det var noko av det eg tok opp på KrF sitt landsstyremøte for ikkje lenge sidan. Det er her i distrikts-Norge at verdiskapinga skjer. Då må vi også ha ein sjanse til å drive eit næringsliv på ein god måte, i dag og i åra som kjem.

Akkurat no bekymrar dette meg meir enn kommuneøkonomien. Det betyr ikkje at eg er fornøgd med den. Den skal eg slåss for vidare. Men har vi ikkje allsidig næringsliv i Sykkylven i framtida, så har vi heller ikkje ein god kommune å bu i. Vi vil signalisere at vi fortsatt vil vere med å kjempe vidare for at vi skal ha arbeidsplassar i kommunen, og at Sykkylven skal vere ein triveleg plass å bu, også i framtida.

For at det skal skje så må storting og regjering føre ein politikk som kan vere til å leve med for distrikta. Såpass forlanger vi.

Jan Kåre Aurdal

Ordførar

Roald Solheim er rektor ved Hundeidvik skule. Frå 1994 til 1999 var han redaktør for Årbok for Sykkylven. I det siste har han vore mykje engasjert i arbeid for å betre rammevilkåra for utkantområda i landet, gjennom organisasjonen Distriktet.no.

Skapande vandring i Hundeidvik

Av Roald Solheim



L

aurdag 1. juni inviterte Norsk Møbelfaglig Senter og Skapande Nettverk til lokalhistorisk vandring i Hundeidvik. Det som gjer ei slik vandring til meir enn ein vanleg historietime, er augevitneskildringane til dei som sjølve var

med på dei historiske hendingane. Særleg dei morosame glimta frå folkelivet og næringsverksemda vekker som regel stor interesse.

Været var lettskya med ein og annan solgylt. Det var ideelt for omvising. I to-tida var over femti interesserte oppmøtte på ferjekaia. Møbelhistorikar Eldar Høidal ynskte alle velkomne og heldt ei kort innleiing. Han gav så ordet til Johnny Myrseth, som fortalde og forklara. Johnny fekk god hjelp av andre veteranar som Petter Kursetgjerd, Thomas Utgård, Otto Bakke, Ansgar Reite, Hans Utgård og Jakob Kursetgjerd.

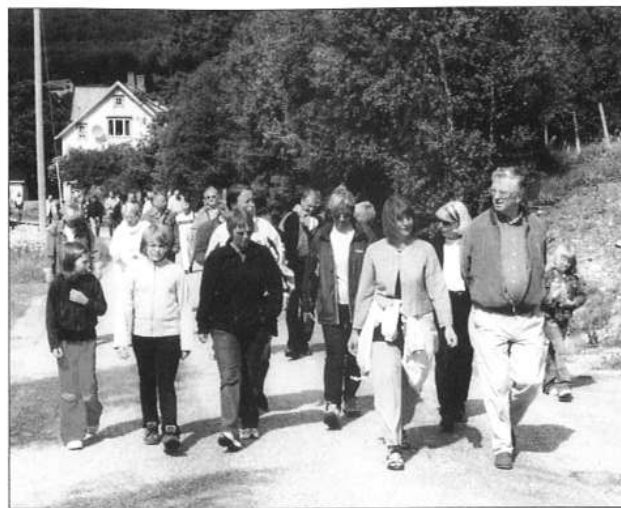
Sjøbua

Vandringa starta på ferjekaia i Hundeidvik. Det første bygget i dette området var ein sandbinge som kom opp då det vart skipa sand til Ålesund like etter bybrannen i 1904. I 1928 vart den første sjøbua bygd, den fungerte mellom anna som båtekspedisjon. Den gongen skjedde det meste av samferdsla sjøvegen. I sjøbua var det mangslungen næringsaktivitet, vart det fortalt. Under siste verdskrigen var her mellom anna mølle og knottfabrikk. Her var også sildetilverknad.

Jordbruk og fiske

I eldre tider levde folk i Hundeidvik i all hovudsak av jordbruk og fiske. Bygda har også lange sagbrukstradisjonar. Vi veit at her var sagbruk så tidleg som i 1612. Handverk var også sentralt. Bygda er kjend for å ha hatt mange dugande bygningsmenn. Så kom hamskiftet på slutten av 1800-talet, og grada av sjølvbergingshushald minka til fordel for auka pengehushald. Hundeidvik Meieri vart starta i 1894 i eige hus på Hundeid. Maskinane vart drivne med vasskraft frå bekken. Frå Gardssoga for Sykkylven ser vi at meieridrifta vart lagt ned i 1908. Huset står enno, og fylgjet stansa der og fekk orientering.

Bøndene leverte mjølka dit. Her vart mjølka separert. Gardbrukarane fekk med seg skummamjølka heim att, medan fløyten vart nytta i produksjonen på meieriet. Her vart det kinna smør som vart eksportert til eit engelsk firma som heitte Faber. Meiersker var Hansine Høgset, sidan gift på Tu, Lovise Fauske, Marie



Over femti interesserte møtte fram til lokalhistorisk vandring i Hundeidvik.

Emdal, Inga Bjørdal, Marie Gjevenes og Berte J. Kurseth. Meierskene hadde frå 16 til 19 kroner i månadsløn.

Bybrannen i 1904

I 1904 brann Ålesund, og til oppattbygginga vart det bruk for store mengder sand, og sand er det mykje av i Hundeidvik. I bygdeboka ser vi at Lars A. Utgård dreiv sandtak og selde sand til Ålesund. Han la vassrenne ned til sjøen og vaska sanden. Han hadde ein stor sandbinge der sjøbua seinare stod. I 1920-åra dreiv Lars også med sølvrevfarm, ei anna interessant attåt-næring i Hundeidvik.

Møbelfabrikk i grannegrenda

I 1911 vart Tusvik Møbelfabrikk skipa i grannegrenda Tusvik. Folk frå Hundeidvik fekk seg etter kvart arbeid, lærte seg møbelfaget, og lærte at det gjekk å tene pengar utanom primærnæringane. Tida før fyrste verdskrigen var ei god tid for mange, og det kom meir pengar i omlaup. Så kom krigen, og seinare dei magre åra utover 1920-talet. Lånerentene auka, prisar på varer som måtte kjøpast, auka også, men prisane på varene frå fiskarbonden gjekk dramatisk nedover. Det var tunge tider alle stader. Nett då krisa var på det verste, i fyrstninga av 1930-talet, starta nokre verksemdar kringom i Sykkylven. Om dette kan vi lese meir i Industrisoga for Sykkylven. Mange frå Hundeidvik søkte seg etter kvart arbeid i den veksande møbelindustrien.

Fisketørking

Johnny Myrseth fortalde at fisketørking også var ei viktig attåtning før industrien gav nok arbeidsplassar i Hundeidvik. Bygda har ei lang, sandrik og grunn fjøre. Det kom båtar med større og mindre fisk frå Nord-Noreg. Fisker skulle turkast i fjøre. Folk fekk betalt etter kor turr og fin fisken vart. Difor var det lite lønnsamt å gje seg i kast med dei aller største fiskane, minst Johnny. Kom han over nokre skikkelege ruggar, gjekk han så langt ut i sjøen han greidde, og så heiv han trollfisker tilbake til havet. Nokre spurde om han ikkje heller ville ta med fisken heim. Nei, dei var så leie av all tørrfisker, at det verka lite freistande. Fisketørking i fjøre heldt fram heilt til utpå 1950-talet, då dei elektriske fisketørkener tok over.

Stålullfabrikken

I 1938 gjekk brødrene Lars og Jakob Utgård saman om Stålullfabrikken. Lars hadde vore i Amerika, og hadde litt kapital. For desse pengane vart det kjøpt ein stålullmaskin frå Stordal. Anny Rokstad fortalde frå denne produksjonen: Etter at maskinen hadde forma stålflabrane, vart ulla dyppa i flytande såpe og seinare samla i høvelege buntar. Kvar bunt fekk seg så ein merkelapp. Dette arbeidet gjekk føre seg med hand, utan hanskas, og huda i hendene var ofte tynnsleten, raud og svært sår. Timeløna var på vel ei krone timen. Det tykte arbeidarane var bra. Anny kjøpte seg sykkel og klokke alt fyrste året! Men så budde ho heime hjå foreldra då.

Stålullfabrikken var ein triveleg arbeidsstad. Etter krigen vart det endra krav til stålulla. Eigaraane måtte anten kjøpe nye maskinar, eller dei måtte tenke avvikling. Det vart det siste.

Lenestolar og lakk

Brødrene Petter og Jørgen Midtgård bygde møbelverkstad i 1951. Verkstaden står enno. Dei laga stolgrinder til lokale møbelfabrikkar. Brødrene Toralf og Peder Utgård skipa lenestolfabrik i Sjøbuda i Hundeidvik i 1948. Petter Kursetgjerd fortalde levande om dette. Dei laga overstoppa lenestolar og salongar, og verksemda hadde i 1948 ein arbeidsstokk på 12 personar. Buda brann i 1953. Peder dreiv den brannråka verksemda vidare i kjellaren sin, no under namnet Huna

Fabrikker. I 1959 bygde Peder ny fabrikk og tok til med lakkfabrikasjon også, noko han dreiv med fram til 1970. Lokala vart på 1990-talet utvida og ombygde til ein moderne fabrikk for smoltproduksjon. Verksemda Fjordglimt har drive storstilt smoltproduksjon der.

Martin Utgård kom i gang med eit veveri i kjellaren til Peder Utgård i 1949. Veveriet hadde same året fire tilsette, tre av dei var kvinner. Veveriet produserte ullteppe, og seinare møbelstoff til lokale fabrikkar. Fabrikken heldt fram til 1956.

Landhandlarverksemd

Otto Bakke orienterte om landhandlarverksemda i Hundeidvik. Den fyrste landhandelen vi veit om, vart starta av Lars A. Utgård i 1889. Han heldt til i eit hus ved bygdevegen. Lars A. heldt fram til 1935. Då tok bror til Otto Bakke over. Broren døydde diverre i ung alder, og Otto måtte ta over, sjølv om han ikkje var gamle karen. Det vart trange tider på 1930-talet. Folk hadde ikkje mykje å handle for. Otto vurderte å flytte, men fann ingen som ville overta butikken til brukbar pris. Otto tok etter kvart til med niseviske. Han fekk levere alt til Møller

Fabrikker i Oslo, som vart ein stabil avtakar. Verksemda gjekk bra. Ei tid hadde Otto mange menn i arbeid. Nokre fangsta, nokre produserte kasser til emballasje. Thomas Utgård fortalde at Otto hadde lagra nokre sirups-tønner i Sjøbuda. Gutungane ville smake på sirupen, og opna tønna. Sirupen var etande god, bokstavleg tala, men så dukka det opp eit problem. Karane klarte ikkje å plugge att holet i tønna. Sirupen heldt fram med å renne ut, og gutane la på sprang. Otto hugsa dette, og lo godt. Han la til at det ikkje gjorde så mykje. Før dette hende hadde handelsmannen vore ille plagd med rotter som prøvde seg på mjølsekkane i Sjøbuda. No åt dei sirup i staden, og sat snart faste i klisteret. Likare rottefelle har ingen hatt.

Peder Utgård overtok butikken i 1940 og dreiv han til 1948, då Leiv Slingstadli tok over. Etter Slingstadli kom Lars L. Utgård. Han moderniserte butikken og lageret. Seinare handelsmenn i dette lokalet var Anders Roald og brødrene Svein og Bjørn Aure. I dag driv ICA Sparmat moderne nærbutikk i nye lokale lenger oppe ved vegkrysset mot Kurset og Myrset.



Petter Kursetgjerd fortalde m.a. om næringsaktivitet i kaionrådet.

Foto: Eldar Høidal

Gamle Formfin

Johnny Myrseth og John J. Midtgård hadde frå 1944 drive ein liten møbelverkstad i det gamle meieribygget på Hundeide. Hans Utgård arbeidde der også ei tid. Hans fortalde at der i tillegg til verkstaden budde ei eldre kone i meierihuset. Det var kaldt om vintrane og smått med ved, så det hende at ho spurde om lov til å få sitje i hovudrommet og spinne. Der var det lunt.

Karane gav henne lov til det. Det var triveleg og. Det var ei blid kone, og ho var så flink til å syngje. Ho spann og song, og dei laga møblar. Men hovudrommet var så lite, og dei hadde bruk for all golvplassen. Korleis skulle dei gjere dette? Det var då Johnny skar i igjennom. I stova stod det eit stort bord. Johnny løfta fyrst rokken, og seinare kona opp på bordet. Der heldt ho fram med spinninga og songen. "Øss hadde det fint", mimra Hans og Johnny: "Fjølgt og gøtt, og musikk te arbeide".

Dei arbeidde elles seint og tidleg, og Johnny fortalde at då dei la ned drifta der i 1946, sat han att med 3500 kr. Det var gode pengar den tida. Seinare same året kom Magne Bueide, Johnny Myrseth, Jakob og Lars O. Utgård saman. Dei skipa Stol- og Møbelfabrikken Formfin a/s. Karane tok i bruk dei ledige lokala etter Stålullfabrikken. Tre år seinare sysselsette Formfin 13 personar. Bedrifta starta såleis i kaiområdet, men i 1966 måtte dei flytte verksemda til Hundeide og starte med nye bygg der. Og det var nok det beste som kunne skje, sa Olav Utgård, som er disponent ved Formfin i dag. Bedrifta hadde ikkje hatt plass i kaiområdet til dei utvidingane som seinare har kome. På Hundeide har det vore enklare. Fylgjet la så i veg mot nyefabrikken.

Nye-Formfin

Dei vel 50 vandrane vart etter eit par stogg på vegen inviterte inn i den nye fabrikk til Formfin. Der vart det omvisning både i utstillingsrommet og i produksjonen. I gjennomgangen av bedrifta sin dagsaktuelle situasjon, fortalde salssjef Steinar Myrseth om ei sympatisk bedrift som tek mål av seg til å bli eit miljøfyrtårn. Det skal dei greie ved å ta omsyn til både det ytre og det indre miljøet. Dei bruker til dømes berre vassbaserte limar, dei bruker ikkje sponplater, berre finer, og dei resirkulerer avfallet. Han var elles innoen den harde konkurransen som møbelbedriftene i dag vert utsette for. Han meinte at dei hardaste konkurrentane

ikkje er Ekornes, Hjellegjerde eller Brunstad, men bedrifter som vert bygde opp i lågkostland, delvis med hjelp av norske møbelfagfolk.

Formfin har blitt utvida fleire gonger. I dag har fabrikk om lag 10 mål med moderne produksjonsareal, og talet på tilsette nærmar seg hundre. Jakob Utgård var disponent i 30 år. I dag er sonen Olav Utgård disponent. Steinar Myrseth og Harald Bueide er



Johnny Myrseth fortel om møbelproduksjon på 40-talet, under vandringa i Hundeidevik.

også sentrale i leiinga. Så det er andre generasjon som har teke over. Leiinga inviterte fylgjet til den nye fabrikk. Der fekk vi servering, orientering og omvisning.

Nye produkt

Dei frammøtte var imponerte over dei rasjonelle og lyse lokala. Agentar og kundar som kjem på besøk, kommenterer ofte utsikten. Likare panorama skal ein sjeldan sjå frå eit fabrikkglas. Gjester kan ikkje skjønne at arbeidarane får gjort stort anna enn å nyte utsynet! Men Steinar Myrseth kunne forsikre at produktiviteten er god trass i den vakre utsikten. Eller kanskje det nettopp er på grunn av dei vakre omgjevnadene at det vert gjort så mykje ved Formfin? Trivsel er viktig. Kvar dag lagar dei så mange møbelgrupper at det tilsvarar seteplassar til 300 menneske, eller seteplass til alle innbyggjarane i Hundeidevik om ein vil. Dei frammøtte fekk elles sjå på eit produkt som er flunkande nytt. Det er teikna av designaren Tore Wroldsen frå Bergen. Formfin-leiinga har gode voner til den nye designsatsinga si, og dei er innstilte på å vise at det går å lage toppmøblar i Hundeidevik i mange år framover.

For ordens skuld vil eg opplyse at eg ikkje noterte undersynfaringa. Det meste er etter minnet, men noko er henta frå Industrisoga for Sykkylven av Eldar Høidal, og frå Gardssoga for Sykkylven band III.

Eldrid Suorza er rektor ved Sykkylven vaksenopplæring. Ho er medlem i Sykkylven Sogenemnd og i redaksjonen for Årboka.



Skreddaren og sportsmannen Kjell Slinning

Av Eldrid Suorza

I skreddarverkstaden i Skogvegen møter eg Kjell Slinning, den vitale 80-åringen som framleis er aktiv i sitt yrke. Han har så mange ventande oppgåver å ta fatt i at pensjonisttilværet med rolege dagar ligg langt der framme ein stad. Men han styrer tida og livet sitt sjølv, og liker det slik.

På besøk i skreddarverkstaden vert eg nostalgisk; her kjennest det som om tida har stått stille dei siste førti åra. På veggane heng velbrukte mønstre og gamle reklameplakatar. Skreddarsaksa og symaskinene er dei same, luktene av stoff og skinn er lett gjenkjennelege. Midt i det heile sit Kjell bøygd over arbeidet sitt medan tonane frå radioen surrar lavt i bakgrunnen. Det er ro i rommet. Det synest ikkje som om Kjell har noko i mot å bli forstyrre, og han tek seg god tid til ein prat.

- Eg vart fødd i Stordal 20.12.21, fortel Kjell. Mor mi, Ella, var derifrå, far var frå Slinningen. Vi budde i Stordalen i 4-5 år før vi flytta til Sykkylven. Vi var fire sysken; tre brør og ei syster. Den fyrste tida budde vi i Lysholhuset på Aure. Seinare flytte vi til Vadhuset og budde der til Aurebrannen i 1939. Då flytta vi til gamle Dalehuset. Far min var skreddar, og han hadde skreddarverkstad der vi budde, fyrst i Vadhuset, så i gamle Dalehuset. I 1957 bygde vi huset her i Skogvegen, og flytta både skreddarverkstaden og bustaden hit. Huset vårt var det første som vart bygt i Aurelia.

Når starta du i skreddarlære?

- Eg byrja i lære hos far min då eg var i trettenårsalderen, d.v.s. ca. 1934-35. Dei andre syskjena mine var ikkje interesserte i å sy, men eg likte å sitje og pjaske og sy, så det var det eg ville. Eg gjekk på eit tilskjerarkurs ved Stockholms Tilskjerarakademi i ca. 2 månadar, resten lærte eg av far min.

Damekonfeksjon, kåpe og draktsaum

-Dei fyrste åra sydde eg berre bukser og gjorde elles litt "bygda-arbeid", litt av kvart av reparasjonar og omsyngar. Kundane var mest menn i starten, seinare gjekk vi over til meir damekonfeksjon og sydde kåper og drakter til butikkar. Vi sydde m.a. for ein butikk i Bergen og ein i Molde. Vi kalla firmaet for Slinning Konfeksjon.

- Under krigen var det verre å få tak i stoff og materiale. Eg jobba eit års tid i ein møbelfabrikk då,

hos Haddal og Moldestad som også heldt til i Vadkjellaren. Det var kjekt med forandring i ein periode, å prøve noko anna, men det var skreddar eg ville vere. Det var som sagt vanskeleg å få tak i stoff, så det var mest oppattsyng vi dreiv med den tida, minnast Kjell.

Skinnejakker og herrebunader

- Etter at far døydde i 1962 vart det vanskelegare å sy for sal i butikk. Eg fekk ikkje gjort så mykje når eg var åleine. På 60-70 talet sydde eg mykje skinnejakker. Då var det lett å få tak i billeg møbelhud, og etterspørselen etter skinnejakker var stor. Då huda vart dyrare, lønte det seg ikkje å sy skinnejakker lenger, og eg gjekk over til bunadssaum. Sidan har eg halde på med det og synest at det er kjekt.

Kor mange bunader har du laga i alle desse åra, undrar eg. - Nei, det anar eg ikkje, men det har nok blitt mange. Kjell anslår at han syr ca. 50-60 stykke pr. år. Over ein tjucårsperiode skulle det bli 1000-1200, og han har sikkert sydd fleire. Kjell er ikkje den som tek for sterkt i. Det er ikkje berre til sykkylvingar Kjell syr herrebunader. Nei, utflytta sunnmøringar over heile landet ynskjer seg bunad i dag. - Før var det berre leikarringar som ville ha bunader, fortel Kjell. - I dag er plagget veldig populært blant vaksne menn. Konfirmantane er kanskje litt for unge, men det er mange unge som ynskjer seg bunad no for tida.

Det er ikkje berre sunnmørsbunader Kjell syr. Han har bestillingar både på nordlandsbunader, sognabunader og mange andre typar, så Kjell er godt kjend rundt omkring i landet for kunsten å sy bunader.

Elles får han også tid til litt anna arbeid innimellom; litt opplegging av bukser og småreparasjonar for folk. Posane med stoff og arbeidsoppgåver er mange, så Kjell er ikkje arbeidslaus. - Folk ynskjer å rette på og bøte litt på kleda i dag også, sjølv om det nok sikkert er bruk og kast-filosofien som dominerer. Folk tener så godt no for tida, så dei kan vel betale for å kjøpe nytt, seier Kjell.

Gamle og gode symaskinar

I skreddarverkstaden i kjellaren har Kjell godt brukte symaskinar. Men dei duger enno, seier han. Dette er ein knappholmaskin og her er ein overkastingsmaskin, forklarar Kjell. Og dette er symaskinen min frå krigens dagar som eg har og bruker enno. Det er ein Singer maskin som må ha gått utallige mil. Han er like



*Kjell Slinning
i arbeid ved symaskina i
skreddarverkstaden.
Foto: Eldrid Suorza*

god i dag, eg slepp å reparere han, seier Kjell.

- Arbeidsdagen din, korleis har han vore?

- Det har vore så mangt det gjennom åra, men eg byrjar ikkje så tidleg om morgonen lenger, ikkje før kl. 8.00, men om kveldane sit eg her. Eg har begynt å trappe ned litt no, sluttar av ved 21-tida. Før sat eg både til kl. 23 og 24 -og etter det også. Det blir lange arbeidsdagar, men eg har no litt pausar med matlaging osv inn i mellom, siste åra i alle fall.. Helsa har vore ganske bra heilt til no, men no slit eg litt med dårleg pust og greier ikkje å gå så langt lenger. Søvn treng eg ikkje så mykje av.

Idrett og friluftsliv

Kjell har alltid likt å gå i fjellet, fortel han. - Det har eg gjort mykje. Finaste fjellturminnet er ein tur til Råna, der vi gjekk opp i frå Regndalen. Vi gjekk over breen og brukte litt tau siste stykket. Men det var ikkje så mykje sprekker i breane den gongen, mimrar Kjell. Eg var der oppe for om lag tre år sidan, og eg syntest også at breen hadde minka kraftig sidan sist eg var der.

Det var mest friidrett eg dreiv med, understrekar Kjell. Særleg løp, mellomdistansar og 3000 og 5000 meter. Det var meir terrengløp før. Då eg var i 20-30 års alderen deltok eg også i konkurransar. Ski og langrenn deltok eg i berre av og til.

Idrettsmerket 45 gongar

I 1982 fekk Slinning utdelt Idrettskrinsen si "høgaste utmerking": Statuettklubbens heidersteikn. Dette med bakgrunn i at han i 1981 hadde teke merkeprøvene for 37.gong. Seinare har han teke idrettsmerket årleg heilt fram til og med 1989- dvs. 45 gongar. Han har også i

alle år stilt opp for idrettslaget og hjelpt til med gjennomføringa av merketaking på stadion.

Æresmedlem i "Puls 40"

Dei seinare åra, heilt fram til i fjor, trena Kjell saman med trimgruppa Puls 40. Det er ein gjeng karar som joggar saman ein kveld pr. veke. Dei spring Høgset-sida etter vegane, over Eimsreiten, Grebstadlia og nedatt i Ullavika, ei løype på ca. 7-8. km.

-I fjor fekk eg blodpropp i eine lunga, så no er pusten så dårleg at eg berre går turar eit par kveldar i veka, fortel Kjell. Men eg må ut og trekke frisk luft ofte.

Kva har idrett og mosjon betydd for deg då, vil eg vite - Eg har hatt interesse for det heile livet, og gledde meg til kvar gong eg skal ut å trimme. Treninga og arbeidet har halde meg frisk, eg har aldri vore på sjukehuset før i fjor.

På veggen i skreddarverkstaden heng eit diplom; der står :

Æresmedlem i Puls 40,

joggeveteran Kjell Slinning:

400m - 55,1

400 m.h. 63,8

800 m - 2.09.2

1500 m - 4.23.4

3000 m - 9.31.7

5000 m - 16.38.0

(banerekord i perioden 1954-1977)

10 000 m - 37.57.0 banerekord

Diplomet vart tildelt då Kjell vart 70 år og er under-

skrive av ti gode joggekameratar gjennom mange, mange år.

- Det var berre på 3000 m og 5000 m at eg konkurrerte, understrekar Kjell smålåten. Du skjønar at vi var med i Vestlandsserien og vi måtte ha flest moglege løp. Dette var noteringane eg hadde med der.

Dugnadsinnsats for Sykkylven Idrottslag

Det er mange som kan fortelje om den eineståande dugnadsinnsatsen Kjell har gjort for Sykkylven Idrottslag gjennom heile livet. Sjølv er han beskjeden og vil helst ikkje ha noko merksemd rundt sin person. Men når eg presenterer innhenta opplysningar frå sikre kjelder for han, kjem han litt på gli og minnst tilbake:

Grusbana

- Vi begynte før krigen med å utvide grusbana. Vi var nokre karar som gjerne ville løpe, og då måtte vi ha ei løpebane. Vi begynte nokså tidleg å rydde skog og utvide nedover mot elva. Sidan har vi berre jobba og jobba og jobba i mange år, eg hugsar ikkje når vi slutta. Først var det grusbana, så seinare omlegging til grasbane, fortel Kjell.

Grasbane, løpebane og tribuneanlegg

- Det starta med elveforbygging. Idrottslaget la ned eit stort arbeid her. Steinen vart teken frå Andestad-stranda, i følgje Elias Vinje var det første gongen dei tok stein og masse der. - Mange kveldar og netter gjekk med, vi arbeidde ofte til midnatt. Det vart brukt ei spesiell blanding på løpebana av koksgrus, leire, sand og sagmask. Alt vart elta for hand og køyrt ut over løpebana. Vi brukte ein heil vinter til det arbeidet.

Treningsfelt

Eg veit ikkje om eg deltok så mykje med det, det var mest kommunen sine folk som jobba der, men vi både rulla og planerte og sådde feltet, hugsar Kjell.

Sykkylven Storhall 1970-82

Planlegginga starta tidleg på 70-talet. Storhallen vart innvigd i 1982, dvs. at byggeperioden gjekk over 10-12 år. Mykje av arbeidet vart gjort på dugnad, og ein av dei flittigaste var Kjell Slinning. Rydding av tomta vart gjort om sommaren 1973, fundamenta for bygget vart utført i vinterhalvåret 73-74. Det vart i alt støypt 16 fundament, til kvar av desse gjekk det med 10 kubikkmeter betong. For bogane skulle det støypast i alt 16 søyler. Dette arbeidet måtte utførast med stor presisjon. Alt arbeidet med armering og støyping vart gjort på dugnad. For å kunne arbeide om kveldane vart det montert godt lys på stolpar. - Det var greitt å vere der å jobbe om kveldane, berre fint det. Fin trim for meg som har så roleg arbeid, seier Kjell.

Det er blitt intervjuaren fortalt at det den gongen var noko som heitte "ei skreddarbåre." Det var Torbjørn Aasen som introduserte omgrepet, fortel Elias Vinje.



Kjell Slinning har ikkje tal på kor mange bunader han har sydd til sykkylvingar og andre. Foto: Eldrid Suorza

- Kjell tok dobbelt så store trillebårlass med støyp som dei andre. Han var grusomt sterk. Kjell var utruleg energisk og flittig i det praktiske arbeidet; det var blanding av sement for hand, armering og støyping, og han var der til alle døgnets tider, fortel Elias. Også arbeidet med å leggje takplater og golvbelegg vart gjort på dugnad. Elias hugsar også at dei støypte golvet i maskinrommet i hallen i påska. Heile natta frå palmelaurdag til palmesøndag gjekk med, dei strauk av utover søndagen. - Ja, vi fekk lære mykje, seier Kjell. - Det var triveleg å arbeide, litt lange dagar kanskje, men elles hadde vi godt av det. Det er sunt med rørsle i kroppen, veit du.

Æresmedlem i Sykkylven Idrottslag

I februar 1996, under feiringa av Sykkylven Idrottslag sitt 90 års-jubileum, vart Kjell Slinning utnemnd til æresmedlem og heidra for lang og tru teneste for laget. Det står all respekt av den enorme dugnadsinnsatsen som er nedlagt gjennom eit langt liv.

- Dersom du ser tilbake, korleis ser du på utviklinga fram til i dag?

- Det var kanskje trivelegare den tida når vi var ute og trena. No må dei trene så mykje for å hevde seg at det går ut over trivselen, har eg tenkt meg. Før trena vi to gongar pr. veke, i dag må ein trene to gongar pr. dag. Det er meir alvor, og kanskje mindre moro og glede, reflekterer Kjell. Trur kanskje at dugnadsanda også minkar bort.

Og det har han truleg rett i, vår gode Kjell Slinning. Ein makelaus slitar som har gitt så mykje til fellesskapen i kommunen vår. Og så er han eit levande bevis på at arbeidet adlar mannen, denne brunbarka, spreke 80-åringen med den lange luggen og det kvikke blikket. Eg spør til slutt: Kva gjer deg glad, Kjell?

- Veit ikkje, ikkje noko spesielt, eg er glad heile tida eg. Glad for at eg er i form og held meg sånn nokolunde. Helse er viktig for meg.

Mindor Hjellegjerde tek i denne artikkelen eit tilbakeblikk på søndagsskulearbeidet i Sykkylven. Hjellegjerde har vore med i søndagsskulearbeidet i lang tid. Han var med å skipe Sykkylven Søndagsskulslag i 1958. Der var han i mange år leiar.

Søndagsskulearbeidet i Sykkylven

Av Mindor Hjellegjerde

Den første søndagsskulen som vi veit om, vart skipa i 1780 i Gloucester i England. Det var redaktør Robert Raikes som starta denne. Det er fortalt at det var fire lærarinner og kvar hadde 20 born.

Nye menneske vart tende for dette arbeidet og etter fem - seks år var det 2500 søndagsskuleborn i England. Ikkje nokon eksplosiv vekst akkurat, men rørsla breidde seg både i England og vidare og vart etter kvart verdsomspennande.

Søndagsskulen i Noreg

Forut for den organiserte søndagsskulen i Noreg, er det fortalt at det vart teke til med barnemøte sume stader. Det er fortalt om slike møte i Oslo og i Stavanger frå tidleg på 1800-talet. Den første ordna søndagsskulen, som vi kjenner, vart skipa i Stavanger 10.mars 1844.

Søndagsskulearbeidet voks no fram kring om i landet vårt i bygd og by. Ein såg etter kvart at ein samskipnad for dette arbeidet ville vere nyttig

– eit organ som kunne vere til støtte og hjelp i arbeidet, med rettleiing og med læremidlar m.m. Også her galdt ord-taket "Samling gjev styrke."

Den 15. juli 1889 vart Norsk Søndags skoleforbund skipa. Tal frå 1945 fortel at dette forbundet talde 2899 søndagsskular med 145817 born og 8828 arbeidarar. Dette er tal 100 år etter at den første ordna søndagsskulen her i landet vart skipa. Ein rekna elles med at det var ein del søndagsskulearbeid utan om det som er med i desse oppgåvene.

Søndagsskulen på Sunnmøre

Om lag 20 år etter at den første søndagsskulen i Noreg vart skipa, tok nokre truande vener i Ålesund til å samle borna om Guds ord i heimane sine om søndagane. Smått om senn breidde søndagsskulearbeidet seg rundt om i sunnmørsbygdene. Såleis kom det til Sykkylven i 1889.

Ein samskipnad av søndagsskulearbeidet på Sunnmøre - Sunnmøre Søndagsskulekrins – vart skipa i 1897. Det var då om lag 30 søndagsskular kring om her på Sunnmøre. Føremålet med krinsen var å vere eit bindeledd mellom forbundet og søndagsskulane, og å hjelpe fram søndagsskulearbeidet kring om i denne krinsen. Personar her i frå bygda som har teke del i arbeidet for Sunnmøre Søndagsskulekrins er O.P. Eidem, Ida Tandstad g. Fagerlid, Myrthle Skotte g. Fatland, Edvard Andestad, Ludvig Pilskog, Johnny Myrseth og Mindor Hjellegjerde.

Søndagsskulen i Sykkylven

Den første søndagsskulen vi høyrer om i bygda vår, er Hundeidvik søndagsskule som tok til i 1899, etter oppmoding av Johannes Slinning frå Ålesund. Han reiste då heilt privat og tala Guds ord, og var ofte i Hundeidvik. Han var også oppteken av det store verd det hadde å gi borna Guds ord.



Bertha og Mindor Hjellegjerde hadde i fleire år søndagsskule i heimen sin i Fauskebygda. Her er barnestokken samla utanfor stova kring 1950. Mindor Hjellegjerde bak til venstre. Bertha bak til høgre.

Eit kort oversyn over framveksten av søndagsskulearbeidet i Sykkylven ser då slik ut:

Hundeidvik søndagsskule, vart skipa i 1889, og dei første leiarane var Bastian Hundeide og Ola A. P. Midtgård.

Aure søndagsskule tok truleg til i 1893. Det var Johannes Slinning som gjorde opptaket her, slik som i Hundeidvik. Søndagsskulen vart halden i bedehuset og omfatta Aure store krins. Dei første arbeidarane var Karolus Klokkehaug, Jørgen Klokkehaug, Tore Kurset og Petter O. Eidem.

Eidem søndagsskule – seinare *Aurdal Søndagsskule* – vart skipa i 1908. Den første tida var det Petter O. Eidem som hadde han.

Ramstaddal søndagsskule vart teken opp i 1909 med Nils Omenås som den første leiar. Etter han var Inga Klock leiar i over 50 år.

Vik søndagsskule vart skipa i 1915 og vart utskild frå *Aure* søndagsskule. Det var Susanna Blindheim som var leiar.

Velledalen søndagsskule vart teken opp i 1917 i Brøvoll krins. Det var Karl Hole og Karen Muri som stod for han. Seinare vart han flytt til *Velledalen Bedehus*.

Søvikdal søndagsskule vart teken opp i 1927 med Hans Sandvik og Hans Furstrand som leiarar. Furstrand søndagsskule vart også skipa i 1927 med Hans Sandvik og Hans Furstrand som leiarar.

Riksheim søndagsskule vart skipa i 1933 etter opp-tak av O.P. Eidem. Alfred Stave var leiar frå først av.

Ikornnes søndagsskule vart skipa i 1934 etter opp-tak av Jens E. Ekornes. Han og Nils Sjøholt var dei første leiarane.

Tusvik søndagsskule vart skipa i 1937. O.P. Eidem gjorde opptaket, og dei første arbeidarane var Bertha Fauske g. Hjellegjerde og C.K. Tusvik.

Fauskebygda søndagsskule vart skipa i 1939 av Bertha Fauske g. Hjellegjerde. Edvard Skotte hadde før dette samla borna til søndagsskule ei kort tid i heimen sin på Fauske.

Straumgjerde søndagsskule vart, som den yngste mellom desse, starta i 1939 av Ragna Hoff.

Til alle grendene

Som ein ser av dette så breidde søndagsskulearbeidet seg jamt og trutt utover til alle grendene i bygda vår. Men det skulle ta 50 år, frå den første søndagsskulen vart skipa, før alle grendene fekk sin søndagsskule.

Gjennom 60- og 70-åra låg barnetalet på 700 - 800 innskrivne born. Både heimane, og borna sjølve, såg på søndagsskulen som noko som hørde barneåra til. Ja, ein såg dette som eit ansvar for barnet ein ikkje måtte forsøme. Eg vil tru at søndagsskulen har betydd langt meir for mange, enn vi veit å setje ord på.

Arbeidarar i søndagsskulen

Det ville ha vore interessant å teke med namna på alle som har vore med i dette arbeidet, men det ville blitt meir enn plassen her tillet. Sume har vore med i dette arbeidet ei kortare tid, det kunne vere ulike grunnar til det. Andre var med i mange, mange år. Mange såg dette arbeidet som si særlege oppgåve i livet og var med så lenge helsa tillet det.

At tenesta var til rik glede og signing for dei sjølve som stod i denne, er fint å ta med, men det må nemnast at her ligg det ein umåteleg stor innsats for mange. Denne oppgåva fekk høg prioritet – mykje vart sett til side for å makte denne oppgåva.

Det er vanskeleg å ta fram nokon særskild her, men likevel så må vi nemne to av søndagsskuleleiarane i bygda vår. Begge fekk Kongens Fortenestemedalje etter å ha arbeidd i søndagsskulen i om lag 50 år. Det var Inga Klock som fekk medaljen i 1967 og Bertha Hjellegjerde som fekk han i 1987.



Søndagsskulesamling i Sykkylven bedehus tidleg i 1960-åra.

Møta

Mange stader samla ein borna i ein heim. Ja, ein var glad over å kunne nytte heimen sin på denne måten. Elles vart skulane, bedehusa og andre samlingshus - og kyrkja – nytta. Også industrilokale vart nytta som møtelokale for søndagsskulen. Søndagsskulen var velkomen der det måtte høve.

Møta vart, gjennom lang tid, haldne annankvar søndag, på dei preikefrie søndagane. Alle som kunne høyre kyrkjeklokkene visste at når desse ikkje ringde om søndagsmorgonen, då var det søndagsskule. Mest alle borna i alderen fire til fjorten møtte. Det var vanleg at dei gjekk i søndagsskulen fram til konfirmasjonen.

Søndagsskuleforbundet kom alt tidleg på 1900-talet med songbok, tekstbok og anna hjelpemateriell. Barnas Søndagsblad var veldig populært og ein fin bodberar om livet saman med Jesus. Sunnmøre Søndagsskulekrins hadde sine utsendingar som kom søndagsskuleleiarane til hjelp med høvelege opplegg av søndagsskuletimen. Men det var ei krevande oppgåve å formidle den kristne budskapet til borna. Søndagsskulen skal ha ros av at den har gitt eit godt læreinnhald til borna. Mange har fått med seg ein god ballast i livet frå søndagsskulen. Det var eit kjær og varmt forhold mellom borna og søndagsskuleleiarane. Søndagsskuleleiarane utvikla seg til å bli framifrå gode pedagogar, i ordet si rette tyding – dei hadde lært å kjenne barnet og samstundes synt dei dette i varm kjærleik.

Eit mangslunge arbeid

Søndagsskulen kan syne til eit mangslunge arbeid, vel tilpassa dei ulike alderstrinna. Her var særlege opplegg for dei minste. For dei større borna hadde ein opplegg som vart kalla Søndagsringen, og for dei største bibelklasser.

Av tilskipingar kan nemnast søndagsskulen sin julefest. Dei fleste søndagsskulane hadde sin eigen julefest. For dei største søndagsskulane var dette verkeleg stor samlingar, for familiane og andre som sokna til denne søndagsskulen. Alle borna var med i programmet, på ein



Johnny Myrseth var gjennom mange år arbeidar i søndagsskulen i Hundeidvik. Han var også leiar i Sunnmøre søndagsskulekrins. Her er han som nyvalgt leiar i 1986. Avtroppande leiar Edgar Davik til venstre.

eller annan måte. Dette var for mange høgdepunktet i jula, ja, for heile året.

Ei anna tilskipping var Søndagsskulens dag. Dette var ei samling i kyrkja for alle søndagsskulane i heile bygda. I mange år møtte søndagsskulane med flagg, plakatar og fane og gjekk i tog med hornmusikk i spissen, frå kommunehuset til kyrkja. Det var mest som ein ekstra 17. mai.

Eit sommarstemne var også visst i mange år. Dette kunne vere på Hevsdalen - saman med Stranda - på Fjellseter, på ei av sætrane i bygda, eller i ein av krinsane. Dette var fine festdagar for små og store!

Å bli med på leir var mest som å bli litt ekstra vaksen. Tenk å få vere heimanfrå i fleire dagar, saman med jamaldringar - å bu saman med desse, å ete saman med desse, å vere saman i leik og alvor. Alt var så greitt på leir, mykje greiare enn vi elles kunne få til, vart det sagt.

Etter at det vart skipa eit søndagsskulelag i bygda vår, kom det i stand eit nært samarbeid mellom kyrkja og søndagsskulen. Nemnast kan utdeling av Barnas søndagsbok til 4-åringane og biblar til 11-åringane. Her kunne nemnast mykje meir både i samarbeidet med kyrkja og om tiltak i dei einskilde søndagsskulane, t.d. om søndagsskulefrukost m.m., men eg må vel stanse her.

Samlingar for leiarane

Alle som har vore med i søndagsskulearbeidet, tenkjer med særleg glede på samlingane av leiarar, med ulike opplegg. Dette gav ny kveik i tenesta, ja, ny lærdom for søndagsskulen si store sak. Det har igjennom åra vore skipa til kurs over eit stort spenn av tema. Haustmøta og årsmøta, som krinsen elles har skipa til, har vore gjevande samkome og verdfulle for dette arbeidet.

Søndagsskulelag

Sykkylven var ei av dei første bygdene som skipa søndagsskulelag - ei samling av alle søndagsskulearbeidarane i bygda vår. Mellom desse valde ein eit styre med klåre oppgåver og sette opp statuttar som ein skulle fylgje. Det var presten Olav Husabø, saman med nokre av søndagsskuleleiarane i bygda, som tok initiativet. Sykkylven Søndagsskulelag vart skipa 1. mai 1958. Laget har i alle åra seinare hatt ei viktig oppgåve for søndagsskulearbeidet i bygda vår.

Søndagsskulen i dag

Leiaren i Sykkylven Søndagsskulelag, Eli Cesilie Myrene, fortel dette om arbeidet søndagsskulane driv i bygda no:

- Hausten 2002 tok desse søndagsskulane fatt på eit nytt søndagsskuleår: Hundeidvik, Tandstad, Velledalen og Fauskebygda søndagsskular. Elles vil Aure søndagsskule, som held til i kyrkja, kome i gang dersom ein får leiarar.

Opplegget for søndagsskulane i dag er vel mykje likt slik det har vore. Vi går gjennom ein bibeltekst, gjerne med flanellograf og hobbyaktivitetar. Og sjølv sagt har vi mykje song. Songen, som vi ser som svært viktig, har nok endra seg etter kvart.

Sykkylven Søndagsskulelag skipar elles til søndagsskuleleir på Fjellseter ungdomssenter ein gong i året. Dette har vore populære og fullteikna leirar med om lag 60 born frå 3. til 6. klasse.

Søndagsskulelaget er også ansvarleg for årsmøte og inspirasjonssamling for leiarar og for organisering av vårtreffet i kyrkja. Dette er ei gudsteneste som alle søndagsskulane er med på å stelle til. Vidare tek søndagsskulane del i Søndagsskulens dag, ei gudsteneste om hausten der 4-åringane får ei bok frå kyrkja.

Ei stor utfordring framover for søndagsskulen er å finne nyrekruttering på leiarsida. Dette gjeld for både dei stadene der søndagsskulen ligg nede og der det er trong for meir hjelp, eller avløyning. Det er viktig å få nye med før dei "gamle" vert for slitne. Ei anna utfordring er å halde på borna i søndagsskulen litt oppover i oppvekståra. Dei er ofte unge når dei startar, og godt er det, men mange sluttar så alt for tidleg.

Søndagsskulearbeidet er eit mykje viktig arbeid - eg vil gjerne understreke det - for både heimane og for dei som kan tenkje seg å gå inn i denne tenesta, seier leiaren i Sykkylven Søndagsskulelag til slutt i denne praten.

Kvifor søndagsskule?

Jesus sa: - Lat småborna koma til meg... Jesus sette fram eit lite barn som føredøme for eit rett tilhøve til han. Jesus la elles stor vekt på opplæringa, han nemner dåpen og opplæringa som grunnlaget for livet med ham. Jesus tala strengt til dei som hindra borna i å kome til han. Barnet vil til alle tider vere ei særleg oppgåve for heim, skule, kyrkje og samfunnet elles. Barnet må lære å kjenne Guds ord og å finne Guds vilje med livet.

Barnet må få ein søndag med eit innhald som skaparen ville gi oss - han som gav oss kviledagen.



Glade born i sjølvsnikra båt på søndagsskuleleir på Fjellsetra i juni 1998.

Sykkylven linedelte ungdomsskule

Av Roald Solheim

I boka "Sykkylven kommune 1883-1983" skriv Jon Hole at ordninga med framhaldsskule vart nedlagd i 1950, og frå då av heitte skulen Sykkylven realskule. I 1955 kom ei nyordning. Då fekk Sykkylven, saman med tre andre kommunar, sett i gang forsøk med såkalla linedelt ungdomsskule. Det var to liner, gymnasførebuande og yrkesførebuande line. Nokre år seinare gjekk ein over til kursplandeling i norsk, engelsk, matematikk og tysk. I 1976 fall kursplandelinga vekk. Den linedelte ungdomsskulen hadde undervisningslokale i Aure gamle skule og Aure nye skule. I 1957 vart fyrste byggesteget av den nye ungdomskulen teken i bruk.

Biletet syner klasse 8b ved Sykkylven linedelte ungdomsskule. Det er eit fint knippe 1947-modellar som her poserer for fotografen, så vi forstår at fotoet er frå tidleg på 1960-talet. Dette årskullet var det siste som gjekk opp til full realskuleeksamen. Jakob N. Grytten

var rektor. Då som no pynta elevane seg før det skulle takast bilete. Vi ser at det var populært med heimes-trikka plagg. Jentene er iførte strikka jakker. Gutane har strikka genserar. Legg merke til at det mellom dei 24 flotte overplagga ikkje er to som er heilt like. Er dette slik i dag? Pene på håret er dei også. Var det ikkje "tuppering" jentene kalla teknikken? Håret skulle i alle høve vere høgt, og då kunne alle knep takast i bruk. Hadde ein ikkje nok hår, kunne ein bruke noko anna under frisyren. Gutane er også moderne. Det er i Elvistida dette, før Beatles kom for fullt, og brylkrem var mykje brukt for å få håret bakover. Gutane hadde gjerne kam i baklomma og "tok sveisen" rett som det var. Det var ikkje spøk for dei som hadde hår som berre ville fram i panna! Kviser var eit anna problem, då som no.

Men i dag er det meste om slikt gløymt.



1.Alvhild Riksheim 2.Hildur Welle 3.Oddbjørg Aure 4.Torill Nilsen 5.Solveig Tusvik 6.Synnøve Sandvik 7.Rigmor Nes 8.Møyfrid Strømme
9.Borghild Sætre 10.Bjørn Tandstad 11.Lindis Riksheim 12.Vidar Stuen 13.Leidulf Melseth 14.Jostein Sætre 15.Jarle Sandanger 16.Erling Solsetten
17.Per Ringdal 18.Kjellbjørn Tusvik 19.Asbjørn Klokk 20.Petter Johan Sandvik 21.Øyvind Vik 22.Eivind Nyborg 23.Ilenrik Schmidt 24.Oddvin Utgård

Atle Hole er mellom mykje anna Velledalen sin fremste idrettshistorikar - og idrettsadministrator. For tida er han leiar i Velledalen Idrettslag. Her ser han tilbake til 1970-åra då VRF sitt herrelag i fotball var i fylkestoppen.

Tankar kring eit bilete - VRF sitt 1971-lag

Av Atle Jomar Hole



IL Ringen og Velledalen IL slo saman fotballgruppene sine i 1952. Såleis kunne laget, som etter ei tid tok namnet Velledalen og Ringen Fotballag, feire 50 års jubileum i år. Som naturleg kan vere for eit lag med kring 1500 menneske i nedslagsfeltet, har dei sportslege prestasjonane vore variable. Men likevel så gode at dei har vorte lagt merke til langt utanom Sunnmøre sine grenser. Dei som kjenner laget si soge veit at den beste perioden var slutten av 60-åra og det meste av 70-åra. Både i 1971 og 1972 vart laget nummer tre i 3. divisjon (den gong fylkesserie) og svært nær opprykk til dåverande 2. divisjon. På denne tida var laget mellom dei fem, seks beste i fylket.

Biletet er henta frå 1971. Vi ser eit lag med fin balanse i alder. Eldar Tandstad som vart 19 år denne hausten er yngst, saman med Per Hole (20). Veteranane i laget er fyrst og fremst Lars Kornberg, Johan Grebstad og Johan Svindseth, som alle var heilt på tampen av karrieren si i klubben. Samtlege av dei øvrige på laget var i 20-åra, og dermed i gunstig alder. Vi ser at det er 60-tals snitt over keeper Svindseth si treningsdrakt, utan at han trong leggje opp av den grunn. Nei, årsaka var snarare at klubben hadde fått fram ein fullgod erstattar i Bjarne Alnes.

Bjarne var som ein panter mellom stengene, reaksjonsrask og spenstig som han var. Saman med han på fremste rekkje sit eit knippe kompromisslause forsvarsspelarar som ikkje la noko i mellom i taklingane. Mest berykta var nok høgbacken

Odd Kåre Fet, som garantert gav alt for laget i kvar einaste kamp. Det gjorde han elska mellom heimepublikum, men både hata og frykta mellom motspelarane. Mottoet hans: «Sett deg i respekt i fyrste taklinga», veik han aldri frå, og effektivt var det. Etter 15 minutt, utan å ha fått anna enn «juling» av den røffe backen, var det vanleg at motstandaren sin venstreving prøvde lukka ein annan stad på bana, i von om å finne enklare motstand.

Sighjorn Fet var ein lett-trena kar som var glimrande både som back og stoppar.

Reidar Bremerthun kom som skulelærer til Velledalen i 1968, og hadde fem gode år som stoppar i klubben før han flytte til heimlege trakter. Bremerthun la elles ned ein stor administrativ innsats i klubben dei åra han var her, og vart sårt sakna den dagen han reiste.

Og vi må ikkje gløyme bygda sin noverande rådmann, Erling Solsletten, som var ein roleg og stødig spelar, både på back- og midtbane plass.

Bård og Einar

På 60- og tidleg på 70-talet var det ikkje uvanleg at laga spela i 4-2-4 formasjon, altså med berre to midtbane-spelarar. Her var Bård Erstad og Einar Fet sjølvskrevne. To karar som tok treninga så seriøst at dei kunne reknast som idrettsmenn, og som fekk betalt for det. Dei var i ei årrekkje rekna mellom dei fremste spelarane på Sunnmøre, og vart mest som ein institusjon å rekne i VRF, begge med kring 350 obligatoriske kampar for klubben (framimot 700 totalt). Begge var særdeles kondisjonssterke, og stod fram som arbeidsmaurarar i 90 minutt. Einar var den dyktigaste avsluttaren av dei to, Bård den beste ballvinnaren. I tillegg hadde Bård ei spesiell finte («48-finta», namnet etter årstalet Bård lærte finta), som aldri slo feil så lenge «Erstad-guten» spela fotball. Begge var heilårs-idrettsmenn. Einar som seig og god langdistanseløpar, Bård ein framifrå skiløpar med gode resultat mellom anna frå Birkebeinarrennet.

Utfyllande ferdigheiter

Ser vi på biletet og tenkjer ANGREP, går tankane til namnet Lars Kornberg. Mannen som kom frå Volda fekk det meste til å sjå så uendeleg lett ut. Hadde han fyrst fått ballen, var det mest uråd å ta den frå han. I ei årrekkje stod han fram som ein iskald avsluttar i den gul/svarte drakta. Teknisk var han særdeles slepen.

Vi ser John Birger Johansen. Mannen med det raude, litt viltre håret. Han var rask på «avtrekkjaren» og ein dyktig skyttar som scora mange viktige mål.

Og vi ser «læreputane» Eldar Tandstad og Per Hole som fekk sine beste år litt seinare på 70-talet. Per var mannen som skaut VRF til 3. divisjon ein september-laurdag på Langevåg stadion i 1978, i eit opprykksdrama der Langevåg og Brattvåg (med Eldar Tandstad på laget) var dei to andre aktørane. Vi må heller ikkje gløyme at han i 1977 banka Sykkylven mest åleine, då han scora samtlege fire mål i VRF sin 4-0 triumf over rivalen i seriekamp på Dalemmyra.

Svein Welle var ein fargerik vingspelar, kanskje den beste høgrevingen klubben nokon gong har hatt. I alle fall den desidert beste til å ligge på offsidegrensa og starte korrekt på gjennomspel. Det KUNNE han, og blanda med høgt utvikla fotballforståing, var Svein Welle ein spelar det varma eit fotball-hjarte å sjå i

aksjon. I same rennet må vi nemne ein kar som ikkje er på biletet, men som ofte var å finne på den venstre flanken,

Kjell Hellevik. Ein viktig kar for laget i dei beste åra, og ein meister i å forsere motstandarar i ein-mot-ein situasjonar. Glimrande teknisk, og ein kar som kunne halde høg fart med ballen i beina. Diverre var både Welle og Hellevik etter måten kondisjonssvake, men dei var likevel kjende for å «tøme» seg under kampane. Og ikkje minst; dei sette alltid sitt preg på kampane. Dei utfyllande ferdigheitene, ikkje berre i det offensive spelet, men samla i heile mannskapet var hovudgrunnen til at dette var stammen i beste VRF-laget nokon sinne.

Blødde på knea

Berre for å ha nemnt det. I 1973 spela både VRF og Sykkylven (med Helge Haram i spissen) sine lag i

dåverande 3. divisjon (fylkesserie, og altså på høgare nivå enn VRF er idag). Då hadde bygda vår flust opp av gode spelarar. Men det var den gongen spelarane fekk krampe og blødde på knea under kampane. I fritida dreiv dei kroppsarbeid. Og kvinnfolka... ja, dei rein under kampane.

Dersom nokon er av den formeining at den lokale fotballen har vorte klart betre frå 1972-2002, kan det vere vanskeleg å motbevise. Fotball er ikkje akkurat ein særleg målbar idrett. Men, det kan vere på sin plass å minne om at Einar Fet mot slutten av karriera si sprang Sykkylven Halvmaraton på ein time og sytten minutt! Karar som Bård Erstad, Helge Haram med fleire var heller ikkje å kimse av kondisjonsmessig. Vi tør vedde påstanden at dei fire mest kondisjonssterke spelarane i bygda idag ikkje hadde klart det same. Sjølv ikkje om dei hadde fått tilbakelagt distansen som 4x5,3 kilometer stafett. Utfordringa ligg der.....



Bak f.v.:

Bård Erstad, Eldar Tandstad, John Birger Jobansen, Svein Welle, Lars Kornberg, Johan S. Grebstad, Per Høle, Einar Fet.

Framme f.v. Sigbjørn Fet, Reidar Bremerthun, Bjarne Alnes, Erling Solsletten, Odd Kåre Fet, Johan Svindseth. Halvard Erstad, Nils Fet, Svein Hjorthol og Arild Lade er ikkje på biletet, men var aktuelle og dugande aktørar på denne tida.

Kjetil Tandstad (f. 1950) er journalist Sunnmørsposten. Han har vore med i redaksjonen for Årbok for Sykkylven heilt frå starten, og har jamt hatt artiklar i skriftet.

Lille Dannemark

Av Kjetil Tandstad



Ikke vidløftig i utstrekning, derimot er det vel beboet og folkerigt og bør dessuten ansees for et av de smukkeste og fruktbarste Steder på heele Søndmør, saa det er ikke uden Aarsag det bliver kaldet Det lille Dannemark, skriv pres-
ten Hans Strøm i Beskrivelse over Fogderiet Søndmør.

Hans Strøm, er den første og kanskje den største av dei fire sunnmørske klassikarane Hans Strøm (1726 - 1797), Ivar Aasen (1813 - 1896), Peder Fylling (1818 - 1890) og Olaus Fjørtoft (1847 - 1878), skriv forskaren Stein Ugelvik Larsen.

Del av Ørskog

Så bra då at det banebrytande tobandsverket hans har kome ut på nytt i år. Vel har Beskrivelsen gjennom fleire hundre år vore flittig sitert av historikarane. Eit vak- kert og fotografisk opptrykk av tobandsverket kom ut i femtiåra og har fått sin plass i mange sunnmørske bok- hyller. Men gotisk skrift er uvant og tungt å lese for nyare generasjonar. Det har ei gruppe forskarar knytt til Universitetet i Bergen og Høgskulen i Volda gjort noko med og sytt for at Beskrivelsen no på nytt er å få i bokhandelen, vakkert utstyrt med den opphavlege tit- telsida og Hans Strøms egne gode illustrasjonar.

Presten Hans Strøm vart fødd i 1725 i Borgund. Faren var prost Peder Strøm i Borgund. Den unge prestesonen hadde eigen privatlærer, han lærte å spele fløyte, teikne, måle og skjere i tre. Han tok stu- denteksamen i Bergen og studerte deretter til prest i København. Sjølv om han følgde i sin far, prostens, fotefar og studerte teologi, var han sterkt interessert i natur og samfunn. Teologien var den vanlegaste vegen å gå for dei svært få som i det heile fekk sjansen til akademiske studiar.

Erich Pontoppidans banebrytande naturhistorie kom ut i 1752 - 53 og vart ei stor inspirasjonskjelde for han. Hans Strøm hadde fått med ei teikning i natur- historia - ei teikning av sjøormen. Den unge teologen ville gjere eit liknande arbeid. 1750-åra byrja han det store arbeidet med å kartlegge fogderiet Søndmør. Dei første resultatane sette han på papiret i notisboka si - Annotasjonsboka - som for nokre år sidan også kom i bokform. Beskrivelsen over Fogderiet Sunnmøre er eit stort og omfattande verk med store mengder opp- lysningar om landsdelen slik ein såg det for snart eit kvart tusenår sidan. I denne artikkelen skal vi gi nokre

smakebitar på kva Hans Strøm skreiv om Sykkylven, som den gong ikkje var eit eige kyrkjesokn.

Sykkylven var det siste anneksat under Ørskog sokn då Hans Strøm vende tilbake til Sunnmøre. Tidlegare hadde også Stranda og Stordal vore anneks under Ørskog, men det skulle enno gå mange år før Sykkylven fekk bli eige kyrkjesokn. Soknet er ikkje vidt i utstrekning, skriv Strøm, men han fann det "vel beboet og folkerigt". Det bør elles haldast for eit av dei vakraste og mest fruktbare stadene på Sunnmøre, meinte han. Namnet "Det lille Dannemark" hadde bygda truleg fått av danskar, som ikkje sjeldan har kome til Sykkylven og slege seg ned, skriv han.

Heller eple enn humle

Det var nok eit naknare og snauare landskap Hans Strøm opplevde på sine reiser til Sykkylven enn det vi er vane med å sjå no. Alt for sterk hogst og utførsel av furutømmer hadde gjort eit kraftig innhogg i skogen. Intensiv beiting heldt småskogen nede. Det var ikkje verst i Sykkylven: Her er ingen mangel på skog, men mest bjørk, skriv han. Dei mørke plantefelta med gran som i dag pregar kulturlandskapet er likevel eit feno- men som høyrer dei siste hundreåret til.

"Gran ... har jeg ikke fundet Tegn til, uden på et enes- te Stæd i Søkelyens Sogn, på en Gaard kaldet Klokke- Houg, thi dette Slags Træe er her i Nordenfjeldske ganske rart, indtil man kommer Fogderiet Nordmør forbie, da det siden Nord voxer i Overflodighed", hei- ter det.

Hans Strøm rosar både den gåvmilde naturen og dei dyktige innbyggjarane i Sykkylven: Dei legg stor flid i åkerdyrking - så flittige er dei at det er enkelte som meiner dei gjødsalar for mykje, slik at kornet veks opp i alt for store og ville strå.

"Paa nogle Steder heri Fogderiet kan man i sed- vanlige Aaringer ei alene behielp sig selv med egen Korn-Avling, men endog have noget at overlade til andre: og sådanne ere Harams, Vignens, Ørskougs, Søkelyens, Strands, Stordalens, Ørstens, Valdelvns og Sødve sogn. Den slags Sæd, som her saaes, er Rug, Byg og Havre, item Hør og Hamp. Humle plantes vel paa adskillige Steder, men fornemmelig i Søkelyens og Strands sogne og aller mest i Syndelvsbygden. I flere Bygdelave derimod forsømmes Humle-Plantingen aldeles; og paa visse Stæder lægger man sig Æble- Haver til i Stæden for Humle-Haver, skjønt de sidste ere uden Tvivl fordeelaktigere end de første.

Kjeldekritisk

Innbyggjarane driv torskefisket med stor flid og fordel og bøndene har sjølve det nødvendige talet jekter for å få frakta fisken til marknaden. Kveitefangst er det god sjanse til i den djupe Storfjorden. I Sykkylvsfjorden er det godt laksefiske. Hans Strøm går i detalj og gir ei skildring av dei ulike bygdelaga i Sykkylven. Søkelsfjorden er ei mil lang, men trong.. "og bliver alt

**Fysisk og Oeconomisk
Beskrivelse
over
Fogderiet
Søndmør,**

beliggende
i Bergens Stift, i Norge.



Uden Bart.

Trykt i Bergen, 1766.
Sælges i Skibshandelen i den Røstede Pothed og Potheds Boghandel
paa Strømen, i No. 11, 12 og 13.

mer og mer indkneben, og endeleg forandret til et trangt Revier, som har brak Vand og Strøm, forårsaget av det mellom Revieret og Velledals-Elven beliggende færske Vand, kaldet Fidtja-Vatn, skriv han.

Sykkylven har tre merkelege fjell, nemleg Skopshornet, med sine tagger på toppen. Dei ser ut som skoppar - det vil seie gamle rotne furestammar - og har truleg fått namnet sitt av det, meiner han. Han viser til at Pontoppidan nemner desse blant dei høgaste fjella på Sunnmøre. Sjølv meiner han at Løbers-Fieldet eller Lång-Fieldet er mykje høgare, slik at dei kan fungere som landemerke for fiskarane vest i havet når "Skops-Hornet gaar dem af sikte".

Straumshornet gjer stort inntrykk på Strøm: "Strømshornet ligger på Fjordens østre side, nær ved garden Strømme, ligner fuldkommen et lige opstaaende Horn eller en Sukker-Top, efterdi det paa alle Sider er adskilt fra de øvrige Bierge. Og begynder strax fra Roden af å skyde skraas op til en meget høi og smal Top, som langt fra synes at være heel, men er dog virkelig tveekløftet, eller afdelt i tvende Spidser, af hvilken den ene er noget høiere end den anden. Dette

Field er da overalt brat og steilt, i sær på nordre Side, som holdes å være ganske ubestigelig. På Søndre Side falder en Opgang, men samme er dog saa steil og vanskelig, at man ikkun veed Eksempel på en eneste Person, som har vovet at bestige den, nemlig en Bonde fra næstliggende Gaard, som for nogle Aar siden steeg op til den høyeste Spidse og opreisede der nogle Steen til Seiers-Tegn og bevis på hans Mandighed", skriv han.

Han meiner at det ikkje finst noko anna fjell på Sunnmøre som gaaer fra nederst til øverst mer spidst og lige op enn dette". Han fortel også at det på toppen er ei hole som, dei kallar "Vim-Huulen". Namnet kjem av at "en Hyrde-Pige der en gang skal ha forvildet sig og være bleven borte, hvilket hos oss heder: At vime seg bort. Denne tildragelse, som av Hr. Pontoppidan henføres til Skopshornet, fortelles her egentlig om Strømshornet, skjønt den er tillige vist at den berettes om de fleste høie Fjelde, heilgarderer Hans Strøm og viser at han ikkje tek alt han høyrer for god fisk.

Det tredje merkelege fjellet er dei vi kallar Hammarsettindane - en lang fjeldstrekning, hvis rygg er full av tagger og innskjerningar, som ei sag, skriv Strøm. "Denne Rad av Fjeld-tinder eller Spidsel, kaldes Gimsdals-Tindene", skriv han. "Nedenfor dem findes et stort Hull, som gaar lige tvert gjennom Fieldet, saa at man igiennem Aabningen kan see Solen og den lyse Dag, dog ikke uden man gaar op i Gimsdalen, som er en avsides liggende Sæterdal, af hvilket fjellet har fått navn".

353 innbyggjarar

Sjølv om Hans Strøm stundom avslørar at han ikkje personleg har klive alle fjell og tråla alle dalar han skriv om, er han oppteken av handfaste opplysningar og mindre interessert i dei fargerike segner og historier han nok fekk høyre mange av. Men Gullbrand i Vik er han innom. På Vik i Sykkylven skal det i pavedømmets tid ha levd ein svært rik mann som heitte Gullbrand Gulbrandssøn. Det seiest han skulle ha vore fut over Giske-godset og at han hadde to like rike brør, den eine på garden Eiksund i Rødve (Rovde) og den andre på Ringstad i Stranda. Av dei store "Tre-Vaaninger" som denne mannen førte opp på garden, finst det berre no att nokre leivningar, skriv han. Her kan ein sjå korleis byggjetømmeret er hogge til på ein besynderleg og ukjend måte, nemleg med glepp-hogg. Det vil seie at ein let øksa gleppe eller gli ut for kvart hogg. På den måten får ein runde sponer og tømmeret blir på ein måte uthola og avdelt i "ruter".

Han kan elles fortelje om eit gammalt tingvitne frå 1544, skrive på pergament, der ein ser at Gullbrand Gulbrandsøn Vig har skjenka garden Ullavik med tilhøyrande lakseverpe til presten i Ørskog. Eldre folk på Aure kunne også fortelje at gåva var gitt på eitt vilkår, at gjevaren skulle minnst med eit årleg drikkegilde på kyrkjebakken på Aure, der kyrkja står. Dei visste at soknepresten måtte kjøpe ei tønne øl til sykkylvingane kvart år. Når dette vilkåret ikkje har kome med i doku-

mentet, kjem det vel av at dette er forfatta etter reformasjonen, då denne skikken til liks med mange andre alt var avskaffa, understrekar han.

Hans Strøm fortel elles om at den gamle stavkyrkja brann i 1606 og vart erstatta av ei korskyrkje i tømmer - tretti skritt brei og tretti skritt lang." Hr. Captain Meklenborg - eigar av kyrkja - prydde henne vel og spanderte blant anna ei altertavle til 100 riksdalar. Han fortel at garden Klokkehaug har fått sitt namn av eit klokkehus eller ei kyrkjeklokke, som her i katolske tider har stått oppe på haugen slik at klokkylden skulle høyrast både utover og innover. I så fall er det nok mest korrekt å skrive og seie Klokkehaugen og ikkje Klokkehaugen som mange brukar i dag.

Han fortel også om ein dugeleg dansk landmann på Fauske som var ein føregangsmann når det galt å veite og drenere jorda. Han viser nok her til Jens Mortensen Knag - kalla Fauske-Jyden, - omtalt av historikaren Bjørn Jonson Dale i Årbok for Sykkylven 1998.

Les vi vidare i kapittelet om Sykkylven, får vi vite om at det er høveleg stein for å lage bryne på Aurdal og at urten Guul-Rok, Lungfod-Rod, som vart brukt

til å lage medisin mot hoste eller lungesjukdom på dyr, kunne finnast blant anna på garden Aasen, "beliggende paa Nordre Side af Grebstaddalen".

Folketalet er aukande, meiner Hans Strøm og viser til innsamla statistikk. Talet på decimanter (jordbrukarar) i Sikevel (Søkelv) Kirke var 100 i 1589 og

hadde vakse til 195 i 1758, skriv han. Det ser ut til å vere ei vanleg tendens. Det er vekst i alle sokn og ei dobling eller meir av folketalet på desse nesten 200 åra er ikkje uvanleg. Borgund kan vise til ein vekst frå 150 til 400. Stranda frå 78 til 130. Samla auka folketalet på Sunnmøre frå 1756 til 3269 i dette tidsrommet. I Sykkylven er rikdommen ganske jamt fordelt blant folk. Talet på legdefolk i Sykkylven var 27 - litt fleire enn i Ørskog. Totalt var det 353 innbyggjarar i heile Sykkylven.

Hans Strøms Beskrivelse over Søndmør inneheldt eit vell av opplysningar først og fremst av dei fysiske forholda på Sunnmøre. Det er ikkje ei bok ein treng å lese samanhengande, men ei bok å gå på skattejakt i. Redaksjonen for boka har sytt for grundige innleiingar, gode noteapparat og ikkje minst eit godt register, som gjer det enkelt å finne fram. Ho er med dette tilrådd på det varmaste.



Forste Capitel.

Om

Søndmørs Beliggendehed, Grændser, Inddeeling og almindelige Beskaffenhed; hvortil føies noget om Jord- og Steen-Artier, item Ørtier.

§. 1.

Søndmør eller Syndmør, som af andre urtig skives og kaldes Sundmør, er det sidste og længst mod Nord beliggende Fogderie, i Bergens Stift i Norge, og kaldes Søndmør, det er Søndre Mør, til Forskiel fra et andet endnu længere Nord beliggende Fogderie i Trondhiems Stift, som heder Nordmør. Og ligesom Søndmør gjør Grændse imellem Bergens og Trondhiems Stift saa ligger det og næsten midt imellem disse tvende Stifters Hoved-Stæder Bergen og Trondhiem, (nogle og 20 Mile fra dem begge) paa 62 Gr. 33 Min. fra Bergensund at regne, som ligger omtrent midt i Fogderiet.

¹ I Margt, af gamle Tidlige Chartre og forskellige Instrumenter har jeg heri minnet mig efter Denissons Nye Danske Sæ-Bog, pag. 114.

Sann tale

det skal lande en brevdue
På hode ditt en morgen
Du kan ikke unngå det
Om du er grønn av eir
eller hvit av skrekk
skal duen ubønnhørlig rulle ut
sitt brev foran øynene dine

Det er denne beskjeden
du aldri tør tyde!

Lars Saabye Christensen



Illustrasjon: Karianne Otterlei, Sykkylven vidaregåande skule,
GK formgiving 2001/2002

Artikkelforfatteren, Odd Fløtre, var driftsingeniør ved Vestlandske Møbelfabrikk under oppbygginga av Siesta-produksjonen i åra 1972-1986.



Ein musikalsk robot

Av Odd Fløtre

På Vestlandske Møbelfabrikk vart det i 1972 arbeidd med å få i gang produksjon av Siesta-stolen etter ein brann ved bedrifta. Ingmar Relling sin Siesta-stol var laga av bøygde laminat, noko som var nytt innanfor møbelteknologien og vanskeleg å få til med vanlege møbelmaskinar. Bedrifta måtte derfor tilpasse eigne maskinar, - og byggje nye spesialmaskinar med hjelp frå lokale mekaniske verkstader.

Etter kvart som Siesta-produksjonen auka på dei avanserte spesialmaskinene, vart arbeidsdagen slitsam for dei som måtte utføre lakkeringsarbeidet for hand på produkta. Det vart derfor lagt ned mykje arbeid for å finne ut om det kunne lagast maskinar for å få utført lakkeringsarbeidet automatisk. Mekaniske verkstader - og elektroavdelingar ved yrkesskular og maskinprodusentar - måtte innrømme at dette var ei umogeleg oppgåve å løyse. Ved førespurnader hos internasjonale maskinleverandørar, og ved besøk på den store maskinmessa Ligna i Hannover etc, var det heller ikkje hjelp å få.

Pionerarbeid

På denne tida fanst det ikkje datamaskinar i industrien. Maskinane vart hovudsakeleg styrde ved hjelp av elektro-pneumatiske eller hydrauliske løysingar med sylindrar som gjekk att og fram i beine linjer. Maskinar som skulle greie å utføre automatisk lakking av dei bøygde Siesta-delane, måtte derfor basere seg på andre prinsipp. Ein italiensk maskinprodusent meinte at deira styringar med såkalla "holkort" kunne klare oppgåva. Lakkeringspistolen ville då flytte seg over korte avstandar og i forskjellige retningar alt etter kva "holkortmønster" som var innlagt i maskinen.

Problemet var at lakkeringsverktøyet berre gjekk i beine linjer frå punkt til punkt. Sidan Siesta-stolen ikkje hadde mange beine linjer, men mange bøyar, innsåg leverandøren at han nok ikkje kunne garantere god nok lakking med denne maskinen. Han ville arbeide vidare for å få til ei betre løysing, - men nye forslag kom ikkje.

Ein reisande agent fortalde om utprøving av eit prinsipp basert på styringane til sjølvspelende musikk-instrument som piano, og lirekasser. Før i tida vart det laga sjølvspelende piano der tangentane vart nedtrykte og spelte sjølve. Ved å etterlikne arma til ein lakkerar med ei styring som flytter lakkeringspistolen att og

fram etter kva stemmer som vert nedtrykte og innspelte, vil lakkinga kunne utførast fram og tilbake på ein måte som liknar rørsla til ei hand, meinte han. Prinsippet syntes enkelt nok musikkmessig, - men det kom ingen tilbod på lakkeringsmaskin frå denne agenten heller.

Behovet var stort og den eine løysinga etter den andre vart vurdert og diskutert gjennom mange månader. Ein oppfinnsam person ved Stavanger eksperimenterte med løysingar basert på noko som likna musikkopptak på kassettpelar. Han laga ein mekanisk arm påmontert ein sprøytepistol. Når sprøytepistolen vart flytta for hand til dei områda der lakkinga skulle vere, sende styresystemet forskjellige frekvensar til kassettpelaren. Ved avspeling av kassettpelaren vart no sprøytepistolen flytta via armen i nøyaktig same banene som dei innspelte frekvensane vart repeterte. Når dette fungerte, vart maskina kalla ein lakkeringsrobot.

Dirigerte symfoniorkester

Roboten vart prøvd ut til å lakkere komponentar over lengre tid, - også når personane omkring den gjekk til middagspause. Men så vart det oppdaga at roboten ikkje hadde lakkert noko i middagspausane. Ein mann som skulle passe på at roboten hadde delar å lakkere, fortalde då at han syntes roboten tok til å oppføre seg som eit menneske når han vart aleine med han i middagspausen, - så han sprang ut og tok pause saman med dei andre. Helst ville han ikkje ha denne jobben lenger. "Når dei andre går til pause tek roboten til å røre seg på andre måtar enn den skal. Det verkar som



Paul Melseth ved Vestlandske ser til at sprøyteroboten fungerer slik den skal. Dette var den første sprøyteroboten i møbelindustrien. Foto: Knut Enstad. Smp.



Til si store forundring såg dei andre at roboten verkeleg tok til å dirigere, - og at konstruktøren tok til å danse slik roboten dirigerte. Illustrasjon: Ola Klåpbakken

han tek til å dirigere eit stort orkester og ikkje ensar det som skal lakkeraast," fortalde han. Konstruktøren festa leidningar til roboten og lytta i hovudtelefonar på styresignala under middagspausen. Til si store forundring såg dei andre at roboten verkeleg tok til å dirigere, - og at konstruktøren tok til å danse slik roboten dirigerte. Konstruktøren hadde eit stort smil om munnen då han fortalde at det han hørde, var Stavangerensemblet sin daglege middags-halvtime på radioen som slo igjennom og endra frekvensane fram til roboten slik at han vart dirigert istadenfor lakkerar. Etter utestenging av Stavangerensemblet gjekk roboten igjen over til å vere lakkerar istadenfor dirigent!

På museum

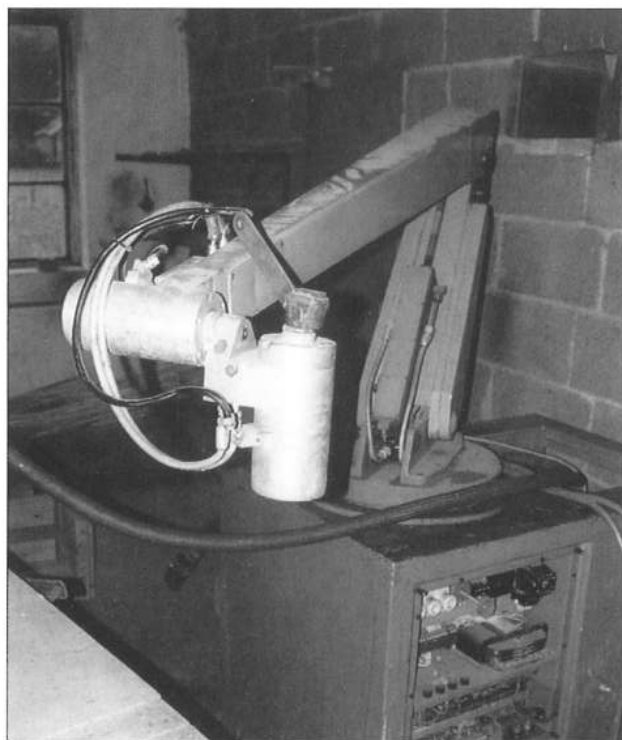
Trallfa på Bryne utvikla no denne roboten vidare for å lakkere sine trillebårer. Etter forespørsel til Trallfa, og innbyding for å finne ut korleis denne robottypen ville eigne seg til Siesta-lakkering, kom ei tid med mange interessante forsøk og positive Siesta-tilpasningar ved Trallfa på Bryne.

Ein robot vart bestilt og bygd for Vestlandske. Og lakkrommet vart omkonstruert og oppbygd med ein ny type laktørkekanal og conveyerdrift, som seinare er kopiert til mange møbelbedrifter over heile landet. Då

roboten var ferdig installert, tok den straks til å lakkere Siesta-delar utan å bry seg om stinkande lakklukt og forstyrrande matpausar. Time etter time og veke etter veke, - i 10 år, - jobba den trottig før den vart erstatta med ein ny Trallfa-robot som hadde nyare teknologi.

Etter utskiftinga fekk ein yrkesskule låne roboten for å ha han til opplæring og utprøving. Men roboten ville ikkje vise sine kunster i dette miljøet og vart derfor sendt i retur. Når roboten igjen fekk straum gjennom ei el-kontakt ved Vestlandske, vakna han til live på nytt og ville tilsynelatande tilbake til plassen sin på lakk-rommet. Dessverre var der ikkje plass lenger. Verdas første robot for møbellakkering vart derfor sendt til pensjonisttilvere på Norsk Møbelfaglig Senter. Når Stavangerensemblet no visstnok er nedlagt, saknar kanskje roboten å kunne ta nokre mystiske dirigentsprell på eiga hand.

Eller --, kven veit. Kanskje dirigerer han likevel sitt eige orkester med lakkpistolen, når han hører dei dundrande musikkanlegga frå bilane som køyrer omkring i bygda?



Den første lakkroboten for møbellakkering står i dag i Norsk Møbelfaglig Senter sitt lager i Velledalen. Foto: Eldar Høidal



Overraskinga er teknikken

Av Kjetil Tandstad



Det er overraskinga som er teknikken. Det er alltid like spennande å sjå kva det endelege biletet blir. Skapingsprosessen er uføreseieleg – slik livet er det, seier akvarellmålaren Anita Vik Wætthen.

Ho målar kontrast mellom lys og mørke, tunge og lette fargar og former. Ho let seg inspirere av kontrasten mellom godt og vondt, mellom krig og fred. Typiske titlar styrer tanken mot natur og kultur, som Vengeslag, Pegasus eller mot menneskeleg lidning i krigssoner, som Afghanistan og Bosnia.

Kontrast er det også mellom det kunstnarlege utgangspunktet og dei flytande akvarellfargane som får lov å leve sitt eige liv i skapingsprosessen. Resultatet er ofte overraskande, ikkje berre for dei som opplever bileta hennar, men også for henne sjølv, fortel ho.

Trekantar og ringar

Anita Vik Wætthen er fødd i Sykkylven i 1945. Ho voks opp først på Vik og seinare i eit eksperimentelt hus med flatt tak og skrå veggjar på Hauneset. Som dotter av arkitekten Karstein Oddmund Vik kom ho raskt i kontakt med blyant og teikneblokk. Når faren konstruerte hus, likte ho å sitje på kontoret saman med han og teikne. Ho kopierte blant anna mønsteret av trekantar, prikkar og ringar som er arkitektsymbol for ulike bygningsmaterialar. Det var former som gjorde inntrykk på henne, minnest ho. Om firkantar, trekantar og sirkular prega henne dei første åra ho teikna, gjekk det ikkje lenge før dei naturlege og organiske formene overtok. Slektingen Jens Vik var kunstmålar. Gjennom eit heilt liv henta han sine motiv frå naturen i Sykkylven. Naturen har også alltid oppteke Anita Vik Wætthen, men tanken på å bli biletkunstnar, enn seie kunstmålar, var framand for henne. Det var menn som vart kunstmålarar. - I alle fall visste eg ikkje om noka kvinne som måla, seier ho og drøymde ikkje ein gong om å ta til å måle før ho hadde nådd vaksen alder.

Ho søkte og kom inn på kunst- og handverksskulen i Oslo alt som 18-åring, men valde tidstypisk nok mote- og kostymelina. Deretter vart det Tilskjerarakademiet i Stockholm og Statens lærarhøgskule i forming. Ho slo seg ned i Molde og i mange år arbeidde ho som formingslærer i skulen. Men etter som åra gjekk, voks interessa for å måle sjølv seg stadig sterkare. Ho starta med akvarell og forstod raskt at det var hennar teknikk. I dag bur ho i Molde og er ein av dei svært få biletkunstnarane som har reindyrka akvarellmåleriet og eksperimenterer med nye teknikkar.



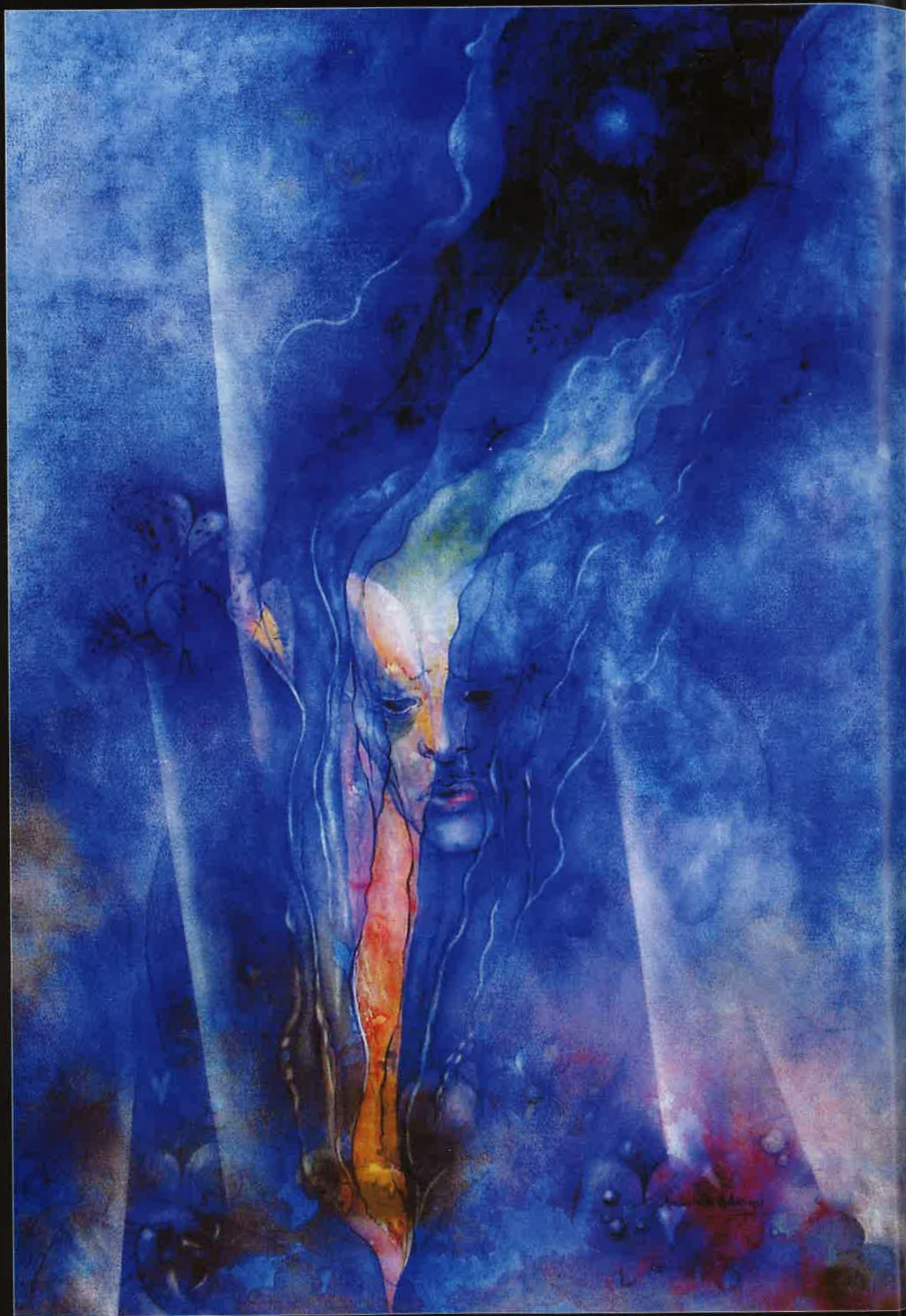
Intuisjon og erfaring med uvanlege akvarellteknikkar er sentralt for biletkunstnaren Anita Vik Wætthen. (Foto: Kjetil Tandstad)

- Det er det intuitive som interesserer meg og til det passar akvarellen perfekt. Dessutan var det mykje uprøvd innan akvarellmåling. Det var ei ekstra utfordring for ei som ønskte å leite opp nye vegar for å nå fram til det biletuttrykket ho var på jakt etter.

Former frå naturen

Motiva hennar har mest vore prega av abstrakte former. Ho samlar på naturens eigne former - kronblad frå blomster eller fuglefjør er eksempel på ting som ho plukkar med seg og som inneheld dei organiske formene ho er ute etter. Som i naturen sjølv, spring skapingsprosessen ut av mangfaldet.

Anita Vik Wætthen eksperimenterer med nye teknikkar. Ho brukar salt for å få fram dei overraskande formene danna av saltkrystallar. Ho blandar sand i dei flytande fargane for å skape struktur. Ein av teknikkane er å dekkje biletet med plastfolie og leggje det i frysaaren. Når ho riv plasten av, kjem det nye og spennande frysemønster fram. Ho forkastar mykje og godkjenner lite. Slik må det vere når tilfellet er ein del av teknikken og resultatet ofte er noko heilt anna enn det ho trudde det ville bli i starten av prosessen. Ho jobbar på intuisjon og nyfikne kombinert med etter kvart mange års erfaring med sine uortodokse akvarellteknikkar. Kampen mellom kunstnarens tanke og den flytande





Kvinnebilde II - akvarell

Intuisjon og erfaring med uvanlege akvarellteknikkar er sentralt for biletkunstnaren Anita Vik Wætthen. På forsida ser du: Solstorm - akvarell.



Marokko I - akvarell



Vingeslag - akvarell

fargen som lever sitt eige liv er utfordrande. - Ein arbeider mot eit resultat som ein ikkje veit kva blir. Både innhaldet og detaljane overraskar meg. Det ferdige resultatet veks naturleg fram gjennom prosessen, seier ho.

Gjennomskinleg

Akvarellmaling er å måle tynne lag av vassløyselig farge over kvarandre. Det gjer det mogleg å få fram det gjennomskinlege. Det kan ein igjen bruke til å få fram djupneverknad, å veksle mellom lett og tungt - alt etter det eg ønskjer å få fram i bildet, seier ho.

Etter kvart har ho kome fram til ein personleg stil som kombinerer det abstrakte og uventa uttrykket med attkjennelege figurar – ofte kvinneskikkelsar. Bileta kan vere drøymande i forma. Esoterisk og feminint, meiner mange. Lysande og fargesterkt, noterer andre. Interesse for bileta hennar har vore stor og ho har blitt invitert til å halde utstillingar både i Noreg og i utlandet. Ho har hatt separatutstillingar fjernt og nært. I

2002 Møre og Romsdal kunstnarsenter i Molde. I fjor Galleri Elvetun i Sykkylven og året før Miller Art Center i Springfield i Vermont, USA. I løpet av dei siste tolv åra kan ho vise til bortimot 30 separatutstillingar i inn- og utland, ei rekkje lokale utsmykkingsoppgåver og dessutan ei rekkje kollektivutstillingar både her i landet pluss Danmark, USA og Hellas.

Ho fryktar ikkje at ho skal stivne i ei form. Ho trur ho kjem til å utvikle seg og bruke ulike sider av seg sjølv så lenge det er nokon som tek sjansen på å møte bileta hennar. Derfor treng ho heller ikkje halde erfaringane sine for seg sjølv. I staden held ho kurs i akvarellteknikk og deler villig sine uteksperimenterte tekniske nyvinningar med elevane sine.

- Det er viktig å vere open, og det er ingen fare i det. Kunsten ligg ikkje i teknikken, men i kva du brukar teknikken til. Det du ser i formene og mønstra, det er det som er kunsten, seier ho.

“Frå fotoalbumet”

Lærlarlaget i fotball ca. 1960



Bak frå venstre: Ola Longva, Johnsen (Hundeidvik), Jon Hole, Kristian Vatsås, Petter Weiberg Aurdal, Jarle Aure, Jakob Norvald Grytten. Framme frå venstre: Ole Frøysa, Trygve Straume, Pål Lundstad og Johan Fausa.



For nokre år sidan skreiv lektor Rolf Haxthow (f. 1955) ei hovudoppgåve i biologi om framveksten av platanlønna i Sykkylven. Her er nokre av konklusjonane frå oppgåva.

Platanlønn - Framant treslag i sterk spreiring

Av Rolf Haxthow



*Lønnetre - som ber det eigentlege namnet platanlønn, *Acer pseudoplatanus*, er nok eit heller upopulært tre på våre kantar. Det høyrer ikkje til her, samstundes som det spreier seg som ugras over alt. Mange skogeigarar er uroa for kva lønna kan gjere med skogen. Det er reine arvesynda som råkar dei - for kanskje var det bestefor-eldra som planta treet på garden i tråd med moten som herska for rundt hundre år sidan.*

Seinare skulle det altså vise seg at dette kanskje ikkje var det heilt lykkelege valet av tuntre. Spesielt i perioden etter krigen har skogen meir eller mindre vorte invadert. Då platanlønna fyrst avslørte sine spreiringsegenskapar var det nok eit og anna tuntre som enda som vedstabel, men då var det allereie for seint. Ein annan uheldig eigenskap kom og for dagen etter kvart - store og tunge greinar har lett for å knekkje i hauststormane, og slik truge huset som treet eigentleg skul- le verne mot vør og vind.

I Sykkylven er platanlønn i dag godt etablert og i rask spreiring i dei fleste lauvskogsområde under fjellbjørkeskogen, til og med fleire stader på Fjellseter. Dei største førekomstane finn vi nær gardsbruka. I barskogen har ho og fått fotfeste mange stader, men her går spreiringa mykje seinare. Truleg vil ho og etter kvart etablere seg i fjellbjørkeskogen.

Planta frå omkring 1850

Dessverre er vi minst ein generasjon for seint ute til å få vite noko sikkert om når platanlønn fyrst kom til bygda, men truleg var det omkring 1850. Dette kan vi slutte oss til av informasjon frå bygdefolk som framleis veit noko, men og av alderen på dei eldste trea som står att. Men dessverre er sikker aldersfesting av så gamle tre svært vanskeleg. Eit moment taler for at platanlønna truleg ikkje vart planta før denne tida. Det er kanskje lite kjent at språkforskaren Ivar Aasen også var ein glimrande botanikar. I åra frå 1837 til 1839 samla han eit herbarium (som i dag finst på Aasentunet) frå Ørskog, som på den tida inkluderte Ramstaddal. Her er ikkje platanlønn representert, sjølv om Aasen nok var i denne delen av bygda. Kan hende treet på denne tida ikkje hadde spreidd seg og at Aasen difor såg på treet som ein hageplante. Men mest truleg samla han det ikkje av den enkle grunn at det ikkje fanst.

Sikker informasjon om planting før år 1900 har eg funne for berre fire stader i bygda: Løset i Ramstaddal (der truleg den eldste og kanskje den fyrste platanlønna i bygda står, etter opplysningar frå Kjell Løseth), på Brunstad, i Søvik og i Grebstaddalen (langs vegen frå Aure skule). Etter opplysningar frå Anton Aure, vart trea i Grebstaddalen planta ca. 1897 av ungdomslaget.

Aggressiv innvandrar

Platanlønn stammar eigentleg frå fjellområda i Sentral- og Sydaust-Europa (Balkan, Alpane, Kaukasus), men er i dag planta og forvilla over nesten heile resten av Europa. På dei stadene ho er innført har ho etter ei tid gjerne spreidd seg som ein farsott, slik vi har opplevd i Norge frå Vestlandet til Trøndelag, spesielt i perioden etter krigen. Frøa spirer nær sagt alle stader, og treet har evna til å invadere nesten alle typar vegetasjon. Blant botanikarar reknast difor arten som ein aggressiv innvandrar.

Strategien som gir platanlønn eit føretrinn framfor andre treslag, har fått namn etter figuren Oskar i romanen Blikktrommen av den tyske forfatternen Günther Grass. Oskar er ein gut som ikkje vil bli stor, og slik vert det - han vert eldre utan å vekse. Overført til skogen blir denne strategien slik: Spireplantane klarer seg med svært lite lys og veks raskt opp til om lag ein meter høge ungplantar. No aukar lyskrava, slik

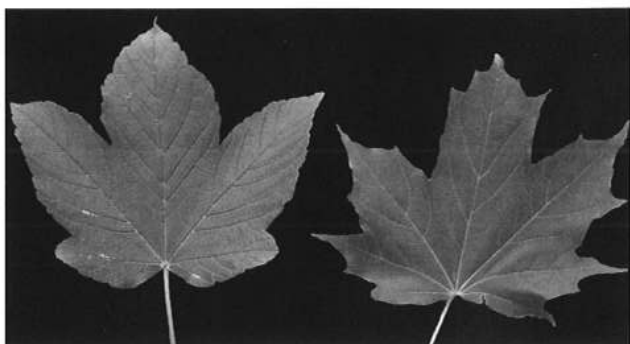


Platanlønn på Ørsneset. Foto: Rolf Haxthow

at plantane ikkje veks meir før eit tre fell og slepp lyset til. Då skyt dei i veret med fleire års forsprang på treslag som må spire heilt frå frø. I skog med mykje platanlønn står slike Oskar-plantar tett i tett i underskogen og ventar på sin sjanse.

Spisslønn

Platanlønn kan lett bli forveksla med det dei kallar lønn på Austlandet. Men dette er ein annan art, spisslønn (*Acer platanoides*), som her er heimleg. Det er blada på denne som får dei fine fargane i gult og raudt



Blad frå platanlønn (til venstre) og spisslønn. Foto: Rolf Haxthow

om hausten, medan platanlønn blir meir brun. Nokre eksemplar av spisslønn er og planta her i bygda, til dømes innimellom platanlønnene i Grebstaddalen. Her står platanlønn, spisslønn og ask i skjønn foreining langsetter vegen.

At spisslønn ikkje spreiar seg på våre kantar skuldast faktisk at vinteren er for kort. Det er nemleg slik at frøa frå både spisslønn og platanlønn er i dvale idet dei er ferdig mogna på trea. Å vekkje dei frå dvale slik at dei kan spire, krev ein lang kuldeperiode med temperaturar under 5 gradar. Spisslønn krev den lengste på rundt 120 dagar, medan platanlønn klarer seg med om lag ein månad kortare. Til gjengjeld toler ikkje frøa av platanlønn streng kulde, og dette er årsaka til at treet ikkje trivst særleg langt mot aust på det europeiske kontinentet.

Eit trugsmål mot andre treslag?

Biologar, og naturleg nok skogeigarar, er opptekne av om platanlønn kan fortrenge heimlege artar. Spørsmålet har vore inngåande studert andre stader i Europa, til dømes i områda rundt Berlin og i England. Her vart platanlønn etablert fleire hundre år tidlegare enn hos oss (og er kanskje heimleg i Berlin). Konklusjonane derifrå er klåre: platanlønn trugar ikkje eksistensen av andre artar. Ho er ganske enkelt blitt eit ekstra treslag i skogen. Einskilde stader kan ho rett nok dominere nokså kraftig for ein periode, men dette er forbigåande. Etter kvart vert ho for ein stor del teken att på veksten og skugga ut av andre treslag. All skog vil gjennomgå ei utvikling over tid, noko som inneber at treslaga skiftar. Til dømes vil or gå tilbake, medan hegg, bjørk og etter kvart bartre tek over - og i tillegg altså platanlønn.

Men kva vi no måtte meine om platanlønn si innverknad på det biologiske mangfaldet, så viser feltforsøk at det likevel ikkje nyttar å utrydde etablerte bestandar. Nye skot spirer straks frå stubben, og lysopningar som blir skapt ved felling blir raskt invaderte av nettopp platanlønn. Men det kan nemnast at treet har svært god brennverdi, og at det skal vere godt eigna til finare trearbeid som til dømes instrument.

Kvifor denne plutslege invasjonen?

Treet har altså vore i bygda i om lag 150 år, men fyrst etter krigen vart det fart på spreinga. Den same tendensen har vore observert på heile Vestlandet. Kvifor slik nøling? Sur nedbør har i botaniske krinsar vore peika på som mogleg årsak. Sur nedbør inneheld mykje nitrogensambindingar som er viktige for plantar, viktigare for nokre artar enn for andre. Slik kan utfallet av konkurransen mellom artane bli endra, og platanlønn toler høge nitrogenverdiar - berre sjå korleis ho trivst i åkerkantane. Hypotesen er likevel heilt unødvendig her i bygda (sjølv om sur nedbør har fått skulda for spreinga av platanlønn rundt Berlin). Det er heilt klart at det er endra arealbruk som må ta skul-



Ørsnes ca 1903. Det er heilt snaut for skog i bergsida ovafor bømarska. Frå Gardssoga bd. 1

da. Ikkje har vi sur nedbør å snakke om heller, og mindre enn nesten alle andre delar av landet (og berre tiandeparten av verdiane i Berlin). For hundre år sidan var Vest- og Nordvestlandet for ein stor del skoglaust.

Intensiv beiting, lyngbrenning, vedhogst og utmarksslått heldt skogen nede. Med mekaniseringa og omlegginga av jordbruket frå korndyrking til gras, saman med innføring av kunstgjødsel og elektrisitet, sakk behovet for den intensive utnyttinga av utmarka. Resultatet vart at skogen fekk høve til å vekse opp for fyrste gongen sidan han vart uthogd under handelen med hanseatane på 1600 - talet. Då skogen fyrst fekk vekse opp for alvor etter krigen, sto mange treslag så å seie på startstreken for å erobre utmarka - blant dei platanlønn. Dette treet har eigenskapar som gjer at det ofte vinn konkurransen om plassen. Det kan befrukte seg sjølv, blir tidleg kjønnsmodent, produserer mange frø som spirer tidleg og under dei fleste forhold, veks raskt og er lite lyskrevjande dei fyrste åra. Og Oskar-



Trea langsetter vegen frå Aure skule vart truleg planta i 1897 av ungdomslaget. Trea er av ask, spisslønn og platanlønn. Ingen av desse treslaga er heimlege på våre kantar. Foto: Rolf Haxthow

strategien gir treet eit stort forsprang framfor andre treslag når det gjeld å erobre opne plassar i skogen.

I tillegg til den generelle urbaniseringa, blir dermed moderne skogbruk platanlønna si viktigaste allierte i framrykkinga mot nye område. Bonden som skjøttar sin skog møter seg sjølv i døra. Ved flatehogst, uttynning, granplantning, bygging av skogsbilveg eller kraftgate - platanlønna er der med det same. For å bli.

Det er von i beitande dyr

Ikkje dermed sagt at ho nødvendigvis bør få breie seg uhemma utover i landskapet. Der vi til dømes har interesse av å behalde spesielle typar vegetasjon kan det vere på sin plass med visse tiltak. På Gjevenesstranda langs Hjørundfjorden står ein verneverdig edellauvskog. På Gjeveneset finst ein isolert bestand av platanlønn, som truleg har nokså skumle hensikter i denne retninga. Til hjelp i sitt forsett har han ei kraftgate som viser vegen. Heldigvis må platanlønna forsere eit intensivt beita område for å nå fram, og beiting er det verste ho veit, for dyra elsker visstnok frøplantane. Så lenge der er beiting er det håp.

Ættegarden

Anna Eline Haugen

Den gamle garden,
ættegarden
med store tuntre vernande om stova
Og løa, høg og måla raud som skikken var
Slik ville bonden bu på sin ættegard

Ein ser dei stige fram or ættesoga
ledd på ledd av sterke folk
Og kvar ei mor og kvar ein far
ville leva for sine born
og for sin gard

Dei sleit og streva for si føda
Ja, kan hende svalt dei òg
når uår øyde grøda
Trutt dei rüdde bort stein og skog
la utmark under plog

Der vart meir i løda
Store barneflokkar voks opp
på dei gamle gardane
Barnehender måtte hjelpe til i hus og fjøs



Småjenter grev opp poteter på Erstad i Sykkylven i 1950-åra.

Ingen spurde kvifor
slikt var sjølv sagt på ein gard
Var ein liten
greidde ein nok å draga slipesteinen

Småljåen måtte vere kvass
når skrapmark skulle slåast
og langorven ikkje dugde
mellom stein og orekratt

Og garden voks
når kvar ein åkerlapp
vart sådd med korn
Og løna var
nok mat til folk og dyr

Dei er borte no
dei gamle slitarane
Ein kan møte dei
i ættesogene i mange bygder.



Erling Lillevik var lensmann i Sykkylven frå 1972 fram til han nådde pensjonsalderen i 2001. Han voks opp i Fauskebygda. Her fortel Lillevik om noko av det han hørte om livet i bygda frå dei som levde der for over hundre år sidan.

Fauskebygda i gamle dagar

Av Erling Lillevik

H

eime var eg so vide kjend og slapp inn kvar eg vilde, i kvart hus i den heile grend um endå folket kvilde...

Var der nokon som leid vondt og vart fyre tap og spilla, brådt det spurdes um bygdi rundt og alle tykte det var illa.

Desse verselinene av Ivar Aasen har eg valt som innleiing når eg skal skrive litt om Fauskebygda.

Kva er Fauskebygda?

Gjennom åra har eg høyrte ulike meiningar om dette. Først det geografiske: Ørsnes, Ytre Fauske og Indre Fauske er kjerneområdet, men også Aasen og Hjelle, det som før i tida vart kalla Rørene, har frå gammalt vore rekna som ein del av Fauskebygda. Når det gjeld Høgreset er det meir uvisst. "Eg høyrer til der eg vil," svara Høgresetmannen når dei spurde han om Høgreset var ein del av Fauskebygda, ein del av Grebstad eller om dei var for seg sjølve.



Utsyn frå Aure-øyane mot Fauskebygda om lag 1910. Foto: Steinkopf Wold, Stavanger.

Attåtinntekter

Området langs Storfjorden, innover mot Sveneset – vest for Kirkesteinen – høyrer også Fauskebygda til. Bygda er såleis eit stort område. Indre Fauske grensar i aust til Aure og Hjelle til Aure og Grebstad. I sosiale samanhengar som selskapsliv, lagsliv og liknande, vart dei ytste (nordste) delane av desse gardane også rekna som ein del av bygda.

Ørsneset ligg lengst vest. Dette er ikkje berre eitt nes, men fire. Vest for Møre Trafo ligg Notaberget. Så kjem Sørrodden, det mange reknar for å vere sjølve Ørsneset. Like sør for ferjekaien ligg Mehølen og nord

for kaia ligg Nørrodden. Om Nørrodden kan det skrivast ein heil del. Eg skal berre nemne at her var det i si tid varde og vakthus. Frå Nørrodden er det utsikt til Langskipsøya i Ørskog, Sula, Iljorungavåg, Hovdeåsen og Regndalen, der det var liknande innretingar.

Ved Notaberget og eit stykke aust for Nørrodden, har det frå gammalt vore laksenøter. Desse notplassane vart rekna for å vere mellom dei beste i Storfjorden. Det var Olegarden og Mathiasgarden som hadde kvar sin plass. Mathiasgarden brukar sin plass framleis. Det vert fortalt at Ørsnes-Ole i 1938 fekk ein laks på omkring 27 kilo i si not.

Næringsgrunnlaget har frå gammalt i hovudsak vore jordbruk med tillegg av fiskeri og ymse handverk. Vinterstid var mange av karane på Godøya, Giske eller Vigra på fiskeri, eller i arbeid på land i Ålesundsområdet hos fiskefirma som Brødrene Aarsæther, Berli, Giske med fleire.

På ettervintrane eller om våren, tok mange familier i mot torsk frå Ålesund som dei vaska, salta og tørka. Det var betydelege mengder fisk som vart tørka på denne måten. Det var år der nærare 100 000 kg torsk kom til bygda. Sjølv om betalinga var lita, var dette ei kjærkoma attåtinntekt i ei tid då det var lite pengar mellom mange. I dette arbeidet var heile familien, også borna, med.

Fargenyansar

I Fauskebygda har det levd mange særmerka folk. Folk som med sin veremåte og replikkunst vart lagt merke til og omtala i morosame og positive vendingar. Eit par døme: Ein kar skulle skrive brev til kjærasten som budde utanbygds. Han skreiv ikkje namn og adresse utanpå konvolutten. Då postopnaren, Kapral-Syver, fekk brevet, bad han om at namn og adresse måtte skrivast på. "Ja, du skal vel ha greie på det også, du!" var svaret han fekk.

Ein annan kar som ved sida av småbruket, måla hus til folk, kom til ei kvinne som var særskild kravstor når det gjaldt fargesamansettinga. Den tida vart målinga blanda på arbeidsstaden. Ho kom med fargelagde ulltråder og sa at slik ville ho fargane skulle vere. Han gjorde så godt han kunne, men ho vart ikkje fornøgd. Han fekk henne ut av rommet. Då stakk han trådane ned i målinga og då ho kom att, rosa ho han for å ha fått den fargen ho ville ha.

Ekstreme vèrtilhøve

På ettermiddag 6. august 1859 kom det frå nord ei



I 1859 gjekk Fauskeelva flaumstor. Til vanleg renn ho vakker og blank, som her. Foto: Eldar Høidal.

mørk og tung regnsky. To kvinner, som var på Vassætra måtte straks kome seg i hus. Det ausa ned og det vart fortalt at regndråpene var store som små fugleegg. Fauskeelva er ei typisk flaumelv. Ho veks fort opp og minkar fort nedatt. Då kvinnene seinare på dagen gjekk nedatt, vart dei klar over at nedbøren hadde gjort stor skade. Elva reiv med seg fleire kvernhus, eit pottaskehus, som stod på austsida like nedanfor riksvog 60 reiste også saman med bruer og klopper. Alt trevyrke og store mengder skog, jord og stein vart ført ut i fjorden. Det vart store skader langs elva, særleg på vestsida og det tok fleire år før alt vart reparert. Nedbøren gjekk berre eit stykke bort i fjorden. På Aure og Jarnes arbeidde folk i skjorteermene og vart først klar over omfanget då dei såg at fjorden utanfor elveosen var svart og at det rak tømmer og skog i sjøen. To ungdomer som gjætte Fauskekyrne i dalføret mellom Sandvikhornet og Andestadjellet (Tufjellet) merka lite til nedbøren. Så lokalt og avgrensa kom den.

Omkring 1860, og nokre år utover, var det kalde vintrar. Bestefar min og ei av søstrene hans kom ei romjul frå Ellendsgarden på Straumsheim. Dei var der på julevitjing då mannen på garden var morbror deira. Dei gjekk ned på fjordisen ved Straumsheimnausta og gjekk etter fjordisen ut til Vikøyra. Derifrå og til Hauneset gjekk dei nærare land. Frå vestenden av Hauneset og til Fauskeelva gjekk dei på isen beint over fjorden. Først ut på vinteren, då sola begynte å varme, klarte dei å få så mykje varme i husa at isen på vindusrutene smelta. Det var lite snø den vinteren og derfor vart det mykje tele. Elvar og vatn fraus til og det var

store vanskar med å finne nok vatn til dyr og hushald. Det vart ein sein vår. Jonsokkvelden var det dugnad med å bere opp på Vassætra tømmeret til det gamle Hansselet. Det står enno. Bestefar min var i 15-16 årsalderen. Han fortalde at far hans tok ein stein så stor som ein knyttneve og skua den bortover vassisen utan at den gav etter. Frå Sykkylven reiste det vintrane fleire åtringslag ut til øyane på torskefiske. Ein av dei kalde vintrane var det eit slikt lag som måtte drage båten på isen utover fjorden. Først då dei var komne på høgde med Davneset gav isen etter. Så måtte dei banke seg råk ut til open sjø.

Pipehygge!

I 1819 kom Lasse Lassesen Flo, 38 år, og kona hans, Malene Jonsdotter Hjelle, 31 år, frå Oppstryn til Fauske. Der bygsla dei eit område som fekk namnet Fauskekamben og Lasseplass, men som i nyare tid har blitt kalla Lassegjerdet. Dei hadde ein son som ikkje var årsgamal. Den første vinteren budde dei på ein av Fauskegardane. Året etter fekk dei opp så mykje hus at dei og husdyra klarte seg over vinteren, men dei levde under særst dårlege tilhøve. Dei fekk tre born til og den yngste av desse, Lars Martinus, tok over bruket. Det var smått med foreldra, og då han ikkje greidde å brøfø dei, vart dei siste åra legdslemer.

Kona til Lars Martinus levde til 1924. Ho røykte noko så uvanleg som pipe. Men det var ho redd skulle bli oppdaga. Når det var fyr i omnen, let ho opp omnsdøra og bles røyken inn i omnen. Sommarsdag, når folk var ute på arbeid, lurte ho seg inn i kjellaren, sette seg på gruekanten og bles røyken opp i skorsteinen. Når vør- og vindforholda var laglege, kunne ein sjå svak røyk kome opp av pipa over taket. Ei kvinne som den gongen var ungjente, fortalde at dei gøymde seg i skogen like ved og venta på at ho Kanutte skulle gå inn i kjellaren.

Eg har ikkje teke med noko om handverk, indus-



Stovehuset på Lassegjerdet, slik det står i dag. Foto: Rolf Haxthow.

tri og anna næringsverksemd. Dette er stoff til ein eigen artikkel, derfor vil det føre for langt no.

Gudrun Roald vart fødd på Pe-garden på Hjortdal i 1917. Ho gjekk i småskule på Brøvoll og storskule på Brunstad. I 1937 vart ho gift med Nils Roald frå Jan-garden på Aure. Her har ho vore gardkone heile sitt vaksne liv.

Skulen i gamle dagar

Av Gudrun Roald



Iden seinare tid har eg merka at det har blitt meir interesse blant dei unge omkring korleis vi hadde det i gamle dagar, då vi var born. Om skulen vi gjekk på, kva fag vi hadde og elles om forholda i det heile. Ein dag kom eit av horneborna mine og ville intervju meg om skulen i gamle dagar. Det er finare ord dei brukar no. Før hadde det ikkje heitt intervju, men kanskje å få frette litt om før i tida.

Eg fekk ein stuss med det same han spurde om dette. Var det verkeleg i gamle dagar at eg gjekk på folkeskulen? Eg trudde ikkje at eg var så gammal. Men når eg tenkte meg om, og rekna etter, var det forsyne meg over sytti år sidan eg gjekk på folkeskulen. Og då må det fortone seg som skikkeleg gamle dagar for dei som går på folkeskulen i dag. Dei synest nok at vi er eldegamle, sjølv om ikkje vi føler det slik. Men vi må nok innsjå at vi har forandra oss både i sinn og skinn, og at åra har sett sine spor. Sjølv om vi prøver å fylgje med i tida så godt vi kan, så er det forskjellige ting vi synest er vanskeleg å fordøye. Men er vi nokolunde friske, og tankane fungerer brukbart, så er det ingen ting å gramme seg for. Vi har det bra, når vi tenkjer på kor det var for dei eldre før i tida. Det viktigaste for oss no, er å take vare på den tida vi har, på dagen i dag, og på dei dagane vi måtte få. For på ein måte så er vi i tidsnød no. Vi har ikkje den uendelegheit av tid som vi syntest vi hadde då vi var unge. Vi kunne planlegge i årevis framover. Då gjekk tida så altfor seint, og det var trautalt å vente, både på det eine og det andre.

Men så ein vakker dag sit vi her og er blitt pensjonistar og kan ikkje begripe kvar åra har blitt av. Dei har gått så altfor fort, og vi synest kanskje at vi har fått gjort så altfor lite. No lyt vi sjå på kvar dag som ei gåve, og prøve å ta godt vare på han. Det står så fint i ein salme:

Hver dag er en sjelden gave.
En skinnende mulighet.
Hver dag er på ny en nåde
som stiger fra Himlen ned.

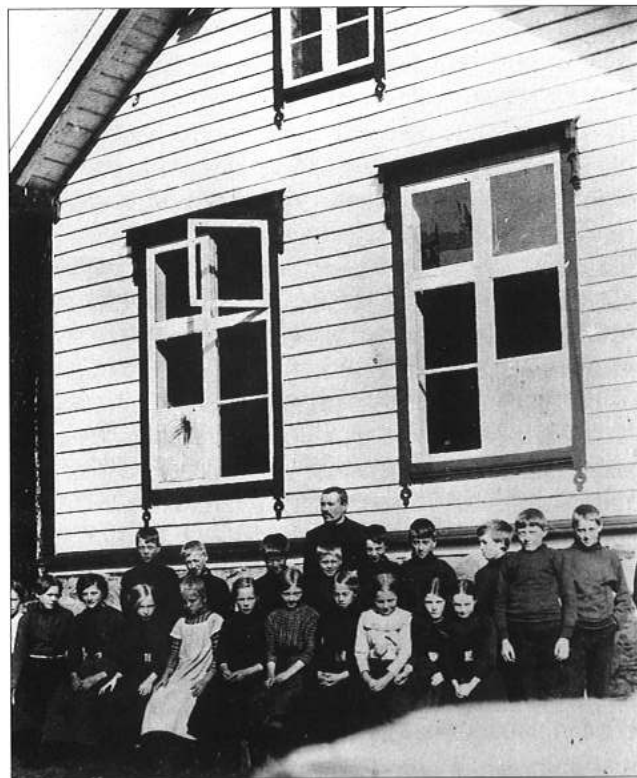
Hver dag er igjen et ansvar
Et stort og alvorlig krav.
Hver aften står hvite stjerner
Og spør deg om hva du gav.

Hver aften står hvite stjerner.
I Himmels fjerne by.
Hver morgen går Gud og vekker,
Din vilje til dåd på ny.

Hesteskys til skulen

Men no må eg tilbake til skulen i gamle dagar. Eg byrja på skulen i 1924. Då var eg sju år. Vi borna på Hjorthol gjekk på Brøvoll skule. Skulehuset stod ved Holebrua.

Lærarinna vår heitte Karen Muri. Ho var ei høg-reist og staseleg dame. Det syntest iallfall vi borna. Vi såg opp til henne som ei dronning. Når eg tenkjer tilbake kan eg sjå henne for meg. Eg trur at ho for det meste gjekk i blå eller grå kjolar, med noko lysare i halsen. Fine kjøpesko og tynne strømper. Det var noko anna enn det oss ungane gjekk i. Tjukke heimestrikka strømper og heimesyddde sko. Mine sko sydde han Besten. Han bereidde léret sjølv, det var ein lang og tidkrevjande prosess. Så var det å sy skorne. Det var helst høgesko, med 2-3 rader med trepinnar rundt solane. Skobespararar framme og hælarn bak. Solane var litt runde på midten, så vi gjekk litt stivbeinte til å begynne med, og gnagsår fekk vi både her og der. Men dette vart no betre når dei vart brukte ei stund. Og dei skulle vare lenge. Dei vart halvsolte fleire gonger, og det vart sett på ei grime eller to om det trongst. Dette var heldigvis likt for alle, så vi syntest det var heilt i orden. So det var ikkje rart at vi tykte ho Muri var fin



Elevar utanfor Brøvoll skule i 1916, året før Gudrun Roald vart fødd.
Foto utlånt av Jon Hole.

i klesveien. Vi hadde ein voldsom respekt for henne, og den varte lenge etter at vi var ferdige på skulen.

Det var ganske lang skuleveg for oss på Hjortdal. Eg synest at det var så mykje meir snø vintrane før i tida. Når det var på det meste, måtte vi køyre til skulen med hest og slede. Det kom vel mest av at vegane ikkje var pløgde slik som i dag.

Tårevåt avskil

Skulehuset var enkelt. Ein liten gang, eit klasserom og så var det lærarværelset. Det var som det aller heilegaste. Fekk vi sleppe inn der, så var vi skikkeleg andektige. Der stod instrumenta som vart brukte i naturfagtimane. Vi såg på dei som reine underverka. Det var vel ikkje rare greiene, når ein samanliknar med det dei har i dag. Men merkeleg nok så vart vi boklærde. Faga var ikkje så mange, men vi lærde grundig det som var. Fyrste timen kvar skuledag var det religion. Bibelsøgetimane var interessante. Då tok ho Muri fram plansjane som passa til forteljingane vi skulle lære. Det var Orpa, Rut og Naomi som plukka kornaks på åkeren til Boas. Eg syntest at han Boas var ein kjekk kar, for ho Muri sa at han la att mykje aks med vilje. Dei fekk dei aksa som vart liggande att på åkeren.

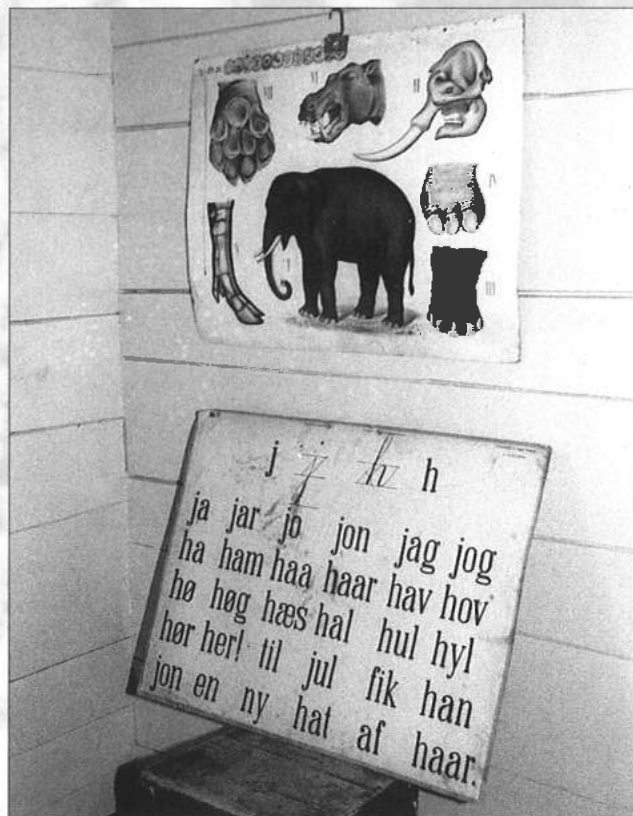
Så var det Abraham som skulle ofre son sin, han Isak. Det var triste saker. Sjølv om vi visste at det gjekk godt, så sat vi med gråten i halsen kvar gong. Andre fag i religionstimane var forklaring og kyrkjesoge. Og så var det bibellesing ein gong i veka. Kyrkjesoga var tungt stoff. Men vi pugga namn og årstal, så det kom no inn etter kvart.

Då eg var ferdig med småskulen som varte i tre år, vart vi flytta frå Hjortdal til Brunstad skule. Der var for lite born til todelt skule, derfor so måtte vi flytte dit. Ho Muri gret siste skuledagen vi var på Brøvoll skule. Eg syntest også at det var trist å flytte, men på same tid var vi spente på kor det ville bli å kome på ein ny skule, og få ny lærar.

Hender oppad strekk

På Brunstad var det akkurat same slags skulehus, same inndeling og til og med same sort utedo, og same sort omn, ein høg etasjeomn. Men læraren var ein annan. Det var han Myrhol. Han var ein liten stillfarande og smålåten kar. Men vi hadde same respekten for han som vi hadde hatt for ho Muri. Eg kan sjå han Myrhol for meg. Trur han gjekk i same dressen heile tida, iallfall same sorten. For ikkje å snakke om skorne. Dei var alltid blankpussa, med tåhetter av noko som var endå blankare. Dei kalla det visst blankeskinntåhetter. Og så tuppa dei litt opp framme. Eg kan hugse at eg tenkte at dei måtte vere minst to nummer for store. Det er rart kor mange småting som blir lagt merke til, og kor lenge dei sit i minnet.

Myrhol var ein flink lærar. Han likte veldig godt rekning, eg trur vi hadde to timar mest kvar skuledag.



Plansjar som vart nytta i naturkunne og skriveopplæring i småskulen. Foto utlånt av Jon Hole.

Dette passa meg godt, for eg likte godt rekning eg også. Det gjekk vel utover andre fag, og kanskje norsk og grammatikk var eit av dei. I grammatikk var det å analysere nokre setningar frå leseboka. Det var namnord, gjerningsord, biord og bindeord. Eg trur ikkje det var så mykje meir. Var det eit ord vi ikkje var heilt sikker på, så sa vi bindeord, og det gjekk som regel bra. Verb, substantiv og slikt var gresk for oss, eg hadde ikkje høyrte dei for mine øyre før mine eigne born tok til på skulen. Men vi greidde no å gjere oss forståelege, både munnleg og skriftleg, merkeleg nok. I storskulen vart det fleire fag: landkunna, naturkunna, noregssoga og teikning.

Noregssoga var interessant, med sine mange kongar, krigar og vikingferder. Og ei uendelegheit med årstal som skulle puggast. Av og til hadde vi litt gymnastikk, men det var enkle saker. Det var å stille seg ved pultane, så var det hender oppad strekk, framad strekk og utad strekk. Det var stort sett det heile. Men vi hadde så mykje kroppsarbeid heime den tida, at vi fekk vel den trening vi hadde bruk for. Og eg lurar på om vi ikkje vart vel så sterke både i rygg og skuldrar vi som voks opp den tida, som dei i dag som trenar både i tide og utide, både i skulen og i fritida.

Salmevers utanboks

Vi hadde ikkje innlagt vatn i skulehuset før siste året eg gjekk på skulen. Ileile tida før, så var det å gå bort i Monsgarden for å drikke. I kvart friminutt var det store flokkar som storma inn på kjøkkenet til ho Mons-Johanne, og der var det å stå rundt vasken og skubbe



Brunstad skule 1920. Foto utlånt av Jon Hole.

og drikke. Vi drakk av same koksa alle. Ho måtte vere ei tolmodig kjelle, ho Johanne, som kunne finne seg i dette kvar dag, år ut og år inn. Eg kan ikkje hugse at ho sa eit ilt ord åt oss. Trur de at nokon hadde funne seg i slikt i dag?

Det vart sikkert ei lette for ho Johanne då vi fekk lagt inn vatn i skulen. Dette vart reine underet for oss ungane, for vi fekk drikkefontene. Vi drakk både i tide og utide, anten vi var tyrste eller ikkje. For dette var skikkeleg artig. Mange av gutane drakk så mykje at dei sat berre og stynde i timane. Men det vart no mindre etter kvart. Vi kunne no ikkje sprengje oss heller. I alle fall ikkje på vatn.

Vi hadde ei fin tid på skulen. Sjølv om både skulen og faga var enklare enn i dag. Vi var glade i både læraren og skulen. Kvar skuledag starta med ein salme. Vi brukte mykje denne:

«Med Jesus vil eg fara, på livsens ferd ilag. Gud lat den samferd vara alt til min døyand dag».

Og når skuledagen var slutt brukte vi ofte denne: «Dagsens auga sloknar ut, kveldssol ned i vester glader. Skuggen stig frå dal til nut. Myrkret sigrar alle stader. Jesus hjartans sol og skatt. Jesus ver vårt ljøs i natt».

I det store og heile lærde vi mykje salmevers, både på skulen og når vi gjekk for presten. Og dei sit så fast i minnet, at eg synest at eg kan mest heile salmeboka utanbok.

Det var ein trist dag siste dagen på folkeskulen. Eg hadde så lyst å gå meir på skule. Men det var ikkje til

å tenkje på ein gong. For skulle vi på middelskule, som det heitte då, så måtte vi til Ørskog, og det kosta pengar. Og det var det lite og inkje av. Så det var berre å kome seg ut i arbeid så fort som muleg, så ein kunne forsørge seg sjølv, og kanskje hjelpe til heime også.

Ja, mykje har forandra seg, det har blitt lettare på mange måtar, men det er også ting vi saknar. Vi lærde å vere fornøgde med det vi hadde, og å ta godt vare på det vi fekk, og på kvarandre. Og det har vore godt å ta med seg seinare i livet. Kanskje har noko av dette kome bort på vegen inn i det velferdssamfunnet vi har hatt i den seinare tid. Så eg er glad at eg fekk vekse opp i gamle dagar.

Livet er som ein skuledag.

Med sorg og glede som hovudfag.

I gledens time er best å vere.

I sorgens time er mest å lære.

Rapport frå Sykkylven Sogenemnd

av Eldar Høidal

Medlemene i den kommunalt oppnemnde Sykkylven sogenemnd tek no fatt på det siste året i inneverande funksjonsperiode på fire år. Medlemene kan sjå tilbake på tre aktive år, og i det komande året vil ein vonleg sjå resultata av det grunnarbeidet som har vore lagt ned.

Den mest ressurskrevjande innsatsen er retta mot fornfunna på Auremarka. Her er det ei gruppe under sogenemnda som arbeider med ei rekkje tiltak som skal synleggjere funna. Gruppa, som vert leia av Ola Longva, har i år fått gjeve ut ei fin fargebrosjyre der det vert gjort greie for det som har skjult seg under torva på Auremarkane i over 1000 år. Eit forprosjekt er lagt fram, og i dette forprosjektet er det foreslått ulike tilretteleggingar på og ved funnområda som skal gjere det lettare for dei som besøker staden å forstå korleis våre forfedre budde og levde. I samband med Sykkylvsdagane vart det skipa til ymse aktivitetar på Auremarka, aktivitetar som engasjerte både born og vaksne. Sogenemnda vonar at fornfunnområdet ved Aure sentrum kan vurderast som ein ressurs som kan gje opplevingar og kunnskapar både til fastbuande og tilreisande. Vi er heldige som har eit slikt funnområde like ved tettstaden. Målet må vere at kulturhistoria og det moderne næringslivet kan gå hand i hand framover, og skape ein trygg og god identitet for eit skapande og kreativt lokalmiljø.

Ei anna gruppe i sogenemnda legg no siste handa på det som skal bli eit bokverk om barndomsminne frå Sykkylven. Vi vonar i løpet av neste år å komme ut med minneboka som skal gje gløtt inn i barnesinn og barneminne frå alle delar av bygda i det hundreåret som vi nett har lagt bak oss.

Arbeidet med å digitalisere gardssogene for Sykkylven går også inn i ei avsluttande fase. Neste år vil sogenemnda etter planen gje ut gardssogene band 3 og 4 på CD-ar. Desse gardssogene er utselde i bokformatet, men vi veit at stadig fleire får datamaskinar. Og med slikt utstyr kan ein no lese og bruke gardssogene på heilt nye måtar. Dersom du vil lage di eiga slekts-historie, kan du med enkle middel gå inn på maskinen og klippe ut frå datateksten i CD-en det som gjeld di slekt i gardssoga. Då har du eit godt utgangspunkt. Det som står att er å leggje til dei siste slektsgreinene. Vona til sogenemnda er at vi om nokså kort tid skal få høve til å gje ut også dei andre gardssogene på CD. Neste steg må vere å oppdatere slektslistene som finst i desse verka, slik at alle som bur i Sykkylven i dag kan finne namna sine der.

Det manglar ikkje på oppgåver for sogeinteresserte sambygdingar i åra som kjem heller.

Eldar Høidal

Leiar Sykkylven Sogenemnd



I samband med Sykkylvsdagane laga Prosjektgruppa for Auremarkafunna til aktivitetar for små og store ved funnområda: Ridning, gravning etter smykkesteinar og koking av lammelår i steinsett grop. Leonhard Vårdal dekker til kjøtet, som fekk nokre timar og godgjere seg på. Primus motorar under aktivitetsdagane på Auremarka var Paul Davik, Ola Longva og Hans Petter Sørensen.

Foto: Eldar Høidal.



Per Wigstad (f. 1929) voks opp på Rasmus-garden på Velle, og var nabo til Ole Petter Velle som dreiv sementsteinproduksjon. Wigstad har gjennom heile sitt yrkesaktive liv vore i militæret. Som major hadde han arbeidsstad ulike plassar i landet. No bur han på Jessheim.

Steinslåing i Toregarden

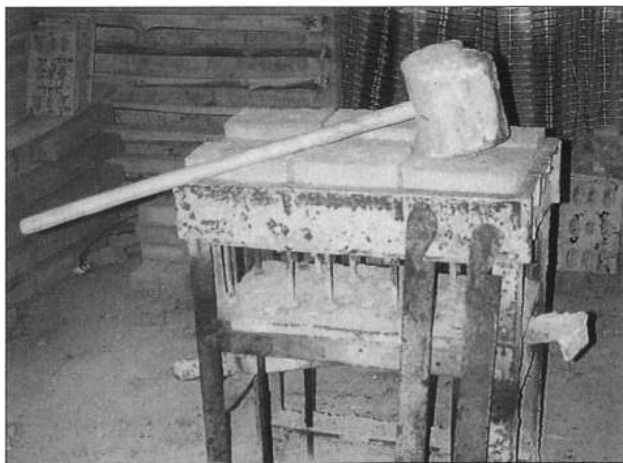
Av Per Wigstad



om næraste nabo til Toregarden, vart det til at eg vanka mykje der og eg kom godt over eins med Tore-Ole Petter. På sin lune måte fortalde han meg både historier og historia om korleis småindustrien kom i gang.

Som så mange andre i bygda måtte også Ole Petter reise til Amerika for å tene pengane han trong for å løyse ut søskena sine då han overtok garden. Etter ein glansperiode for sementstein-produksjonen hos Heinrich Schmidt på Blindheim var slik stein godt kjend og godt likt. O. P. kom frå Amerika med dollar i lomma og fann ut at han skulle kjøpe former og anna utstyr etter Schmidt. Det var i 1914. Grus hadde han rett inn i bakken. Litt til venstre for nyhuset vart det støypt sementplating og her sette dei i gang med å handblande sand og sement.

Produksjonen gjekk føre seg under open himmel, og berre nokre enkle bølgeblekkplater på nokre grunder dekte sementsteinen når han låg til tork. O.P. prøvde seg også med sementtakstein, men grusen viste seg å ikkje vere rein nok. Han produserte likevel nok til å dekkje taket på sitt eige hus.



I dette stativet vart steinane forma. Foto: Eldar Høidal

Tunge slag

Då sølvrefeberen tok halve bygda, bygde også O.P. revegard. Han vart plassert på same tomte der ein produserte sementstein. Etter krigen vart det igjen stor etterspørsel etter stein. Grustaket vart mykje utvida og i den store kjellaren hans vart det mursteinfabrikk. Sand vart moka for hand inn eit kjellarvindaug. Etter kvart skaffa han seg blandemaskin, slik at ein slapp

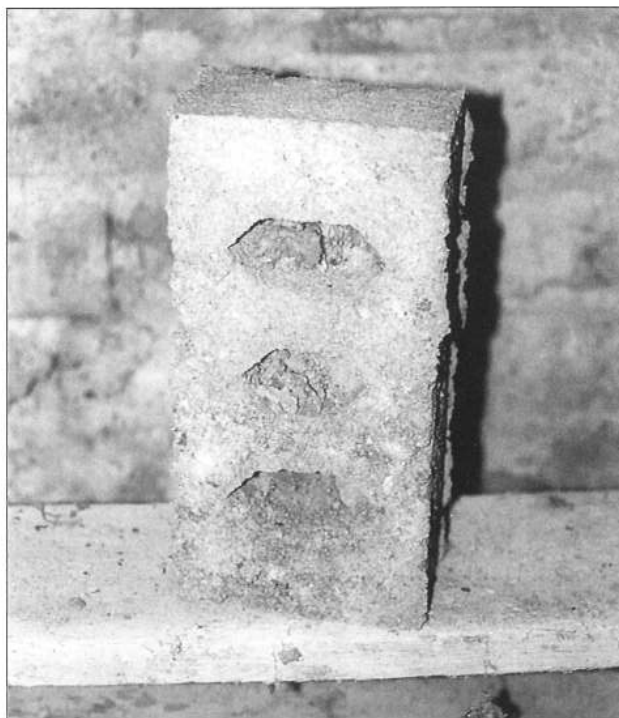
den tunge handblandinga. Forma ein brukte, plasserte ein på ein solid krakk. Stålplater med høvelege hol vart lagt i botnen av forma. Ferdig mørtel vart trilla inn og tømt på golvet. Deretter vart det fylt i forma til det rann over. Så kom den store og tunge treklubba fram. Vi stod på kvar vår side og slo annankvar gong. Det var svært viktig at slåinga var hard og grundig. Eg kan tenkje meg at arbeidet i kjellaren var litt av ein migreneforsterkar for dei som sat lenger oppe i etasjane.

Eit flatt jarn vart brukt til å stryke bort overflødig mørtel. Under krakken var det eit handtak som vi drog i, slik at platene kom opp. Steinen vart lagt til tork i eit enkelt stativ.

Med kniven under puta

Av og til måtte O. P. ta ein pause og nyte sin Petterøe's Blå. I desse stundene fekk eg mange historier frå det tøffe og harde livet som tømmerhoggar i Amerika. Han hadde slekt som tok imot han då han kom, men før han kom fram til dei måtte han greie seg sjølv. Ordforrådet var heller spinkelt. "Yes", "no" og "daler" gjekk bra, men når desse orda ikkje passa, var det ikkje enkelt. Ofte fekk dei slengt skjellsordet "greenhorn" etter seg.

Ei av historiene var ein gong han kom og ville



Sementstein frå Toregarden. Foto: Eldar Høidal



Slik vart steinane lagra når dei skulle tørke. Foto: Eldar Høidal

overnatte på eit rimeleg hotell. Det viste seg å vere ein stad der lettkledde damer budde. Det vart stor oppstandelse med kakling og lått då damene oppdaga misforståinga. Men dei syntes synd på karane og dei fekk ete seg mette på hardkokte egg frå eit stort fat. Karane tusla ut med sine få dalarar trygt i lomma.

Arbeidet i skogane var særdeles hardt og farleg. Kjempestore trestammar vart dregne fram til veg med vinsj. Ofte rauk wiren og det var livsfarleg for den som stod i nærleiken. Dei som var døde, vart lagt på proviantvogna og kusken tok dei med når han likevel skul-

le hente lass. Kom dei berre hardt til skade, vart kusken forbanna over ekstraturen. Seremonien ute i skogen var at dei som stod i nærleiken tok av seg hatten.

Dei hardbarka tømmerhoggarane var ikkje alltid mors beste barn. O.P. viste meg ein gong ein skarpslipt dolk som han alltid hadde under hovudputa på brisken der han sov.

Bra grunntrening!

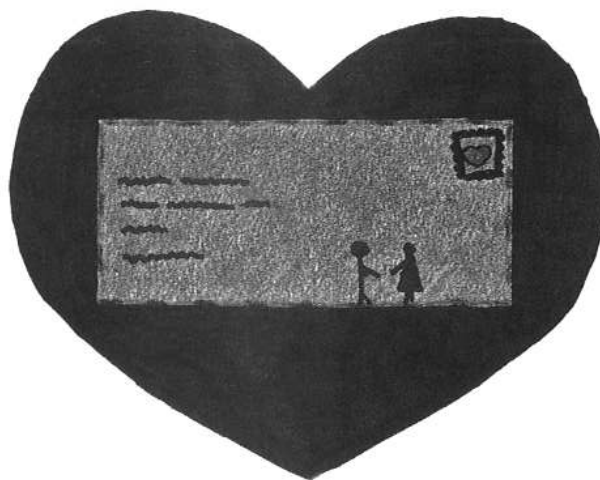
Om vinteren var O.P. på sildefiske. Han hadde som dei fleste amerikafararar kjøpt seg eit dobbeltkapsla gullur. Jobben hans var å riste sild ut av garna. Han måtte som snøggast opp i augnekroken med handbaken då han fortalde korleis den flotte klokka for ut av vestelomma og forsvann i djupet.

Nei, no må vi ikkje gløyme steinslåinga. Etter at steinen var tørka så pass at han kunne handterast, var det å trille han ut og stable han opp for vidare herding. Sementen kom med lastebil og vart boren inn i kjellaren. Når vi skulle tøffe oss, var det med kor mange rundar vi greidde å springe med ein sekk under kvar arm.

Den siste jobben eg var på saman med O.P. var å slå stein til nyehuset vårt. Alt i alt var steinproduksjon hardt arbeid for ein tenåring, men vi får seie som Ulvang: "Meget bra grunntrening".

Kjærligheten
måles ikke etter
hvor mange ganger
vi rører ved hverandre, men
hvor mange ganger
vi når hverandre.

Samuel Johnson



Illustrasjon: Kristina F. Nilsen, GK formgivning 2001/2002



Arnold Weiberg-Aurdal (f. 1925) har vore ordførar i Sykkylven og stortingsrepresentant for Senterpartiet. Han er ein aktiv pensjonist med stor kontaktføle. Her ser han attende på sine år som ordførar i Sykkylven.

Frå mi tid som ordførar i Sykkylven – utviklingstrendar

Av Arnold Weiberg-Aurdal

Eg er bedden om å gi ei orientering om samfunnsutviklinga i Sykkylven i mi ordførartid. Eg vart valt til ordførar i Sykkylven for perioden 64 -67 og attvalt som ordførar for perioden 68-69. Etter at eg slutta på Stortinget i 1985, vart eg ordførar i 1990 - 91. Denne oversikta omfattar dei første seks åra av ordførarperioden min, altså perioden 64 - 69.

Eg hugsar godt då det gamle og det nye kommunestyret på slutten av 1963, etter gamal tradisjon, møttest til fest på Sykkylven Hotell. Den avgåande og påtrop-pande ordføraren heldt tale. Det vart gjort eit nummer av at det nye formannskapet berre hadde medlemmer som ikkje hadde vore i formannskapet før. I talen min som ny ordførar kom eg inn på dette forholdet, og konkluderte med at nye kostar feiar best. Etter festen karakteriserte ein eldre ordførar som var invitert til festen denne fråsegna med at hovmod står for fall.

Ja, nok om det. Her galdt det for det nye kommunestyret å gå på med krum hals og gjere dystre spådomar til skamme.

Etter ein del magre år i industrien i siste halvdel av 50-talet, blomstra industrien opp på 60-talet, og dei fleste fabrikkane kunne vise til gode driftsresultat. Folketalet voks med rekordfart, og det var eit sterkt behov for kommunen å ta på seg nye oppgåver. Som ordførar var eg klar over at her måtte vi tenkje nytt. Det galdt særleg ein meir aktiv industri- og bustadpolitikk.

Eg kan som eit apropos nemne at eg vart valt inn i fylkestinget i 1964 og sat der i to periodar. Den gongen var fylkesmannen administrativ leiar både av fylke og stat. Utsendingane til fylkestinget vart valde av kommunestyret, og som regel var det ordføraren som vart valt. Eg kom inn i fylkesutvalet frå og med 1965 og sat der i to periodar.

Den sentrale posisjonen på fylkesplanet gav meg større innsikt også i kommunale saker. Eg kom i nær kontakt med fylkesadministrasjonen og fekk utveksla erfaringar med dei andre ordførarane i fylkesutvalet der vi hadde månadlege møte.

Som ordførar gjorde eg meg opp ei meining om korleis kommunen best kunne utvikle seg i framtida. Eller med andre ord kva busetnadsmønster og næringsliv ein burde sikte mot: Kommunen måtte utvikle både eit sterkt og slagkraftig sentrum og livskraftige utkantar. I sentrum måtte ein plassere institu-

sjonar og offentlege kontor som hadde heile kommunen som ansvarsområde. Dei mindre sentra i kommunen måtte som eit minimum ha barneskule, byggefelt, vassverk, landhandel, kulturbygg og gode kommunikasjonar. Desse prinsipielle målsetjingane viste seg å vere til god hjelp i arbeidet med å lokalisere kommunale grunnlagsinvesteringar.

Den industrielle utviklinga

Kommunen hadde ikkje tidlegare vore direkte engasjert i å leggje til rette for utvidingsareal til ekspanderande og ny industri. Men no kom krava veltande inn over oss. Dette galdt først og fremst dei tre bedriftene Hj. Brunstad, Sandella og Ekornes. Det første konkrete vedtaket vi gjorde, var å skaffe ny industriveg på Ikornnes til bedriftene Ekornes, Peder Olav Jarnes og Jarnes og Krokå. Desse bedriftene var som kjent eta-



Industriminister Sverre Walter Rostoft var i Sykkylven då Sandella-fabrikken opna dei nye lokala sine på Vik i 1968. Ordførar Arnold Weiberg-Aurdal står til venstre for industriministeren. Vidare; eigarane Martin og Preben Mehren (halvt skjult) og disponent Bjarne Aas.

blerte ved sjøen, og storparten av transporten skjedde sjøverts. Etter kvart gjekk bedriftene over til landtransport, og det galdt å skaffe vegsamband fram til fabrikkdøra. På eige initiativ bygde kommunen atkomstveg til dei tre bedriftene, utan krav om refusjon.

Kommunestyret gjekk aktivt inn for å skaffe Hj. Brunstad, Sandella og Ekornes utvidingsareal. Eg trur det var Martin Mehren, eigar av Sandella, som gjekk i brodden for å krevje kommunal deltaking i grunnlagsinvesteringar. Han hadde bedrifter i fleire kommunar



Hjalmar Brunstad var ein resultatorientert industrielar som såg verdien av eit godt samarbeid med kommuneletinga.

på Austlandet, og der hadde dei alt ein etablert praksis om kommunal støtte til bedriftene i etableringsfasen.

Kommunen baud fram fleire tomtealternativ for Brunstad og Sandella, men begge bedriftene hadde Lånabruket på Vik som førsteval. Både Aureøyane og Ørsneset var inne som tomtealternativ, men desse fall ikkje i smak. Eg førte tingingar med Brunstad og Sandella, w/ Hjalmar Brunstad, Martin Mehren og Bjarne Aas. Dei prøvde heile tida å få kommunal støtte til sjølve tomtegrunnen, men her var eg prinsippfast: Det var tale om den tomte dei ønskte, og då var det sjølvstendig ikkje aktuelt med kommunal støtte.

Lånabruket vart eit stridens eple. Brødrene Vik hadde vore i kontakt med eigaren av Lånabruket om å etablere fiskedammar på området, men eigaren var interessert i å få ei meir miljøvennleg bedrift som nabo. Saka kom opp i kommunestyret, som gjekk inn for at Brunstad skulle få etablere seg på Vik. Seinare vart Sandella plassert i same området.

Dei to bedriftene kravde at kommunen skulle bygge veg frå riksvegen og ned til industriområdet, og dette gjekk kommunestyret med på.

Utbyggingsareal - jordvern

Det neste steget var å få arealet regulert til industri- og bustadformål. Sykkylven jordstyre behandla søknaden frå Per Brunstad 14. mai 1964 og gjorde fylgjande samrøystes vedtak: «Jordstyret tilrår søknaden. Det er f.t. mangel på høvelege industritomter, og ein vil ikkje gå imot ei utvikling som tar sikte på å skaffe nye arbeidsplassar.» Fylkeslandbruksstyret gav fylgjande fråsegn i møte 10. juni 1964: «Fylkeslandbruksstyret seier seg samd med jordstyret og finn, da det er stor trong om tomter på staden og området der omsøkte areal i nær framtid vil verta regulert, ikkje å ville motsette seg at arealet vert parsellert ut til byggetomter.

Samrøystes vedtak: Fylkeslandbruksstyret gir etter § 55 i jordlova av 18. mars 1955 samtykke til at nemn-

de arealet på til saman 53 dekar av egedomen Vik, gnr. 17, bnr. 3 i Sykkylven, vert parsellert ut slik det er søkt om.» I søknaden om frådeling av tomteareal frå Per Brunstad var både industriarealet på 15 dekar og bustadfeltet på 38 dekar i Høgebøane, tils. 53 dekar, inkludert.

Andre utvidingsprosjekt i industrien

Ei anna viktig utfordring var å skaffe utvidingsareal for Ekornes. Bedrifta hadde planar om utviding utover langs fjorden, men grunneigarane sette seg imot dette, mest av omsyn til naustinteressene i området. Som ordførar tok eg initiativet til eit allmøte på Jarnes skule. Dette førte dessverre ikkje fram. På møtet fall det nokså harde ord frå enkelte grunneigarar, m.a. vart det sagt at dei nekta å ta imot smulane som fall frå den rike sitt bord. Dette og liknande fråsegner fekk Jens Ekornes til å forlate møtet i protest.

Eg heldt fram med tingingane om grunn heilt til Jens Ekornes bad meg ikkje å vise meg på Ikornes, for naboane såg raudt når eg kom. Men ikkje så lenge etter ringte Jens til meg og sa at no kunne eg kome bort, for no hadde forhandlingsklimaet endra seg til det betre. Og no løyste grunnspørsmålet seg, og Ekornes kunne setje i gang med utviding av fabrikk.

Etter mi vurdering trur eg at kommunen si aktive haldning når det galdt å skaffe utvidingsareal for industrien, var ein viktig spore til framgang for industriutviklinga i Sykkylven. Eg trur vi kjempa viktige slag for industrien i denne perioden, eit initiativ som også hadde positiv verknad for framtida.

Kommunen var også inne i biletet når det galdt utvidingsareal for Formfin og Møre Trafo, men her kom bedriftene fram til frivillige ordningar utan kommunen sin mellomkomst. Eg var heile tida imot at andre bedrifter enn Møre Trafo og dotterbedrifta skulle få tomt på Ørsneset, for arealet var ikkje større enn som trongst til dei to bedriftene.

Jordbruket

Jordbruket hadde som næring hatt mest med staten å gjere, og støtteordningane til næringa var tradisjonelt knytte til statlege tiltak. I ein kommune som Sykkylven, med mange kombinasjonsbruk, såg vi det viktig å tilsetje landbruksvikar (1966), særleg når sjukdom ramma gardbrukaren eller huslyden.

Kommunestyret vedtok også ei ordning med jorddyrkingstilskot som supplement til statstilskotet. Eg såg det også som svært viktig med bilveg til gardsbruk. Ny veg frå riksvegen til Hole i Velledalen var eit døme på slike tiltak, som m.a. ville forenkle mjølketransporten.

Byggefelt - bustadpolitikk

Sykkylven kommune hadde ikkje sett det naudsynt å leggje ut kommunale bustadfelt før. Rett nok hadde kommunen hatt stemningsmålarar ute om interessa for tomtefelt, mellom anna gjennom lysingar i Sykkylvs-

bladet, utan positive og eintydige reaksjonar. Men no var tida inne for ein storaksjon. Vi var så heldige at Per Brunstad baud fram Høgebøane som byggefelt, og kommunen slo til med ein gong. Vi bygsa grunn til om lag 30 tomter til ei relativ låg leige og utan indeksregulering av leiga. Både jordstyret og fylkeslandbruksstyret gjekk samrøystes inn for å tillate utparsellering til bustadtomter. Tomtene gjekk som varmt kveitebrød, og no var kommunen på offensiven.

Vi tok opp tingingar med Kaspar Straume og Ottar Riksheim i Straumgjerde og fekk avtale med dei nokså fort. Områda låg i regulert strok. I tingingane med grunneigarane kunne kommunen by fram ei ordning med grunnkjøpsobligasjonar, med fleire gunstige skattemessige fordelar.

Det var medlem i formannskapet, Vebjørn Aarhuus, som gjorde oss merksam på eit bruk på Sætre som han trudde låg lagleg til for frivillig salg. Det var Knut-bruket til Petter Hole. Bruket låg i regulert strok, og ekteparet hadde ikkje barn og kunne difor vere interessert i å selje.

Det var vinters dag, og eg fekk med meg kontorsjef Hermann Haugen og kommuneingeniør Harald Sandal i bilen min og reiste til Sætre. Petter Hole var oppe i Sæssdalen på vedhogst, og vi tre rusla til fots på hardebreen (snøbreen) for å kontakte Petter. Etter ein del tingingar med Petter og kona gjekk handelen i orden til ein akseptabel pris for begge paratar. No hadde kommunen hand om eit byggefelt med over 30 tomter på Sørestranda. I tillegg vart det kravt jordskifte av utmarka på Sætre, og dermed fekk kommunen så godt som gratis tilleggsareal, med fleire nye bustadtomter. Seinare fekk vi også lagt ut bustadfelt på bruket til Lars K. Aursnes i Ørsneset og i Ura i Ullavika.

I Hundeidvik vart det bygt ny veg frå kaivegen til Nedre Kurset. Denne vegen har vore nytta både som bustadveg og sambindingsveg.

Vassverk

Som heradsagronom var eg ansvarleg for planlegging av private vassverk med statstilskot. Det var ein viktig føresetnad for vokster både i Straumgjerde, Velledalen, Ikornnes og Hundeidvik at det var sikker og god vassforsyning på staden og at kvaliteten på vatnet heldt mål.

Fylgjende vassverk vart planlagde i mi ordførarpe-

riode: Sætre vassverk, Straumgjerde vassverk, Øvre Velledalen vassverk og Hundeidvik vassverk. Kommuneingeniør Sandal og eg stod for planlegginga, og vi engasjerte Laurits Nes, Ålesund, som teknisk konsulent. Dei fire vassverka har inntak i same høgde, 92 m over havet, slik at det er mogleg med samkøyring dersom behovet vil melde seg i framtida. Under planlegginga av vassverka hadde eg møte med grunneigarane på dei fire stadene, og vi kom fram til gunstige avtalar for alle paratar.



Frå ei synfaring på Ekornesfabrikken midt i 1960-åra. Jens Ekornes nr. 2 frå høgre. Til venstre lensmann Bernt Tandstad.

Vegsaker

Etter påtrykk frå kommunen gjekk vegstellet med på å flytte ny riksveg 60 forbi Dravlaus og Velle opp i dalsida i staden for å leggje riksvegen etter dei opphavlege planane gjennom dyrkajorda på dei flate bønane. På fylkesvegen til Søvikdal og Ramstaddal vart det bygt ny parsell over Andestad.

Skulebygg

Barnetalet i kommunen auka, og det kom krav om utviding både av Tandstad skule og Jarnes skule. Vidare vart det gjort vedtak om bygging av ny skule på Vik og siste byggesteg på Ungdomsskulen. Alle desse prosjekta vart fullførte i perioden. Det vart også bygd samfunnshus i kombinasjon med ungdomsskulen. I byrjinga vekte saka strid, men fleirtalet i kommunestyret gjekk inn for samarbeidet.

Bygging av sjukeheim

Møllenpris på Vik var den første gamleheimen eller kvileheimen i Sykkylven. L.K.Hjelle sitt tidlegare hybelbygg på Vik avløyste Møllenpris som kvileheim. Denne stetta ikkje krava til sjukeheim, og det kom oppmoding frå styret i kvileheimen om ny sjukeheim. Det var Fredrik H. Drabløs som var formann i styret, og han og



Frå industriområdet på Vikøyra tidleg i 1960-åra. Her måtte landbruket vike for nye industribygg i åra som følgde.

distriktslege Morris Bendixen gjekk ut med ein kraftig appell om at no var tilhøva for dei sjuke og eldre i kommunen langt frå tilfredsstillande. Bendixen hadde ein artikkel i Sunnmørsposten der han dramatiserte tilhøva i kommunen, og viste til eit tilfelle der ein einleg person vart funnen i bustaden sin åleine og utan tilgjengelege omsorgspersonar.

Dette var sjølvstakt eit alvorleg varsku for oss i kommunestyringa, og arbeidet med å skaffe tomt til ny sjukeheim skjedde omgåande. Det kom fleire tomtealternativ, men til slutt vart Berli-eigedommen på Hauneset valt. Det skulle vise seg at kommunen møtte stor motstand frå eigarane, familien Berli i Ålesund. Dei truga med å gå heilt til Høgsterett for å hindre at området vart teke, mot deira vilje..

Som ordførar fekk eg sterk kritikk for tomtevalget, særleg frå tidlegare ordførarar som meinte at kommunen ikkje hadde sjanse til å få hand om Hauneset med dei trugsmåla som kom frå eigarane av området. Eg fekk press på meg for å ta oppatt saka, men eg var sjølvstakt lojal mot fleirtalsvedtaket i kommunestyret.

Eg tok opp tingingar med familien Berli, utan resultat. Tingingane skjedde i eit møte på kontoret til advokat Sverre Høyer i Ålesund. Frå familien Berli møtte Gunnvor Berli Aarsæther, Margrethe Berli, Børre Berli og Knut Berli. Frå kommunen møtte ordførar, kontorsjef og Bernt Fauske som hadde bedt om å få møte, med grunngiving at han hadde eit så nært forhold til Berlifamilien. Som ordførar bar eg fram ærendet vårt, men det var som å møte ein vegg av protestar frå motparten. Det nytta ikkje med overtalings-evne, vår argumentasjon fall på steingrunn. Eg hadde føling av at det var eit møte mellom gamal og ny tid, med ein sterk reaksjon over at det offentlege verkeleg kunne tillate seg å trå etter andre sin eigedom. Hos fylkesmannen fekk eg vite at ifølgje den nye oreigningslova var det høve til å ta arealet i bruk før det vart halde oreigningsskjønn. Eg nytta meg av denne adgangen og

sende søknad til Kommunaldepartementet om å få ta i bruk arealet på Berlieigedommen før det vart halde skjønn.

Søknaden vart innvilga, og no kunne vi gå i gang med planlegging av sjølv sjukeheimbygget. Vi sette ned byggenemnd og søkte også om lån i Kommunalbanken. Seinare vart det utarbeidd ein fylkesplan for sjukeheimar, og i framlegget var det først tanken at Sykkylven og Stranda skulle gå saman, med sjukeheim på Stranda.

Men lukka for Sykkylven var at planane våre om sjukeheim var komne så langt at fylket ikkje ville spolere det arbeidet som var utført av kommunen vår. Men føresetnaden i fylkesvedtaket var at vi skulle greie oss utan offentleg lån. Det høyrer med til historia at Jens Eknernes lånte kommunen ein million kroner som ein god start i tillegg til at kommunen alt hadde avsett løyvingar på budsjettet til ny sjukeheim.

Seinare vart det bygd aldersheim og trygdebustad i tillegg til sjukeheimen. Om ikkje lenge vil eit nytt byggesteg stå ferdig nede på helsesenteret vårt, med utviding av talet på sengeplassar i sjukeheimen og husvære for slike som delvis kan hjelpe seg sjølv.

Sluttkommentar

Det vart eit dystert og frustrerande møte med min gamle arbeidsplass då eg vart valt til ordførar for 1990-91. Det reformarbeidet som vart fullført på 70-talet om ei ny grensedraging mellom stat, fylke og kommune har så avgjort ført til økonomisk tilbakegang for kommunane. For meg ser det ut som om samfunnsstyringa er ute av balanse: Stat og grupper av privatpersonar har fått både i pose og sekk, medan dei fleste kommunane har blitt den tapande part. For meg kan det av og til sjå ut som om denne situasjonen er til sikta for å påverke kommunane i ei spesiell retning. Går det mot større kommunar og større regionar? Ja, dei som lever, får sjå.

Atle Hole er mellom mykje anna Velledalen sin fremste idrettshistorikar - og idrettsadministrator. For tida er han leiar i Velledalen Idrettslag.

Velledalen IL sitt stafettlag frå 1947

Av Atle Jomar Hole



I

I krigsåra låg all organisert idrett nede. Difor var det ikkje rart at etterkrigsåra vart ei blomstringstid både for idrett og anna lagsarbeid. Gleda over fridomen skapte sunn livsutfalding og ny optimisme i kvar ei grend. Slik òg i

Velledalen.

Der blomstra idrettslivet i så sterk grad at fyrste tiårsbolken etter krigen truleg er den mest aktive i laget si 95-årige søge. Biletet nedanfor er henta frå 1947, og vi ser åtte staselege karar, fotograferte på kaia i Langevåg, der dei skulle springe stafett. Rett nok var det sundag, men legg merke til oppdressinga. Dei som levde for 55 år sidan, veit at den gongen var det skilnad på helg og yrkedagar, og det på langt fleire felt enn berre i klesvegen.

Men det var året før, i 1946, at velledalingane fyrst stabla på beina stafettlag. Oddmund Skylstad (79) fortel: - Debuten var faktisk 17. mai 1946. I samband med 17.mai-feiringa det året skulle velledalingane møte auringane i stafett. Meininga var at dette skulle bli eit årvisst oppgjør. Dagen kom, og vi slo dei. Og det gjorde vi så ettertrykkeleg at det aldri meir vart snakk om fleire stafettar.

Etter dette deltok laget i ei rad lokale stafettar, i ei tid då kommunikasjonane var langt vanskelegare enn

i dag. Ofte vart det nytta båt.

-Eg minnest godt turen til Langevåg. Vi reiste med båt, og vi brukte heile dagen. Til å vere på den tida var arrangementet i Langevåg særdeles godt, og omfatta med stor interesse. Eg minnest spesielt at der var speakerteneste med høgt lydvolym langs heile løypa, og masse publikum. At vi var oppdressa var normalt på ein sundag på den tida. Men det var også litt spesielt å kome til Langevågen. Hugs at dette var i velmaktstida til Devold-fabrikken, slik at der var peisfullt med kvinnfolk, fortel Ole L. Hole (79), som er eigar av bilete av stafettlaget.

Olav Fet (75) var ein av dei yngste på laget, men hadde likevel den lengste etappen.

-Eg hugsar godt stafetten, men ikkje kor langt eg sprang. Trur det var omlag 1500 meter. Vi låg eit stykke bak Stranda då eg fekk pinnen. Sakte men sikkert fekk eg kontakt, men strandaren (John Hessegerde) var lurare enn eg var. Siste biten før veksling var det slakk stigning, og der hadde han litt ekstra krefter på lur, slik at han seig frå meg nokre meter før veksling, minnest Olav Fet, som idag er busett på Stranda.

Dersom kjeldene våre hugsar rett - noko det er liten grunn til å tvile på - så vann Stranda sitt lag stafetten i Langevågen, med dei stramme karane frå Velledalen på ein finfin andre plass.



Frå venstre:
Kjell C. Brunstad,
Oddmund Skylstad, Jon C.
Brunstad, Kristian Sørli
(frå Måndalen), Ole L.
Hole, Olav Fet, Arnold
Weiberg-Aurdal og Arne
Velle.



Jakob Norvald Grytten (f. 1917) er busett i Ørsta, der han i mange år var rektor ved ungdomsskulen. Han var undervisningsleiar ved Sykkylven ungdomsskule frå 1956. Skulen kom i gang i 1955. Her fortel han om bakgrunnen for den forsøksordna ungdomsskulen og om interimstida fram til 1960.

Sykkylven linedelte ungdomsskule 1955 – 1960

Av Jakob Norvald Grytten

Kyrkje- og undervisningsdepartementet, politikarar og interesserte skulefolk sentralt, hadde i tida etter krigen arbeidd med tanken om å fornye og utvikle skulestellet i landet. Dei politiske partia fremja i ei fellesutsegn framlegg om at beile skuleverket, frå folkeskulen til den høgste undervisninga, måtte samordnast. Vidare foreslo dei at det burde skipast eit rådgjevande organ for beile skuleverket.

Departementet følgde opp desse tankane i Stortingsmelding nr. 9, 1954. Same året la departementet fram utkast til Lov om forsøk i skolen og framlegg om oppretting av Forsøksrådet for skuleverket. Stortinget vedtok Forsøksloven 8. juli 1954, og som første forsøksleiar vart rektor Tønnes Sirevåg utnemnd. Han var ein suveren forsøksleiar, kunnskapsrik, skulerøynd, sterk i trua på forsøksskuleideen og i sin visjon av ein 9-årig einskapsskule for alle. Måla var:

1. Å byggje ut ein einskapsskule med allmennutdanning for alle fram til 16 -17 årsalderen.
2. Å få til ei utjamning i skilnaden i skulevilkår mellom by og land og
3. fremje ei oppvurdering av praktiske fag og aktivitetar.

Lokalt var politikarar med syn for skulen, skulestyret og skuleinspektørar i spissen merksame på det som var i emning. Etter søknad kunne tre landkommunar ta til med forsøksverksemd for 9-årig skule i skuleåret 1955/56. Det var Malm i Nord-Trøndelag, Sykkylven og Ørsta. Kvifor desse to sunnmørskommunane? Fordi dei langt på veg stetta krava frå Forsøksrådet om høveleg stort elevgrunnlag, og at ein kunne byggje på real-skule og framhaldsskule. I tillegg var avstandane til ein sentralskule slik at skuleskyssen tok rimeleg lang tid. Og her fanst fagleg velkvalifiserte lærarar, aktive og med pedagogisk horisont.

Kommunepolitikarane og dei ansvarlege for skulestellet i Sykkylven såg føremunene i å vere med i eit slikt forsøk. Dei merka seg at forsøksskulen ville få eksamensrett, slik at elevane ikkje trong å gå opp til eksamen i alle fag som privatistar, og dei såg den økonomiske vinninga ved å få 75% statstilskott til forsøksskulen, drifta og eventuelt nye skulebygg. I Sykkylven var skuleinspektør Olav Vik ein viktig pådrivar.

Møte med Sykkylven

Som nyttilsett undervisningsleiar kom eg til Sykkylven

ein fin sommardag i slutten av juli 1956. Skuleinspektør Olav Vik tok vel i mot meg, og i løpet av dagen gjorde han meg kjend med tilhøva. Han viste meg om i den nye Aure folkeskule og i gamleskulen, der ungdomsskulen skulle halde til. Eg fekk helse på Ragnar Sande, som hadde vore realskulestyrar før og hadde fungert som undervisningsleiar for ungdomsskulen i skuleåret 1955-56. Han hadde teke i mot stilling som lektor i den høgre skulen i Nordfjord og stod på flyttefot.

Vidare fekk eg treffe lærarane som hadde vore på realskulen og framhaldsskulen og som skulle halde fram i den nye forsøksskulen. Desse var Ole Frøysa, Kåre Garshol og Petter Weiberg-Aurdal. Nytilsette var Arne Harstad, Jostein Drabløs og eg, og på tampen før skulestart kom ein nyutdanna cand.philol. frå Oslo for eitt år.

Forsøksrådet

Etter innkalling til forsøksleiarane til orienteringskurs 9.- 19. august, reiste lærar Frøysa og eg til Tranberg kursenter, Gjøvik. Vi fekk ei lærerik innføring i målsetting og problemløysing. Det mest matnyttige var førelesingane til forsøksleiar Tønnes Sirevåg.

Utgangsstillinga i forsøksskommunane var ei



Sykkylven kommune fekk det første ungdomsskulebygget i Møre og Romsdal. Det vart ført opp i to etappar i 1958/59.



Frå venstre lærarane
Ola Longva, Jostein
Drablos, Jon Hole,
Ole Frøysa, John Standal,
Petter Weiberg-Aurdal,
Astrid Misund, Kåre
Garshol, Jarle Aure og
Arve Sletten.
Ikkje til stades Pål
Tandstad, Jenny
Blindheim, Anna
Standal og Olav Husabø.

samanføring av den 2-årige realskulen, no kalla gymnasførebuane line (g-lina) og framhaldsskulen, no kalla gymnasførebuane line (g-lina) og framhaldsskulen, no kalla yrkesførebuande line (y-lina). G-lina skulle føre fram til realskuleeksamen med to eller eitt framandspråk. Y-lina skulle ha fag og aktivitetar sams for alle elevar det 8. året. Det 9. året vart differensiert i ulike yrkesførebuande greiner, t.d. kontor- og butikkline, husstell-line, handverk- og industriline og landbruksline. Dette med tanke på næringslivet i kommunen. Siktemålet med ei interimis/forsøksordning var å få praktisk røynsle med prøveplanane frå Forsøksrådet. Dette igjen som material i planarbeidet for 9-årig skule på lenger sikt.

Heime att i Sykkylven var det ikkje lenge att til skulestart. Arbeidet med fagplanar, romplanar og timeplanar for klassene og lærarane stod føre for undervisningsleiaren. Lærarmøte måtte til for å bli kjent med lærarane og timelærarane. I tillegg gav eg orientering om det eg hadde fått med meg frå kurset i Gjøvik.

Elevane møtte i gymnastikksalen på Aure skule til skriftleg prøve i norsk og rekning. Ein brukte oppgaver som vart nytta som opptakingsprøver ved statsreal-skulane. Dessutan vart Sandvins intelligensstestar brukte. I tillegg vart sjølvsgatt karakterane på avgangsvitnemålet teke med som grunnlag for lineval.

Utfallet av prøvene og linevalet vart 28 elevar på g-lina og 41 på y-lina. Nokså nær tilsvarende fordeling viste det seg å bli åra seinare. Stort sett fall det linevalet som heimen ønskte, saman med prøveresultatet. Men sidan ein var van med å sjå på realskuleeksamen som inngangsbilletten til vidare utdanning, var presset på g-lina sterkt, særleg i byrjinga. Når valet synest urealistisk, tok skulen kontakt med heimen og gav orientering om eleven sine føresetnader og lærarråd si tilråding. Som oftast gav dette eit fornuftig resultat.

Lineval

På g-lina heldt ein fram med undervisninga i dei ymse faga med sikte på realskuleeksamen til våren. Det 9. året vart ikkje gjort obligatorisk enno, så somme ele-

var heldt ikkje fram på skulen lenger. Men dei fleste valde å halde fram på y-lina med dei ulike yrkesførebuande greinene. Alle var nye tilbod til elevane.

Merkeleg nok var det ingen som dette første året valde husstellina. Dei seinare åra var det alltid 10-12 jenter som valde husstell. Lina for handverk og industri fekk no 6 elevar, seinare år jamt det dobbelte. Og på kontor- og butikkline var det kvart år 13 elevar. Fleire var det ikkje plass til på vestkvisten på gamleskulen. Det var klasseromet deira. Då var det så fullt at det var så vidt ein mager lærar kunne smyge seg fram til tavla!

Straks skulen var i gang, vart det skipa til foreldremøte. Som ventande kunne vere var foreldra interesserte i korleis denne nye 9-årige einskapsskulen var tenkt, og møtte mannjamt opp. Dei fekk orientering om skuleordninga og elles høve til spørsmål og til å snakke med klassestyraren og dei ulike faglærarane.

Å undervise på g-lina var som i realskulen. Ein nytta same lærebøkene og øvingane og stilte same krav med sikte på realskuleeksamen til våren. Men på y-lina 9.året var det ikkje så greitt. Lærebøker fanst ikkje, så lærarane måtte etter beste evne og skjøn modifisere stoff frå lærebøker som t.d. for handelsskulen.

Arbeidet med tilmåta lærestoff var ei stor utfordring for lærarane. Det førte med seg pedagogisk aktivitet nedfelt på mange ark med lærestoff og oppgaver. Spritduplikatoren vart flittig brukt til å lage klassesett! Samfunnskunnskap med yrkesorientering var eit viktig fag på y-linene. I praktisk yrkesorientering hadde elevane ekskursjonar. Dei var t.d. på rådhuset for å setje seg inn i administrasjonen av kommunen, kommunikasjon, elektrisitetsforsyning osv. Dei vitja arbeidsplassar og vart kjende med arbeidsgangen i butikkar, på verkstader og fabrikkar. Seinare i skuleåret praktiserte dei ein dag i veka der. Ei gruppe fekk vere med i redaksjonen av bygdebladet ei veke. Dei samla stoff, skreiv innlegg og var delaktig i redigeringa og vekeutgåva av Sykkylvsbladet. Alt dette var interessant og utviklande for elevane, og på arbeidsplassane møtte dei godvilje og fekk samvitsfull rettleiing.

Snart vart det oppsett ein funksjon som rådgjevar

på skulen, med noko nedsett lesetid for læraren. Ola Longva vart første rådgjevar ved Sykkylven ungdomsskule.

Evaluering og karakterar

Avgangsklassa på g-lina gjekk opp til realskuleeksamen og greidde seg godt både skriftleg og munnleg. Elevane på y-lina med kontor – og butikklina, husstel-

dette året, både for elevane og lærarane. Vanskane vi har å kjempe med er store, slik tilhøva er no. Men vi er likevel optimistar. Vi ser dette som ei stor oppgåve som vi går inn for med interesse.” (Jostein Drabløs).

Miljøet var prega av samvitsfulle lærarar og greie elevar. Det var normal spreiting med omsyn til evner og lærehug. Det sosiale samveret i skuledagen gjekk jamt greitt. Det var eit minus for fellesskapet i friminutta at



Øvingsbutikk ved kontor- og butikklinna. Frå venstre Sissel Lade, Solhjøg Brunstad, Kari Flaate, lærar Ola Longva og Marit Tynes.

lina, handverk- og industrilina hadde eksamen etter opplegg og oppgåver frå Forsøksrådet med felles sensur for skulane i Malm, Ørsta og Sykkylven. Elevane på desse linene greidde seg og godt.

Alle avgangselevane frå den linedelte ungdomsskulen i Sykkylven fekk så utdelt eksamensvitnemåla sine på avslutningsfesten i gymnastikksalen på Aure skule, med dei fleste foreldra til stades. Slik var eksamensordninga heile interimstida.

Oppfølging

Forsøksrådet følgde oss gjennom skuleåret med rundskriv og planframlegg. Ut på vårhalvåret fekk vi besøk av konsulent Erling Slaatto. Han var eit par dagar, følgde med i undervisninga og hadde møte med lærarkollegiet.

Ved slutten av skuleåret kom det eit skjema til alle lærarane og timelærarane med spørsmål om sider ved praktiseringa av prøveplanen. Til slutt fekk vi eit personleg spørsmål om korleis vi hadde opplevd å vere lærar i forsøksordna einskapsskule for alle elevar.

Svaret til filologen frå Oslo var kort. "Passer ikke meg." Røynslene og innstillinga hos dei andre i kollegiet var positiv og fall saman med det ein av dei skreiv: "Som lærar i denne prøveskulen kan eg nemne at eg har fått verkeleg god tru på at det kan kome noko ut av

elevflokket vart spreidd på grunn av romtilhøva: Dei klassene og dei gruppene som fekk undervisning på Aure skule var der, medan klassene på gamleskulen, seinare paviljongen, var der nede.

Reglar for orden og åtferd på skulen vart respekterte. Krava til vanleg folkeskikk hadde elevane med seg heimanfrå og frå folkeskulen. Eg kan ikkje hugse at vi hadde såkalla problemelevar og mobbing var ikkje funne opp endå. Kvar for oss er vi alle originalar. Det gjer livet i lag spennande, også skuledagen. Fellestiltak på fritida var elevkveldar som elevar og lærarar laga program til og skipa til i løpet av skuleåret. Men det var ikkje så enkelt for dei elevane som hadde lang skuleveg, frå Ramstaddal eller Hundeidvik. Forsøk med ei skuleavis var og gjort ein bolck. Idrettsdagar og fjellturar var årvisse, og eit år hadde vi fotballkamp og handballkamp mot Stranda realskule.

Vitnemøte

Då skuleåret 1956/57 var slutt, vart lærarstaben ved dei tre forsøksskulane innkalla av Forsøksrådet til ei vekes oppfølgingsmøte på Dovrefjell Hotell. Forsøksleiaren, Tønnes Sirevåg, og konsulent Erling Slaatto ville nok "føle oss på tennene" og få personlege vitnemål om situasjonen på lærarrom, klasserom, spesialrom og i elevsamfunnet. Såleis vart det eit nært og ope

møte om pedagogiske spørsmål, praktiske vanskar som romsituasjonen, og undervisninga på y-linene med utprøving av planar utan høvelege lærebøker osv.

I det heile var Sirevåg interessert i korleis vi takla situasjonen og makta å undervise elevane slik at det vekte interesse og gav meirsmak på kunnskap. Ein av deltakarane kom til å ynte frampå om at det hadde vore lettare med meir tilrettelagt stoff frå sentralt hald. Då mælte jæruben Tønnes Sirevåg alvorleg: "Ein skal ikkje alltid venta å få lefsa ferdigklint frå Oslo." Vi oppfatta at ein der venta eit visst initiativ frå skulane. At vi gjerne lokalt måtte kome med framlegg, planløyisingar, "bake lefsa" sjølve og sende henne til vurdering og evt. "klining", eller godkjenning i Oslo.

Dovremøtet var eit eingongstiltak, men liknande seansar var ein del av programmet på Tranberg-kursa som Forsøksrådet skipa til to veker kvar sommar.

Med åra vart det etter kvart drøfta grundig framlegg til undervisningsplanar for alle fag i ungdomsskulen. Såleis kunne Forsøksrådet i 1960, på grunnlag av røynslene henta i forsøksskulane og kvalifisert fagleg vurdering, gje ut ein fullstendig Læreplan for forsøk med 9-årig skole. Denne læreplanen vart eit godt grunnlag for undervisninga i skulen og for lærebokskrivarar. For no kom lærebøker for alle fag i ungdomsskulen. I tida fram til 1960 hadde nær tredjeparten av kommunane i landet søkt om og fått godkjent forsøk med 9-årig skule for alle.

Læreplanen av 1960 var allmengyldig og avløyste dermed interimstida sine førebelse planar. Planen var opplagd med tanke på felles undervisning i samla klasse også i det 9. skuleåret. Linedelinga vart avløyst av undervisning i valfagsgrupper tilsvarande linene i praktiske og estetiske fag.

I dei teoretiske faga norsk, matematikk, engelsk og tysk skulle no undervisninga 8. og 9. året leggst opp med sikte på ulike kunnskapskrav etter kursplan 1, kursplan 2 eller kursplan 3, som tilsvare den gymnasførebuande lina i forsøktida. Nemninga linedelt gjekk ut, og skulen heitte frå 1960 Sykkylven ungdomsskule.

Nytt organisasjonsmønster

Ut i forsøktida hadde somme kommunar lagt 7. klasse til ungdomsskulen. Forsøksrådet og departementet hadde mot slutten av femtiåra i rundskriv presisert at 6+3 ordninga burde vere normalordninga for alle kommunar der folketal og kommunikasjonar låg til rette for det. Læreplanen var opplagd etter det mønsteret og nye skulebygg vart planlagde etter det.

Kva så med organisasjonsmønsteret for skuleverket i Sykkylven? Om dette var det ulike meiningar mellom foreldre, lærarar og bygdelag. Spørsmålet vart drøfta på foreldremøte, i skuleråd og i skulestyret. Fleirtalet var for 6+3 ordninga, og det vart det gjort vedtak om i kommunestyret. Med i vedtaket var at Hundeidvik og Jarnes krinsar skulle sleppe sentralisering av 7. klassane sine førebels.



Elevar ved handverks- og industrilina tidleg i 60-åra. Skruing på motorar var populært mellom gutane då som no.

"Fjøsén"

Frå starten av var det ein føresetnad at det spreidde tilhaldet i gamleskulen, og i eitt klasserom og alle spesialrom oppe i nye Aure skule, berre var ei førebels ordning. Derfor vart det alt i januar 1957 valt ei byggenemnd for 1. byggesteget av ungdomsskulen: skuleinspektør Olav Vik var formann og elles var desse med: Jens Aure, Arnold Weiberg-Aurdal, Olav Svindset og Jakob Norvald Grytten. Kommunen hadde fått kjøpt areal til skuleanlegg, frå Aure-elva og sydover. Arkitekt Karstein Oddmund Vik fekk i oppdrag å teikne eit bygg i ei høgd med plassering langs elva. Innhald: Fire klasserom, eit lite lærarrom og sanitæranlegg.

Arkitekten arbeidde raskt. Utkast og teikningar kom til vurdering i byggenemnda, vart godkjende i kommunestyret, som gjorde vedtak om at byggearbeid skulle settast i gang så snart som råd. Det vart gjort, og ut på hausten var to klasserom ferdige. På nyåret 1958 var resten av bygget ferdig og kunne takast i bruk. Det var den lange, låge paviljongen som fekk klengenamnet "Fjøsén", og som etter meir enn 40 år vart kondemnert og erstatta med eit moderne kvalitetsbygg.

Byggenemnda for 2. byggesteg for ungdomsskulen hadde sitt første møte 25. mars 1959. Olav L. Brunstad vart formann. Karstein Oddmund Vik vart engasjert til å lage eit utkast til eit stort bygg i to høgder, plassert i vest mot sjøen med plass for; vestibyle, servicesenter, materialrom, styrarrom, lærarrom, bibliotek med lesesal, handarbeidsrom, allmenpraktisk skuleverkstad, naturfag med birom, musikk-/formingsrom med birom og to klasserom.



Frå vigslafesten for den nye ungdomsskulen i gymnastikksalen på nye Aure skule.

Med ei god løysing for alle fag og aktivitetar ville dette bygget, saman med paviljongen, utgjere ei eining; Sykkylven ungdomsskule. Men framleis måtte ungdomsskulen få nytte skulekjøkken og gymnastikksal på Aure skule.

Arkitekten laga utkast til planløysing åt byggenemnda, reiste så til Oslo for å samrå seg med Forsøksrådet sine spesialistar når det galdt utforming

for naturfag og roma for praktisk/estetiske fag. Då teikninga av bygget var ferdig og godkjend av Forsøksrådet, lyste kommunen ut anbod. No var Sykkylven så heldig å ha, ikkje berre arkitekt, men også entreprenørar, underleverandørar, byggelag og handverkarar i bygda. Utfallet vart at desse lokale krefte fekk tilslaget. 2. desember var det vigslafest med skuledirektør Anders Stølen som heidersgjest.

Etter synfaring på skulen, var det ein oppglødd skuledirektør som byrja festtalen med å gratulere sykkylvingar i festlyden, og komande tenåringsårgangar, med nybygget og heile skuleanlegget. Eit vellukka framsteg i skuleutbygginga i fylket. Han peika på at Sykkylven var ein av dei første kommunane i landet som sette i gang med linedelt ungdomsskule. No var Sykkylven den første kommunen i Møre og Romsdal til å skaffe seg eit nybygt skuleanlegg for ungdomssteget i 9. årig skule.

Ei stor takk til mine kolleger, Jostein Drabløs og Ola Longva, for minnerike telefonsamtalar, og sistnemnde også for tilsende kopiar av protokollførte tidfestingar. Og mi beste helsing til gamle elevar og lærarkollegaer.

Der går ein veg

Per Flaaen

Der går ein veg frå heimen – ut
i alle verdsens leier
Den eine tykkjest fri for sut
dei andre ligg og teier

Men dine steg du velje kan
og over dei du ikkje vann
din lagnads slør seg breier

Og dine val vil halde lag
om so du snur og bøter
Kan hende bleiknar dei ein dag
men dei har lange røter

Så vakte då din tunge rett
og veg den ikkje opp for lett
for fyrste narr du møter

Og stig du rangt – og skade fær
so livet bort seg vender
då skal du sjå dei kvite ær
so tidt deg minning sender

Men verst det var om fram du når
med kvite knytte hender
Og vegen – ut – ligg brei og bein
og leia lett å lære

Og liten vert din minnestein
for truskap mot det nære
So spørst det då – om band som batt
og alle dei du let stå att
skal gløymast for di ære

Opptaket til Sykkylven Samfunnshus

Av Erling Lillevik og Leonhard Hole



Sykkylven frilynde ungdomslag eigde ungdomshuset Valhall som stod der Sykkylven Fargehandel er i dag. Valhall vart bygd 1914 og i slutten av 1950-åra var det behov for ein større og kostbar reparasjon. Laget kom til at nytt bygg på

ny tomt ville vere det beste, og tomt vart kjøpt på eit stykke aust for staden der Sykkylvsbladet ligg i dag.

Ungdomslaget hadde ein del midlar som kunne settast inn i eit nytt hus. I 1939 starta ungdomslaget og Aure Sanitets Gjentelag kinodrift i Valhall med 50% eigardel kvar. I utgangspunktet var det tenkt at overskotet av kinodrifta skulle gå til bygging av folkebad. I åra etter krigen fekk folk flest baderom i eigne husvere, trongen for eit offentleg bad var derfor ikkje lenger påtrengande. Pengane kunne difor nyttast til andre prosjekt, og bygging av eit nytt samlingshus vart eit slikt prosjekt.

For ungdomslaget var det viktig å få løyst laget sitt eige husproblem, så lenge Valhall tydeleg ikkje stetta dei krav ein måtte stille til eit moderne samlingshus. Det passa elles godt at kommunen på same tid arbeidde med planar om bygging av ein gymnastikksal til ungdomsskulen. Dermed modnast tankane om eit samfunnshus i kombinasjon med gymnastikksal og symjehall.

Synfaringar

Det var personar i ungdomslaget og i Aure Sanitets Gjentelag som var dei viktigaste drivkreftene i førebuingarbeidet for eit nytt samfunnshus. Eit arbeidsutval kom i arbeid i 1962. Frå ungdomslaget var desse med i utvalet: Karl J. Eidem, Leonhard Hole, Erling Lillevik og Torleif Tynes. Frå sanitetsforeininga var Kirsti Gjerde med. Arbeidsutvalet reiste på synfaringar for å sjå på samfunnshusa i Ulsteinvik, på Dovre, Lalm og Vågåmo. Med på synfaringane var også skulesjefen, Olav Wik, leiar i skulestyret, Jon Jarnes og leiar i fyl-

kesskulestyret Johan Hjorthol. Dei som tok del på desse studieturane fekk svar på mange spørsmål som vart stilt om bygging, dugnadsarbeid og drifta av slike anlegg. Det var særleg anlegget i Vågåmo dei likte. Det var ein kombinasjon av samfunnshus og symjehall.

Strid om kombinasjonsdrift

I førebuiingsperioden vart det kalla inn til folkemøte i gymnastikksalen på Aure skule, der leiaren av Statens ungdoms- og idrettskontor, Rolf Hofmo, møtte. Hofmo var sær s frittalande og det vart eit livleg møte! Striden stod om kombinasjonen samfunnshus på den eine sida og symjehall og gymnastikksal på den andre sida. Det var meininga at symjehallen og gymnastikksalen skulle nyttast av mellom andre ungdomsskulen. Salen

skulle til andre tider kunne nyttast til dansar, teater- og kinoframsyningar. Denne kombinasjonen var for fleire, mellom anna for personar knytt til enkelte kristne miljø, utåleleg.

Både i skulestyret, formannskapet og i kommunestyret var det dryge og til dels høgrøsta debattar. Ein representant i skulestyret begynte innlegget sitt slik: "Eg forstår at dette er ei vanskeleg og ubehageleg sak for

mange, sidan det møter så mange varamedlemmer!" Men planane blei med stort fleirtal vedtekne i alle politiske organ og godkjende i STUI. Også Riksteatret var inne og godkjende planane, for i samlingsalen vart det teikna inn ei stor scene som skulle gje plass til teatret sine oppsetningar.

Ny tomt

29. april 1966 vart det vedteke at arbeidsutvalet skulle vere interimstyre fram til skipingsmøtet 25. juni. Då vart desse valde til styre og byggenemnd: Leonhard Hole, leiar, Petter Hjorthol, nestleiar, K. J. Eidem, kasserar og Kirsti Gjerde, styremedlem. Det vart også vald eit eige representantskap samansett av dei ulike luteigarane.

Erling Lillevik vart første leiar i representantska-



Då det nye samfunnsbuset vart planlagt var det først tanken å leggje det til ei tomt like ved der Sykkylvsbladet held til i dag. Då det vart aktuelt å få til eit sambruksbus skule/kultur var ei plassering ved Aure skule og ungdomsskulen meir naturleg. Huset vart reist på tomte som ligg i bøgre biletkant. Foto frå 1962.

pen. Torleif Tynes vart leiar i organisasjonsnemnda. Kommunen valde eiga byggenemnd for symjehallen, som vart eit reint kommunalt bygg. Då var ein komen så langt at ein kunne byrje dei praktiske førebuingane for å reise bygget. Initiativtakarane kom til at den tomte som først vart kjøpt ikkje eigna seg så godt med tanke på det planlagte samarbeidet med skulane. Ny tomt vart kjøpt av Gudrun og Nils Roald. Den var betydeleg større enn den første tomte. Roald overtok denne som delvis vederlag for den nye.



Det var ein framsynt tanke som låg bak realiseringa av eit stort samfunnsbus for heile bygda. Med samarbeid mellom private lag og organisasjonar og det offentlege kunne ein både trygge finansieringa og sikre at buset vart brukt både på dag- og kveldstid. Samfunnsbuset som stod ferdig i 1969, vart i 2002 omdøyppt til Sykkylven Kulturbus.

Privat lutlag

Det vil føre for langt å nemne alt som hende, men vi tek med dette: Arkitekt var Karstein Oddmund Vik og byggeleiar Torbjørn Aasen. Byggearbeidet begynte i 1968 med Hans Lillevik Entreprenørforretning AS som hovudentreprenør. Då arbeidet var ferdig hausten 1969 kosta samfunnsbuset ca 1.5 millionar kroner. Av dette var eigenkapital og tippemidlar ca 500 000 kr. Symjehallen kosta ca 1.7 millionar kroner, og av dette var tippemidlar og fylkestilskot ca 200 000 kr.

Frå starten av har eigarforholdet vore todelt. A-aksjonærane var dei to laga som er nemnde, kommunen og 15-20 andre lag. B-aksjonærane var privatpersonar. Då samfunnsbuset var ferdig hausten 1969, fekk det dette styret:

Petter Hjorthol, leiar

Leonhard Hole, nestleiar

K. J. Eidem, kasserar

Olav Myklebust, sekretær

Petra Brudevold, styremedlem.

Samfunnsbuset vart opna med stor festivitas og gode kulturinnslag i 1969. Dei 33 ára buset har vore i drift har det vore ein gild samlingsplass for folk frå heile kommunen.

Sommarleg fargeklatt

Svein A. Alfarnes

Det susar i bjørkelauv,
naturen skaper sine eigne tonar,
himmelske rørsler spreiar seg,
som ringer i vatn.
Tonane blandar seg saman,
som regnbuen sine fargar.

Vi svevar omkring i kosmos,
på ein planet som susar av stad,
kring sin eigen akse,
inn i evigheita.
Slik også med mennesket,
går i ring,
går rundt seg sjølv,
går rundt andre menneske,
går frå seg sjølv,
går frå andre menneske.

Kva gjer oss lukkeleg,
kva skaper godt liv,
kva gir livet mening.
Vi er heile tida på veg,
mot nye mål og menneske.
Opp og ned, ut og inn,
nye menneske vert skapte,
nye andlet syner seg for oss.

Nye fargeklattar skapast,
av menneske- og gudehand.
Lagnader flettast saman,
livet målast ut for kvar av oss,
med breie penslestrok.
Livet er majestetisk og mystisk,
nokon lukkast med alt,
andre har nok med seg sjølv,
men alt har si mening.

Frå fotoalbumet:

Vevkurs på Valhall ca. 1937-38

av Eldrid Suorza



Jentene i kvardagsbunader som dei bar vove og sydd sjølve. Første rekkje frå venstre: Anna Aure Strand, Klara Eidem Lundestad, kursleiaren frk. Koldgrav, Kari Vinje Espe, Ingrid Dannes Tronstad. Andre rekkje frå venstre: Kirsti Aurdal Gjerde, Bodil W. Grebstad Aure, Signe Aure, Julie Aurdal Bakke, Gunvor Hole Nybø, Petra Grebstad Skotte, Judith Lysbol Myklebust, Inga Tynes, Ingrid Grebstad. Fotograf: P.P. Lysbol.

Sykkylven Husmorlag vart stifta i 1935. Vinteren 1937 arrangerte dei vevkurs på ungdomshuset Valhall på Aure. Tretten unge jenter frå heile bygda deltok på vevkurset som varte i 2- 3 månadar. Kurset vart halde på dagtid, så jentene fekk lære mykje i løpet av kurstida. Vevstolar heldt dei med sjølve, desse vart monterte i kjellaren i Valhall og stod der i heile kursperioden. Kursleiaren heitte frk. Koldgrav, ho kom frå Ålesund.

I løpet av kursperioden fekk jentene lære både å sette opp ein vevstol, renne veven og veve ulike teknikkar som m.a. vaffelvev, halvdreiel, krokbragd og smettvev. Dei vov i både lin, ull og bomull. Gunvor Nybø fortel at det var vanskeleg å veve i lin for tråden slitna heile tida. Dei fekk veve mange fine ting som kjøkkensett, portierer, gardiner, pledd, ullteppe i mønstervev, sengeteppe, handdukar i lin, skjerf, bunadstøy til kvardagsbunad og draktstoff som dei sydde seg fine drakter av. Gunvor fortel at samstundes med vevkurset arrangerte Brand 3 eit kurs for gastar. Båten låg i Ullavika, og gastane kom rett som det var på besøk til jentene og kika inn gjennom vindauga på Valhall. Dei unge jentene vart lett distrahererte i vevinga.

Under krigen, seinhausten 1940 / vinteren 1941, arrangerte Husmorlaget eit kurs i plantefarging også. Dei heldt til i kjellaren til Karen og Jacob Hole på Riksheim. Der fekk dei lære å koke ut farge av både mose og lyng, ein lærdom som kom godt med seinare under krigen når det vart vanskeleg å få tak i varer. I bladet "Lerka" for Husmorlaget finn eg eit dikt som var skrive i samband med avslutninga av dette kurset:

"Då busmødrene fekk sitt fyrste veve og fargekurs"

Me til skogs hev vore
Me til gards hev bore
Lyng og pors og gras og åre.
Me hev kòkt og blanda
Lærdomen og vanda
Det gjev ofte mang ei salte tåre.

Og garnet vart blått og garnet vart raudt
Og garnet vart grått som steinen.
Det vekkjest til liv det som før var dautt,
Porsen og mosen og einen.

I fargebragd det heng
Garnet der på streng
Ventar på den gode kvinna!
Veven han vert rend
Med kantar og med vend
Tråden han er fast og trinna!

Ja lat me veva og sidan sy
Av heilraudt norsk og farga ty
Og reisa upp vårt fedreland.
Då vert me norsk i hug og hand
Me leiter upp vår fedrearv
Og vev og syr alt det me tarv.

(Utdrag av prolog signert T.S. 30.januar 1941)

Bøker frå Sykkylven Sogenemnd

Jon Hole: Sykkylven. Bygda og folket i farne tider bd. 1. Biletbok	kr 150,-
Jon Hole: Sykkylven. Bygda og folket i farne tider bd. 2. Biletbok	kr 150,-
Jon Hole: Sykkylven. Bygda og folket i farne tider bd. 3. Biletbok	kr 150,-
Gustav Weiberg-Aurdal: Gardssoga bd.1	kr 290,-
Gustav Weiberg-Aurdal: Gardssoga bd.2	kr 290,-
Martin Gjøvenes: Gardssoga bd. 3 (utselt)	
Martin Gjøvenes: Gardssoga bd. 4 (utselt)	
Sverre Andestad: Sykkylven. Nye slekter. Tillegg til bd. 1 og 2.	kr 290,-
Sverre Andestad: Sykkylvsslekter gnr. 1-33. 1. heft	kr 70,-
Sverre Andestad: Sykkylvsslekter gnr. 1-33. 2. hefte	kr 70,-
Trygve Straume: Song og spel i Sykkylven	kr 100,-
Sverre Aurdal: Folkemusikk frå Sykkylven	kr 50,-
Folkemusikk frå Sykkylven – Bernt Høgset, slåttar	kr 50,-
Folkemusikk frå Sykkylven – Blinde-Karl, slåttar	kr 50,-
Trygve Straume: Religiøse folketonar	kr 50,-
Korsongar	kr 50,-
Martin Gjøvenes: Utvandrarane frå Sykkylven	kr 50,-
Jon Hole/ Mindor Hjellegjerde:	
Sykkylven kommune/ Sykkylven kyrkje 1883-1983	kr 100,-
Ole Jostein Fet:	
I samhald og strid. Dei gamle bondesamvirka i Velledalen	kr 170,-
Jon Hole: Gjennom krig til fridom	kr 60,-
Henrik Straumsheim: Ro stilt langsmed landet. Dikt.	kr 200,-
Jan Grebstad, red: Ord og uttrykk i Sykkylven.	kr 290,-
Eldar Høidal: Industrisoge for Sykkylven	kr 150,-
Årbok for Sykkylven. 1992 – 2001 Pris pr årgang	kr 60,-
Årbok for Sykkylven 2002	kr 75,-

Bøkene er til sals i den lokale bokhandelen!



Kvar haust sel Sykkylven Sogenemnd bøker på førjulsmessa til Velledalen og Ringen FL. Her er det Eldrid Suorza og Greta Remø Klock som ekspederer Arnt Ove Aure. Foto: Eldar Høidal.

Eldar Høidal (f. 1956) arbeider som historikar ved Norsk Møbelfaglig Senter i Sykkylven. Han er leiar i Sykkylven Sogenemnd og redaktør i Årbok for Sykkylven.

Dei forma det moderne Sykkylven

Av Eldar Høidal



et nærmar seg eit nytt årsskifte og årsskifta er gjerne tida for oppsummering og for å trekkje nokre lange liner gjennom det som har vore. Eit slikt prosjekt tenkte eg også å gje meg i kast med no, sjølv om eg eigentleg er litt seint ute.

Spørsmålet eg har stilt meg er, går det an å peike på seks personar som meir enn andre har prega Sykkylven i det hundreåret som vi med god margin har lagt bak oss.

Truleg vil mange seie; nei - det let seg ikkje gjere. Sjølv dei mest imponerende prestasjonane, og dei mest iaugnefallande livsverka, vart utførte av personar som vart hjelpte fram av andre. Det kunne vere ei kone som støtta slik at mannen si arbeidskraft kunne nyttast til utoverretta aktivitetar. Det kunne vere ein uvanleg engasjert og dyktig arbeidsstokk som sette idear ut i livet. Det kunne vere brør og venner som gav hjelp der føregangspersonen sine ressursar var sviktande. Og kven kan avgjere kva for samfunnsinnsats som er viktigast? Er det alltid den synlege?

Trass i eigne og andre sine innvendingar held eg fast på at det gjev mening i å trekkje fram nokre personar som meir enn mange gav retning og form til det som skulle bli det moderne industrisamfunnet Sykkylven anno 2002. Eg har leita meg fram til seks namn som eg vil hevde har ein særskild plass i sykkylvssoga:

Ole T. Lied (1883 – 1953)

Ole Lied er i Sykkylven mest kjend som konfeksjonsfabrikant. Han var fødd i Liabygda og gjekk i unge år i skreddarlære i Borgund. Ei tid reiste han rundt som



bygdaskreddar i dei indre fjordbygdene. Han kom til Sykkylven i 1911 og starta skreddarverkstad i kjellaren i huset som Andreas Furseth hadde bygd på Rellingmarka.

Ole T. Lied vart noko av ein pioner i konfeksjonsindustrien på våre kantar. Han var godt orientert om det nye innan konfeksjonsteknologien og i 1918 fekk han

skjeringsmaskina på Vestlandet. Det var same året som det kom elektrisk kraft til Aure. Han bygde verksemda si, Fønix, opp til å bli det største industritiltaket i Sykkylven.

I 1927 var det 35 tilsette ved Fønix, flest kvinner. Ole T. Lied var ikkje berre industrireisar. Han var med å opne Sykkylven mot omverda i ein periode då vegnettet vart kraftig utbygt. Saman med Karl Ramstad sette Ole T. Lied i gang den første bilruta i kommunen. Ruta gjekk frå Aure til Nyseter. Midt i 20-åra etablerte han Fjellseter turisthytte ved Nysetervatnet. I 1930-åra vart bilruta forlenga til Ålesund. Legen Bastian Weiberg-Aurdal hadde i mellomtida starta med ferge-trafikk frå Magerholm til Sykkylven. Takka vere desse personane vart det ein del turisttrafikk i bygda i mellomkrigsåra. For å reklamere for noko av det bygda hadde å by på, vart det laga ei turistbrosjyre ca 1933. Når det gjeld reiselivssatsinga har ikkje Sykkylven komen stort lenger enn det Ole T. Lied fekk til i si velmaktstid!

Ole T. Lied var ein energisk person som vann fram med mykje arbeidslust og pågangsmot. Den tida var det lite kommunal tilrettelegging for industri- og anna næringsdrift. Pionerar som Ole T. Lied måtte vere med å leggje tilhøva til rette for vidare utvikling sjølv. Ein del av inntektene frå konfeksjonsverksemda vart mellom anna nytta til utbetringar av vegnettet i bygda!

Henrik Straumsheim (1893 – 1975).

Mykje av livet sitt arbeidde og levde Henrik Straumsheim utanfor bygda. Han var i ei årrekke lærar og styrar ved den frilynde folkehøgskulen i Ørsta. Han sette



likevel sterke spor etter seg i heimbygda, den bygda han heile livet lengta til og som inspirerte han då han skreiv fleire av dikta han let etter seg. Det er Henrik Straumsheim som har skrive songen som meir enn nokon kan bere namnet sykkylvssongen: Heimbygda.

Henrik Straumsheim gav arbeidskrafta si til den frilynde ungdomsrørsla og dei ideane som den heldt fram. Grunnlaget for Henrik var kjærleiken til det nære og heimlege. Henrik vart forma i ei tid då den nasjonale identiteten skulle byggjast.

den første elektriske til-

For Henrik Straumsheim var det naturleg å ta utgangspunkt i den nynorske kulturarven. Gjennom arbeidet sitt for ungdomslagsrørsla ville han vere med å gje bygdeungdomen tru på eige språk, på eigen kultur. Ungdomshusa vart møteplassar der ungdomen fekk øving i å formulere seg skriftleg og muntleg, i å organisere lags- og husdrift og der dei fekk bryne seg på nye tankar i tida. Før skulevesenet vart vidare utbygt, var dette ein av dei viktigaste dannelses- og utdanningsinstitusjonane for bygdeungdomen. Det går ei bein linje frå Henrik Straumsheim sin innsats i ungdomslag og på folkehøgskulen og fram til arbeidet for å få vidaregåande skule til bygda, og høgskule til Ålesund og Volda.

Marie Aase (1894 – 1991).

Ho var den første i Sykkylven som utdanna seg til sjukepleiar. Det skjedde i åra 1913 – 1914. Då var tuberkulosen framleis ein trugande sjukdom som tok mange liv også i Sykkylven. Mest utsette for sjukdomsangrep var familiar med store barneflokkar som levde i fattigslege og tronge kår. I utdanninga si spesialiserte ho seg på behandling av tuberkulosepasientar, og etter at ho kom tilbake, virka ho i bygda som sjukesyster. Ei hovudoppgåve vart å hjelpe dei som var ramma av tuberkulose. På denne tida hadde den medisinske vitenskapen nett gjort store framsteg. Kunnskap om korleis sjukdom oppstod og kunnskap om korleis han kunne behandlast, hadde erstatta overtru og meir eller mindre effektive kjerringråd. Tuberkulosen smitta mellom anna gjennom spytt. Dei gamle spyttbakkane var seigliga smitteberarar. Marie Aase var talskvinne for god hygiene og riktig matstell. På dette feltet var ho ein modernitetens faneberar i Sykkylven.

I mellomkrigsåra tok ho seg av mange av dei oppgåvene som legane seinare fekk hand om, for det vart ikkje fast tilsett doktor i Sykkylven før ut i 1930-åra. Ho har fortalt at ho fekk mykje hjelp av doktor Bastian Weiberg-Aurdal då han var heime i Velledalen i helgane. Av han fekk Marie Aase undervisning også, slik at ho kunne greie å hjelpe pasientar i vekene, då ho var aleine som helsearbeidar i bygda.

Marie Aase var den første kvinna med sete i heradsstyret. Ho var ei respektert kvinne som vart lytta til når ho kom med dei gjennomtenkte argumenta sine. Ho bana veg for dei kvinnene som seinare gjorde seg gjeldande i samfunnsstyringa i Sykkylven, jamstilte med mennene.



Jens E. Ekornes (1908 – 1976).

Jens Ekornes lukkast med å kombinere produkt- og produksjonsmåtar som var mellom dei mest framtidsretta i tida, slik at namnet Ekornes vart kjent vide



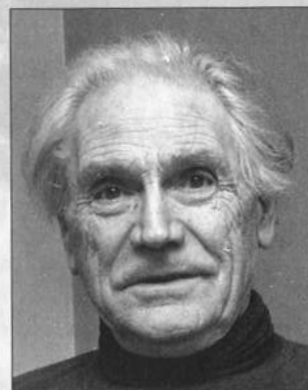
utover. Han starta som underleverandør av fjører til møbelindustrien, fann snart sin eigen nisje som madrass-, seng- og sofaproducent. Meir enn nokon annan plasserte han Sykkylven på kartet. Han vart sjølv personifiseringa av industrieventyret på Sunnmøre, og vart portrettert både i fjernsynsprogram og med

eiga bok. Nevøen, Jens Petter Ekornes, har ført vidare mykje av arven frå Jens E. Ekornes: Ein sterk vilje til å vinne fram og ei makelaus evne til å finne produkt som treff tida. I tillegg evna til å få folk med seg.

Jens E. Ekornes kunne ha valt å produsere møblar ein annan stad enn i Sykkylven. Kjærleiken til heimbygda, og trua på at det var her dei beste arbeidstakarane fanst, heldt han likevel igjen. Slik også med Jens Petter.

Petter Kursetgjerde (1913 -).

Industrieventyret er ikkje berre saga om bedriftseigarane med alle dei gode ideane, med energien og marknadsføringsevnene. Industrieventyret hadde ikkje blitt ein realitet om det mangla ein arbeidsstyrke som hadde evne til å føre ideane ut i livet. Petter Kursetgjerde kan stå som representanten for dei trufaste slitarane. Mange hevda i byrjinga at fabrikkane i Sykkylven ville ha greidd seg mykje betre utan fagforeiningane som Petter Kursetgjerde var den



fremste talsmannen for i etterkrigsåra. Historia har synt at dei tok feil. Sykkylven Treindustriarbeiderforening vart skipa i 1945 med Petter Kursetgjerde som den første leiaren. Han var med å gje stemme til dei mange ved høvelbenk og symaskin. På nasjonalt nivå var det partifellen til Petter Kursetgjerde, Einar Gerhardsen, som stod fram som Landsfaderen. Petter kom aldri til å verte nokon samlande person i Sykkylven, slik som Gerhardsen. Til det var dei fleste i Sykkylven for ukjente med dei ideane som kom til å prege arbeidarrørsla. Men etter kvart vart det meir jamlike tilhøve mellom partane i industribedriftene. Bedriftsdemokratiet vart formalisert og leingane såg

den ressursen som ein motivert og interessert arbeidsstokk var. Grunnlaget var det Petter Kursetgjerde, og dei andre fagforeiningspionerane, som la.

Kursetgjerde kunne elles ha forsvart plassen sin mellom dei fremste sykkylvingar også som kulturberar. Han starta arbeidet med å ta vare på gamle ord og uttrykk i sykkylvsmålet, han har vore diktar og målar, kåsør og musikar.

Ingmar Relling (1920 – 2002).

Relling hadde bakgrunn frå gardbrukarmiljøet i Sykkylven, ei bygd langt vekke frå dei trendsetjande krinsane innan design og arkitektur i Noreg. Det er



difor verdt å merke seg at nett Relling vart den personen som introduserte profesjonell designtenking for møbelindustribedriftene i Sykkylven og i landet elles. Ingmar Relling hevda at dei enkle og jordnære reiskapa som bønder og fiskarar i sunnmørsgrendene brukte, var ein basis og ein inspirasjon

for det han seinare gjorde. Han var tilhengar av det enkle og direkte. Han kjente industrien sine føresetnader. Han visste at dersom møbelindustrien skulle ta opp designtanken i sin produksjon, måtte formgjevinga ta omsyn til den mekaniske logikken i industriproduksjonen. Han visste korleis ein skjer akantusranker i tre. Han visste også at dersom møblane skulle få eit produksjonstilpassa uttrykk, så kunne ikkje akantusrankene vere med. Han tok vekk det unødvendige, kom inn til kjernen i produkta og kombinerte interessa for produksjon, med sansen for dei reine linjene og dei gode brukseigenskapane. Med Siesta-stolen (1965) nådde han dei store høgden som industridesignar.

Ingmar Relling hadde eit demokratisk grunnsyn. Førsteklasses møblar skulle ikkje berre vere for dei få med god råd. Difor brukte han livet sitt på å gje industriproduserte møblar høgverdig form.

Med desse personane voks det moderne Sykkylven fram, eit av dei mest vellukka utkantprosjekta i norsk etterkrigshistorie. To gav arbeidsplassar, ein gav arbeidsfolk medråderett, ei gjorde heimane gode å bu i, ein annan gav luft til tankane og rom for dei åndelige dimensjonane. Den siste kombinerte desse elementa og alle var dei viktige for oss. Gløym likevel ikkje at utan dei som stod bak og rundt dei, hadde denne historia aldri blitt skriven.

Skatten

Bjørn Eidem 1999

Innarst i mitt hjarte
ber eg ein skatt så stor
Den vil eg ikkje dela
med nokon her på jord

I minnet sin store spegel
eit bilete viser seg
Av jenta eg eingong møtte
og smilet ho gav til meg

Ditt kinn har fine rynker
og åra har sett sine preg.
Men atter ser eg skatten
kvar gong du smiler til meg

Desse har vore med å støtta utgjevinga av

Årbok for Sykkylven 2002

Sparebanken Møre
Norsk Møbelfaglig Senter
Maxbo Idebygg
Sandella
SAP Design
ABB
Nordea
Ekornes ASA
PC Support AS
Sykkylven Energi
Stjernemadrassen
Nyborg AS
Amatec AS
Advokat Kjetil Kvammen
Formfin Møbler AS
Fotograf P.P. Lyshol
Hjellegjerde Møbler AS
Revisor Asbjørn Klokk
Sykkylven Bok & Papir AS
Gull & Ur Asbjørn Løland AS
Hj. Brunstad Fabrikker AS
Coop Mega Sykkylven
Elias Vinje AS
Sykkylven Gjensidige
Tema Trading
Møre Trafo AS
SSI Gruppen
El-installatør Lars Sandal
L.P. Riksheim Treindustri AS
Sykkylven Naturhistorisk Museum

Minneutstilling for Leon Aurdal i Galleri Elvetun



"På lokalbåten" Olje på lerret 1945 © Nasjonalgalleriet 02. Foto: J. Luthion.

I september heldt Sykkylven Kunstlag minneutstilling for Leon Aurdal: "Ein finstemt kolorist". Utstillinga vart ein stor suksess. Dotter til Aurdal, Siri Anker Aurdal, var til stades på utstillinga. Denne utstillinga var den første på over 50 år. I 1951 vart det arrangert ei minneutstilling på Kunstnernes Hus i Oslo og i kunstforeiningane i Bergen, Trondheim, Stavanger og Drammen.



Leon Aurdal
Synnøve i rød kjole. 1941